मंगला गाउँपालिका

मध्यमकालीन खर्च संरचना

Medium Term Expenditure Framework

(आर्थिक वर्ष २०८१/०८२–२०८३/२०८४)

मंगला गाउँपालिका

मंगला गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
बाबियाचौर, म्याग्दी
info@mangalamun.gov.np
mangalarumun1127@ gmail.com
website: www.mangalamun.gov.np

सल्लाहकार समिति

श्री सत प्रसाद रोका, गाउँपालिका अध्यक्ष

श्री प्रेम कुमारी क्षेत्री, गाउँपालिका उपाध्क्ष

श्री शिव कुमार पौडेल, प्रमूख प्रशासकीय अधिकृत

श्री सुर्दशन पौडेल, अधिकृत सातौ, (योजना शाखा)

श्री अनिशा गौतम, पशु विकास अधिकृत

श्री ई. अरुण पौडेल, अधिकृत सातौ (प्राविधिक शाखा)

श्री लेखनाथ रोका, स्वास्थ्य संयोजक

श्री कुल प्रसाद आचार्य, अधिकृत छैठौ (प्रशासन शाखा)

श्री राजेन्द्र आचार्य, अधिकृत छैठौ (सूचना अधिकारी)

श्री अमृता थापा मगर, सूचना प्रविधि अधिकृत

श्री कृष्ण प्रसाद भुसाल, रोजगार संयोजक

श्री भविलाल उपाध्याय्, लेखा प्रमुख

श्री डिल्ली रमण सुवेदी, शिक्षा शाखा प्रमुख

परामर्शदाता

ह्याप्पी स्ट्रिङ्ग एड्भाइजर्स प्रा.लि.
बेनी नगरपालिका ८, म्याग्दी

विषय विज्ञहरु

भरत प्रसाद के.सी.(मध्यमकालीन खर्च विश्लेषक विशेषज्ञ)
लेख बहादुर क्षेत्री .(मध्यमकालीन खर्च विश्लेषक विशेषज्ञ)

मंगला गाउँपालिका

विषयसूची

परिच्छेद १ : परिचय १
१.१ पृष्ठभूमि १
१.२ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा १
१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको उद्देश्य २
१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरु ३
१.५ दिगो विकास लक्ष्य र मध्यमकालीन खर्च संरचना ३
१.६ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया ५
परिच्छेद २: मध्यमकालीन खर्च संरचना ९
२.१ पृष्ठभूमि ९
२.२ चूनौति तथा अवसर ९
२.३ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति १०
२.४ मध्यमकालीन आर्थिक खाका १२
२.५ मध्यमकालीन नतिजा खाका १२
२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका १४
२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट १६
२.८ विषय क्षेत्रगत बाँडफाँट १९
परिच्छेद ३ : आर्थिक क्षेत्र २१
३.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा २१
३.१.१ पृष्ठभूमि २१
३.१.२ समस्या तथा चूनौति २१
३.१.३ सोच २२
३.१.४ उद्देश्य २२
३.१.५ रणनीति २२
३.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान २२
३.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण २३
३.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान २४
३.२ सिंचाई २४
३.२.१ पृष्ठभूमि २४
३.२.२ समस्या तथा चुनौति २५
३.२.३ सोच २५

३.२.४ उद्देश्य २५

३.२.५ रणनीति २५

३.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य २६

३.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान २६

३.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण २६

३.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान २६

३.३ पशुपंछी विकास २७

३.३.१ पृष्ठभूमि २७

३.३.२ समस्या तथा चूनौति २७

३.३.३ सोच २७

३.३.४ उद्देश्य २७

३.३.५ रणनीति २८

३.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य २८

३.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान २९

३.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण २९

३.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान २९

३.४ उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय ३०

३.४.१ पृष्ठभूमि ३०

३.४.२ समस्या तथा चूनौति ३०

३.४.३ सोच ३०

३.४.४ उद्देश्य ३१

३.४.५ रणनीति ३१

३.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ३१

३.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ३१

३.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ३२

३.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ३२

३.५ पर्यटन तथा संस्कृती ३३

३.५.१ पृष्ठभूमि ३३

३.५.२ समस्या तथा चूनौति ३३

३.५.३ सोच ३३

३.५.४ उद्देश्य ३३

३.५.५ रणनीति ३३

३.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ३४

३.५.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ३५
३.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ३५
३.५.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ३५
३.६ भूमी व्यवस्था, सहकारी र वित्तीय सेवा ३६
३.६.१ पृष्ठभूमि ३६
३.६.२ समस्या तथा चूनौति ३६
३.६.३ सोच ३६
३.६.४ उद्देश्य ३६
३.६.५ रणनीति ३६
३.६.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ३७
३.६.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ३७
३.६.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ३८
३.६.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ३८
३.७ श्रम रोजगारी तथा गरिबी निवारण ३९
३.७.१ पृष्ठभूमि ३९
३.७.२ समस्या तथा चनौति ३९
३.७.३ सोच ३९
३.७.४ उद्देश्य ३९
३.७.५ रणनीति ३९
३.७.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ४०
३.७.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ४०
३.७.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ४१
३.७.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ४१
परिच्छेद ४ : सामाजिक क्षेत्र ४२
४.१ शिक्षा, कला भाषा तथा साहित्य ४२
४.१.१ पृष्ठभूमि ४२
४.१.२ समस्या तथा चूनौति ४२
४.१.३ सोच ४३
४.१.४ उद्देश्य ४३
४.१.५ रणनीति ४३
४.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ४४
४.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ४४

४.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ४४
४.१.९ अनुमान तथा जोखिम ४५
४.२ स्वास्थ्य तथा पोषण ४६
४.२.१ पृष्ठभूमि ४६
४.२.२ समस्या तथा चूनौति ४६
४.२.३ सोच ४६
४.२.४ उद्देश्य ४६
४.२.५ रणनीति ४६
४.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ४७
४.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ४८
४.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ४८
४.२.९ जोखिमपक्ष तथा अनुमान ४९
४.३ खानेपानी तथा सरसरफाई ४९
४.३.१ पृष्ठभूमि........ ४९
४.३.२ समस्या तथा चूनौति ५०
४.३.३ सोच ५०
४.३.४ उद्देश्य ५०
४.३.५ रणनीति ५०
४.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ५१
४.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ५१
४.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ५१
४.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ५१
४.४ महिला, बालबालिका, सामाजिक संरक्षण र समावेशीकरण ५२
४.४.१ पृष्ठभूमि ५२
४.४.२ समस्या तथा चूनौति ५३
४.४.३ सोच ५३
४.४.४ उद्देश्य ५३
४.४.५ रणनीति ५३
४.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ५४
४.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ५४
४.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ५५
४.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ५६

४.५ युवा खेलकुद तथा नवप्रवर्द्धन ५६
४.५.१ पृष्ठभूमि ५६
४.५.२ समस्या तथा चूनौति ५६
४.५.३ सोच ५६
४.५.४ उद्देश्य ५६
४.५.५ रणनीति ५७
४.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ५७
४.५.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ५७
४.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ५८
४.५.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ५८
परिच्छेद ५ : पुवार्धार क्षेत्र ५९
५.१ आवास, भवन तथा शहरी विकास ५९
५.१.१ पृष्ठभूमि ५९
५.१.२ समस्या तथा चूनौति ५९
५.१.३ सोच ५९
५.१.४ उद्देश्य ६०
५.१.५ रणनीति ६०
५.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ६०
५.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ६१
५.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ६१
५.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ६२
५.२ सडक तथा यातायात ६२
५.२.१ पृष्ठभूमि ६२
५.२.२ समस्या तथा चूनौति ६२
५.२.३ सोच ६२
५.२.४ उद्देश्य ६२
५.२.५ रणनीति ६३
५.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ६३
५.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ६४
५.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ६४
५.३ जलस्रोत, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा ६४
५.३.१ पृष्ठभूमि ६४

५.३.२ समस्या तथा चूनौति ६५
५.३.३ सोच ६५
५.३.४ उद्देश्य ६५
५.३.५ रणनीति ६५
५.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ६५
५.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ६६
५.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ६६
५.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनूमान ६६
५.४ सूचना सञ्चार तथा प्रविधि ६७
५.४.१ पृष्ठभूमि ६७
५.४.२ समस्या तथा चूनौती ६७
५.४.३ सोच ६७
५.४.४ उद्देश्य ६७
५.४.५ रणनीति ६८
५.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ६८
५.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ६८
५.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ६९
५.४.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान ६९
परिच्छेद ६ : वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन ७०
६.१ वन, पार्क हरियाली, भूसंरक्षण तथा नदी नियन्त्रण ७०
६.१.१ पृष्ठभूमि ७०
६.१.२ समस्या तथा चूनौति ७०
६.१.३ सोच ७१
६.१.४ उद्देश्य ७१
६.१.५ रणनीति ७१
६.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ७१
६.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ७२
६.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ७२
६.१.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान ७२
६.२ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन ६३
६.२.१ पृष्ठभूमि ६३
६.२.२ समस्या तथा चुनौति ६३

६.२.३ सोच ७३
६.२.४ लक्ष्य र उद्देश्य ७३
६.२.५ रणनीति ७४
६.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ७४
६.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ७५
६.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ७५
६.२.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान ७५
६.३ विपद जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलन ७६
६.३.१ पृष्ठभूमि ७६
६.३.२ समस्या तथा चूनौति ७६
६.३.३ सोच ७७
६.३.४ उद्देश्य ७७
६.३.५ रणनीति ७७
६.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ७८
६.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ७८
६.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ७८
६.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ७९
परिच्छेद ७ : संस्थागत विकास तथा सूशासन क्षेत्र.. ८०
७.१ नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन ८०
७.१.१ पृष्ठभूमि ८०
७.१.२ समस्या तथा चूनौति ८०
७.१.३ सोच ८०
७.१.४ उद्देश्य ८०
७.१.४ रणनिति ८१
७.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ८१
७.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ८१
७.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ८२
७.१.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान ८२
७.२ संगठन, मानव संशाधन र क्षमता विकास ८२
७.२.१ पृष्ठभूमि ८२
७.२.२ समस्या तथा चूनौति ८३
७.२.३ सोच ८३

७.२.४ उद्देश्य ८३
७.२.५ रणनीति ८३
७.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ८४
७.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ८४
७.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ८४
७.२.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान ८५
७.३ राजस्व तथा स्रोत परिचालन ८५
७.३.१ पृष्ठभूमि ८५
७.३.२ समस्या तथा चूनौति ८५
७.३.३ सोच ८६
७.३.४ उद्देश्य ८६
७.३.५ रणनीति ८६
७.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ८६
७.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ८६
७.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ८७
७.३.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान ८७
७.४ तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन ८७
७.४.१ पृष्ठभूमि ८७
७.४.२ समस्या तथा चूनौति ८८
७.४.३ सोच ८८
७.४.४ उद्देश्य ८८
७.४.५ रणनीति ८८
७.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य ८८
७.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान ८९
७.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण ८९
७.४.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान ८९
अनुसूची १ : मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यदल गठन ९१
अनुसूची २ : मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन ९२
अनुसूची ३ : तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा स्रोतको अनुमान, कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र सांकेतीकरण १००

तालिकासूची

तालिका २.१ : समष्टिगत आर्थिक मध्यमकालीन लक्ष्य १२
तालिका २.२: प्रमुख समष्टिगत नतिजा खाका १३
तालिका २.३ : समष्टिगत मध्यमकालीन वजेट खाका १२
तालिका २.४ : प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १६
तालिका २.५ : दीगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १६
तालिका २.६ : लैंगिक उत्तरदायी बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १७
तालिका २.७ : जलवायु संकेतको बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १८
तालिका २.८ : विषयगत क्षेत्रको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १८
तालिका २.९ : आगामी तीन आ.व.को विषय क्षेत्रगत खर्चको बाँडफाटको प्रक्षेपण २०

मंगला गाउँपालिका

परिच्छेद १ : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपाल अधिराज्यको वर्तमान संविधानले संघ र प्रदेशलाई झै स्थानीय तहलाई पनि आफ्नो भूगोल, स्थानीय विशिष्ट आवश्यकता र समयको गति अनुसार विकासको मार्गचित्र निर्धारण गरी आवश्यक नीति, ऐन, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड, रणनीति, कार्यक्रम र योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने अधिकार दिएको छ। अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ को परिच्छेद ६ को दफा १७ मा नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहले दफा १६ बमोजिमको सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नु पर्नेछ भनेर उल्लेख गरेको छ । त्यसैगरी, स्थानीय आवधिक योजना, क्षेत्रगत गुरुयोजना र योजना बैंक तयार गरी समष्टिगत आर्थिक परिसूचक तथा विषयगत लक्षहरु निर्धारण गर्न विभिन्न मार्गदर्शनहरु प्रदान गरिएको छ । त्यस्ता उद्देश्य र लक्षहरु हाँसिल गर्न आवश्यक लगानी तथा श्रोत व्यवस्थापनको जिम्मेवारी समेत स्थानीय तहलाई नै दिइएको छ । विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय सुशासन जस्ता सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनका आधारभुत सिद्धान्तलाई आत्मसाथ गरेर स्थानीय तहले आफ्नो आवश्यकता अनुसार पहिचान भएका योजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनका लागि श्रोत व्यवस्थापन गर्नु पर्दछ ।

स्थानीय तहको आवधिक योजना र योजना बैंकमा सूचिकृत भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश भै श्रोत सुनिश्चितता भएपछि मात्र कार्यान्वयनमा जान्छन् । आवधिक योजना, मध्ममकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रम बीच तादात्म्यता कायम गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमूख उद्देश्य खर्चको श्रोत सुनिश्चितता गर्ने, योजना र कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गर्ने र श्रोतको कुशलतापूर्वक योजना र कार्यक्रममा विनियोजन गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने हो । त्यसैले मध्यमकालीन खर्च संरचनाले योजना तथा कार्यक्रमका लक्षित नतिजा हासिल गर्नको निमित्त उपलब्ध श्रोत साधनको प्रभावकारी विनियोजन, पारदर्शीता र मितव्ययी खर्च प्रणाली अवलम्वन गरी वित्तीय सुशासनमा सुधार ल्याउन महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ ।

यस सन्दर्भमा मंगला गाउँपालिकाको कार्यपालिका, विषयगत समिति, मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी कार्यदल, विषयगत शाखासँग राय तथा परामर्श लिएर आवधिक योजना, गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, राजस्व सुधार कार्ययोजना, गाउँपालिकाको गत पाँच वर्षको उपलब्धि समिक्षा प्रतिवेदनमा उपलब्ध सूचना र आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ को वार्षिक कार्यक्रमलाई आधार मानिएको छ। यसै क्रममा मंगला गाउँपालिकाले विषय विज्ञहरुको

प्राविधिक सहयोगमा आगामी तीन चक्रीय वर्षको खर्च प्रक्षेपण सहित दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८१/८२-२०८३/८४) तयार गरिएको छ ।

१.२ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा

मध्यमकालीन खर्च संरचनामा स्थानीय सरकारको श्रोत (राजस्व, अनुदान र ऋण) को आंकलन गरिन्छ। आवधिक योजनाले निर्धारण गरेका प्राथमिकताका क्षेत्रमा मध्यम अवधिको लागि श्रोतको कुशलतापूर्वक विनियोजन गरिन्छ । योजना तथा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिन्छ। योजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्दा वित्तीय सुशासन कायम गरिन्छ। पछिल्लो समय नेपाल सरकारले विभिन्न अन्तराष्ट्रिय मञ्चहरुमा व्यक्त गरेका प्रतिवद्धता अनुरुपमा लक्षहरु (दिगो विकास लक्ष, लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन) हाँसिल गर्न आवश्यक योजना तथा कार्यक्रमका लागि समेत खर्च सुनिश्चित गर्ने औजारका रुपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई उपयोग गर्न थालिएको छ । यस्ता सबै प्रकारका प्रतिवद्धता पूरा गर्न सहयोग

पुग्नुका साथै स्थानीय आवश्यकताका आयोजना तथा कार्यक्रमका लागि पहिलो आर्थिक वर्षको वास्तविक बजेट र खर्चको अनुमान हुन्छ भने त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षका लागि सम्भाव्य श्रोत र खर्चको प्रक्षेपण गरिन्छ। पहिलो वर्षको बजेट कार्यान्वयन भएपछि उपलब्धिहरुको समीक्षा गरी बाँकी दुई वर्षको प्रक्षेपित अनुमान परिमार्जन गरिन्छ भने थप एक वर्षको लागि बजेट प्रक्षेपण गरिन्छ। यसरी मध्यमकालीन खर्च संरचनामा चक्रीय हिसाबले प्रत्येक आर्थिक वर्षको शुरुमा तीन आर्थिक वर्षको बजेटको आंकलन र प्राथमिकताका आधारमा विनियोजन गरिन्छ। त्यसैले, मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ र वित्तीय सुशासन कायम गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनामा मुलतः समष्टिगत आर्थिक खाका, नतिजा खाका र बजेट खाका गरी तीन अवयवहरु समावेश गरिएका हुन्छन्। आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रमको उपलब्धि र अपेक्षित नतिजाको आधारमा स्थानीय तहसँग सम्वन्धित आर्थिक तथा सामाजिक परिसूचक समावेश गरी मध्यमकालीन आर्थिक खाका (Medium Term Fiscal Framework - MTFF) तयार गरिन्छ। स्थानीय तहलाई संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान, आन्तरिक आय र ऋण तथा अन्य श्रोतको समेत आंकलन गरी क्षेत्रगत प्राथमिकता अनुरूप विषयगत शाखा र वडागत आयोजनामा लाग्ने खर्चको अनुमान सहितको मध्यमकालीन बजेट खाका Medium Term Budgetary Framework - MTBF) तयार गरिन्छ। त्यसै अनुसार, वार्षिक रुपमा बजेटको कार्यान्वयनबाट तीन वर्षमा प्राप्त हुने प्रतिफलको पनि अनुमान गरी मध्यमकालीन नतिजा खाका (Medium Term Result Framework – MTRF) तयार गरिन्छ।

१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको उदेश्य

मंगला गाउँपालिकाले निर्माण गरेको मध्यमकालीन खर्च संरचना योजना तर्जुमा प्रक्रियाको एउटा महत्वपूर्ण औजार हो। मध्यमकालीन खर्च संरचनामा प्राथमिकता प्राप्त योजनाको लागि श्रोत साधन तथा बजेटको सुनिश्चितता गर्ने हो। मध्यम अवधिको लागि आन्तरिक र वाह्य श्रोतको वास्तविक तथा यथार्थपरक श्रोत अनुमान गरी बजेट खाका तयार गर्ने रहेको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले स्थानीय तहको सार्वजनिक खर्चलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी बनाई अपेक्षित प्रतिफलको सुनिश्चित पनि गर्दछ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बहुवर्षीय आयोजना कार्यान्वयन र खरिद व्यवस्थापनलाई सहयोग गर्ने गर्दछ।

यसबाट गाउँपालिकाको आवधिक योजना अनुरुपका समृद्धिको संवाहक र प्राथमिकता प्राप्त योजना तथा कार्यक्रमहरुमा लगानी सुनिश्चित हुने अपेक्षा गरिएको छ। बहुवर्षीय आयोजना र दिगो विकासमैत्री कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनको माध्यमबाट दिगो विकासका लक्षहरु हाँसिल गर्न सहयोग पुऱ्याउने हेतुले यसको तर्जुमा गरिएको छ। यस गाउँपालिकाले तयार गरेको दीर्घकालीन विकासको सोच "कृषि, पर्यटन, पूर्वाधार समृद्ध सुखी मंगला गाउँपालिकाको मूल आधार" संघीय सरकार र गण्डकी प्रदेशले निर्धारण गरेका विकास र समृद्धिका दीर्घकालिन लक्षहरु प्राप्त गर्न समेत योगदान पुऱ्याउने आशा एवं विश्वास लिइएको छ।

यस मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई सरल र यथार्थपरक बनाउन विषयक्षेत्रगत आधारमा मध्यमकालीन लक्ष निर्धारण गरी सोही बमोजिम श्रोत तथा खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ। यसबाट गाउँपालिकालाई आर्थिक वर्षहरुको बजेट तर्जुमा प्रक्रियामा समेत बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाउन सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ। यसका अतिरिक्त मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तयारीबाट निम्नानुसारको उद्देश्य हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ।

(क) मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई दिगो विकास र समृद्धिमैत्री बनाई नेपाल सरकारले निर्धारण गरेका लक्ष सन् २०३० सम्ममा प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने

(ख) गाउँपालिकाको विकास र समृद्धिका लागि उपलब्ध आन्तरिक श्रोत र नेपाल सरकार तथा गण्डकी प्रदेशबाट हस्तान्तरण भएर आउने श्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई सहज बनाउने

(ग) स्थानीय नीति, आवधिक योजनाको लक्ष र उदेश्य तथा वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम बीच तादात्म्यता कायम गरी श्रोत र साधनको विनियोजनलाई यथार्थपरक र प्रभावकारी बनाउने

(घ) कार्यक्रम तथा योजनाको दिगो विकास लक्ष तथा अन्य परिसूचक अनुरुप वर्गिकरण गरी प्राथमिकता प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रममा श्रोतको सुनिश्चितता गर्ने

(ङ) गाउँपालिकाको सार्वजनिक खर्च तथा वित्त व्यवस्थापन प्रणालीलाई बढी प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाई लक्षित प्रतिफल प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने

१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरु

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनमा संविधानले व्यवस्था गरेका प्रावधानहरू एवं मंगला गाउँपालिकाको अधिकारक्षेत्र भित्रका आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय तथा राजनीतिक पक्षसँग सम्बन्धित विभिन्न नीति, ऐन, नियमको कार्यान्वयन तथा दीर्घकालीन योजना, आवधिक योजना, विषयगत रणनीतिक योजना र दिगो विकासको लक्ष हाँसिल गर्ने पक्ष महत्वपूर्ण हुने भएकोले यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा तपशिल बमोजिम उल्लेखित श्रोतहरूलाई प्रमूख मार्गदर्शक तथा आधारका रुपमा लिइएको छ ।

- नेपालको संविधान, २०७२
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८
- मंगला गाउँपालिकाको आवधिक योजना (२०७८/७९-२०८२/८३)
- स्थानीय तहको दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी स्रोत पुस्तिका, २०७९
- स्थानीय सरकारको बजेट तथा योजना तर्जुमा हाते पुस्तिका, २०७७
- नेपालको राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, पन्ध्रौं राष्ट्रिय योजना (२०७६/७७-२०८१/८२)
- गण्डकी प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना (२०७६/७७-२०८१/८२)
- मंगला गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, विषय क्षेत्रगत नीति र योजनाहरु
- मंगला गाउँपालिकाको आ.व. २०७९/०८० र २०८०/०८१ को नीति, कार्यक्रम, योजना र बजेट पुस्तिका
- मंगला गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७९/०८० र २०८०/०८१
- मंगला गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण/पार्श्वचित्र (Profile), २०७५
- मंगला गाउँपालिकाका सान्दर्भिक नीति, कानून् तथा प्रतिवेदनहरु

१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना र दिगो विकास लक्ष

दिगो विकास लक्ष गरीबीको अन्त्य, समग्र पर्यावरण तथा धरतीको संरक्षण र सबै मानिसमा शान्ति एवं समृद्धिको भावनाले संयुक्त राष्ट्र संघको १५ औं साधारण सभाद्वारा विश्वको साझा, दिगो र सुरक्षित भविष्यका लागि ग्रहण

मंगला गाउँपालिका

गरिएको विश्वव्यापी लक्ष हो । सहस्राब्दी विकास लक्ष (MDGs) मा आधारित रही तर्जुमा गरिएको दिगो विकास लक्ष (SDGs) मा सन २०३० सम्ममा हाँसिल गर्ने गरी १७ वटा विश्वव्यापी लक्ष्यहरू, १६९ परिमाणात्मक गन्तव्य र २३२ वटा सूचक निर्धारण गरिएका छन । यी दिगो विकासका लक्षहरू संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारका काम, कर्तव्य अधिकार तथा दायित्वसँग प्रत्यक्ष, परोक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका छन । नेपाल सरकारको दीर्घकालीन सोच "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" सँग सम्बन्धित राष्ट्रिय लक्षहरू पनि दिगो विकास लक्षसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित छन् । त्यसैले, तीनै तहका (संघ, प्रदेश र स्थानीय) सरकारहरूले दिगो विकासको लक्ष प्राप्तिमा प्रयत्न गर्नुपर्ने देखिएको छ । यसको अलवा, दिगो विकास लक्षलाई देशको आवधिक, मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक विकास योजनामा समाहित गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रतिवद्धता जाहेर गरिएको छ ।

स्थानीय सरकार नागरिकका समस्या सम्बोधनमा प्रत्यक्ष रुपमा संलग्न हुने तथा नागरिकहरूसँग नजिकबाट जोडिएको हुनाले दिगो विकास लक्ष प्राप्तिमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु पर्ने हुन्छ । सबै क्षेत्रबाट सबै प्रकारका गरिबीको अन्त्य गर्नु दिगो विकास लक्ष-१ हो । दिगो विकास लक्ष प्राप्त गर्न गरिबीको चपेटामा परेका जनताको पहिचान गर्ने तथा सार्वजनिक वित्तलाई सम्बन्धित गरीब व्यक्ति वा समुदायसम्म केन्द्रित गरी योजना तथा कार्यक्रमहरुको प्राथमिकीकरण गरी नतिजाको लागि प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ ।

छिटो छरितो तथा प्रभावकारी सेवा प्रवाह, विकास र समृद्धि हाँसिल गर्ने जस्ता कार्यजिम्मेवारी स्थानीय तहको कार्यक्षेत्रमा पर्ने भएकोले दिगो विकास लक्ष प्राप्त गर्न यसको स्थानीयकरण गर्ने महत्वपूर्ण अभिभारा स्थानीय तहमा रहेको छ । साथै, कुनै पनि सरकारको एकल प्रयासले मात्र दिगो विकास लक्ष हासिल गर्न सम्भव छैन । यसका लागि निजी क्षेत्र, गैरसरकारी क्षेत्र, नागरिक समाज, समुदाय, विकास साझेदार लगायत विकासका सरोकारवालाहरु बीचमा सहकार्य, समन्वय र साझेदारी हुन आवश्यक छ । दिगो विकासको अवधारणालाई साकार पार्न सम्बन्धित राष्ट्रको आर्थिक तथा सामाजिक विकास र वातावरण संरक्षणको एकीकृत प्रयत्नले मात्र सदस्य राष्ट्रले दिगो विकास लक्षलाई आन्तरिकीकरण गर्न सक्दछ । अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा सहमति भएका विकासका मुद्दामा सरकारको जिम्मेवारी पूरा गर्ने यो एउटा मूख्य माध्यम पनि हो । नेपालले चौधौं योजनादेखि नै दिगो विकास लक्षलाई आन्तरिकीकरण गरिरहेको छ । जसअनुसार आम्दानीमा वृद्धि, मानव संसाधन विकास तथा आर्थिक जोखिमको न्यूनीकरण गर्दै वि.सं. २०७९ सम्ममा अति कम विकसित देशबाट विकासशील देशको रुपमा स्तरोन्नती हुने र वि.सं. २०८७ सम्ममा दिगो विकास लक्ष हाँसिल गर्ने रहेको छ। सुशासन, सामाजिक न्याय र समृद्धि भन्ने सोच र लक्षका साथ सोह्रौं योजनाले परिलक्षित गरेका लक्ष, उद्धेश्य र रणनिति प्राप्तीका लागि पनि यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाले योगदान पुराउने छ ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय स्तरमा आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा दिगो विकास लक्षहरूलाई साङकेतीकरण गरी सम्बन्धित योजनाले दिगो विकास लक्ष प्राप्तीमा पुऱ्याउने योगदानको आँकलन गरी समग्र विकास उपलब्धीलाई दिगो विकासका लक्ष प्राप्तीतर्फ उन्मुख गराउने प्रयास हुनु पर्दछ। दिगो विकास लक्ष प्राप्तिको लागि प्रदेश तथा स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन (नमूना) जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको अवस्था छ। यसका अलावा, दिगो विकास लक्ष हाँसिल गर्न प्राथमिकता प्राप्त योजना तथा कार्यक्रमहरु प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तहहरुको क्षमता विकास गरी स्थानीय आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने, दिगो विकास लक्ष प्राप्तिको लागि मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्ने, वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा कुशल प्रकारले बजेट विनियोजन र नतिजामुखी कार्यान्वयन गर्नु जरुरी देखिन्छ ।

सार्वजनिक वित्तलाई दिगो विकास लक्ष प्राप्तीतर्फ उन्मुख हुने गरी लगानी नगरेसम्म दिगो विकासको अपेक्षित उपलब्धि हाँसिल नहुने भएकोले दिगो विकास लक्ष प्राप्तिमा सार्वजनिक वित्तको अहम भूमिका रहेको छ। लगानी बिना दिगो विकास लक्ष प्राप्त हुन नसक्ने हुनाले सामाजिक, आर्थिक, भौतिक विकास र वातावरण संरक्षणमा लगानीको मूख्य श्रोत सार्वजनिक वित्त भएकोले राजस्व सुधार योजना मार्फत स्थानीय तहले आम्दानी वृद्धि तथा

यसका दायरा समयको गतिसँगै फराकिलो गराउदै लैजानु पर्दछ। यसो गर्नको लागि स्थानीय सरकारले प्रभावकारी (Effective) श्रोत परिचालन गरी जनताको हितको लागि नतिजा निकाल्न सक्नु पनि पर्दछ। भूमिका रहेको छ। दिगो विकास लक्षको प्राप्तिका लागि नेपाललाई रु. २० खर्ब देखि २४ खर्ब रुपैयाको वार्षिक बजेट आवश्यक पर्ने कुरा अर्थविदहरुले बताएका छन्। यसको लागि ५४.८ प्रतिशत सार्वजनिक क्षेत्र, ३६.५ प्रतिशत निजी क्षेत्र, ४.४ प्रतिशत घरपरिवार र ४.३ प्रतिशत सहकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट योगदान हुने प्रक्षेपण गरिएको छ।

स्थानीय सरकारको अर्को महत्वपूर्ण कार्यक्षेत्र सामाजिक विकासको क्षेत्रमा स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारभित्र चारवटा प्रमुख क्षेत्र पर्दछन। यसमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा सरसफाई, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण जस्ता पक्षहरू रहेका छन। सामाजिक विकाससँग दिगो विकास लक्षका चारवटा लक्ष, लक्ष-३ (स्वस्थ जीवन), लक्ष-४ (गुणस्तरीय शिक्षा), लक्ष ५ (लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण) र लक्ष-६ (स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई) का लागि आवश्यक बजेटको सुनिश्चितता गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचनाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ।

१.६ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया

मध्यमकालीन खर्च संरचना मूख्य गरी, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले जारी गरेको स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना दिग्दर्शन २०७८, (परिमार्जित), स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रममा दिगो विकास लक्षको साङ्केतीकरण श्रोत पुस्तिका २०७९, स्थानीय तहको दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी श्रोत पुस्तिका २०७९ मा निर्देशित मार्गदर्शनमा आधारित रही तयार गरिएको छ। यसका साथै, राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ मा समाविष्ट मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी सम्बन्धी अवधारणा, मार्गदर्शन तथा औजारहरू समेतलाई मध्यनजर गरी तयार गरिएको छ। यसै क्रममा, यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा अवलम्वन गरिएका विधि तथा प्रक्रिया तपशिल बमोजिम रहेका छन्।

प्रक्रिया १ : परामर्शदाता संस्था छनोट एवं परिचालन

त्रिवर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नको लागि मंगला गाउँपालिकाले ह्याप्पी स्ट्रिंग एडभाईजर्स प्रा.लि. बेनी नगरपालिका ८, म्याग्दीसँग करार सम्झौता गरी सम्बन्धित क्षेत्रका विषय विज्ञ (प्राविधिक) हरुको सेवा खरिद गरी मंगला गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्न परिचालन गर्‍यो। मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नको लागि समय सीमा तोकी सम्पन्न गर्नुपर्ने कार्यहरु, गाउँपालिका र सम्बन्धित विषय विज्ञहरुको कार्य जिम्मेवारी प्रष्ट हुनेगरी तोकियो।

प्रक्रिया २ : मानव संसाधन परिचालन

मंगला गाउँपालिकाको कार्यक्षेत्रमा खटनपटन भए पछि विज्ञहरुद्धारा गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमूख प्रशासकीय अधिकृत, शाखा प्रमूखहरु तथा अन्य पदाधिकारीहरुसँग छलफल तथा परामर्श गरी दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा, मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारण, यस सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाहरु लगायतका विषयमा जानकारी गराउने, दिगो विकासमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका लागि आवश्यक तथ्यांक तथा सूचना संकलन गर्ने, मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका लागि कार्यदल गठन् गरी आवश्यक निर्दिष्ट फारमहरु तयारी गर्ने तथा भर्ने कार्यलाई एकसाथ अघि बढाइएको थियो। यस प्रक्रियामा विज्ञ टोलीले सकेसम्म सहजीकरण गर्ने, साथ, सहयोग र परामर्श लिने भूमिका निर्वाह गर्दै गाउँपालिकाका सम्वद्ध पदाधिकारीको पनि अधिकतम सहभागिता गराईएको थियो।

प्रक्रिया ३ : नीतिगत, कानूनी दस्तावेज, दिग्दर्शन लगायत अन्य सन्दर्भ सामग्री संकलन एवं समिक्षा

मंगला गाउँपालिकामा स्थलगत रुपमा खटिएपछि विज्ञ टोलीले गाउँपालिकाको मार्गनिर्देशनमा स्थानीय तहको योजना, श्रोत प्रक्षेपण र सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित नीति, कानून, दिग्दर्शन र कार्यविधि

लगायतका सान्दर्भिक दस्तावेज संकलन गरी अध्ययन गरेको थियो । त्यस पछि दस्तावेजहरूको अध्ययनबाट मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका सन्दर्भमा व्यवस्था गरिएका महत्वपूर्ण र सान्दर्भिक दस्तावेजहरु विश्लेषण गरियो । मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी गर्ने क्रममा अध्ययन एवं समिक्षा गरिएका प्रमूख सन्दर्भ सामाग्री तपशिल बमोजिम रहेका छन ।

- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८
- मंगला गाउँपालिकाको आवधिक योजना (२०७८/७९-२०८२/८३)
- स्थानीय तहको दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी स्रोत पुस्तिका, २०७९
- स्थानीय सरकारको बजेट तथा योजना तर्जुमा हाते पुस्तिका, २०७७
- नेपालको राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, पन्ध्रौं राष्ट्रिय योजना (२०७६/७७-२०८१/८२)
- गण्डकी प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना (२०७६/७७-२०८१/८२)
- मंगला गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, विषय क्षेत्रगत नीति र योजनाहरु
- मंगला गाउँपालिकाको आ.व. २०७९/०८० र २०८०/०८१ को नीति, कार्यक्रम, योजना र बजेट पुस्तिका
- मंगला गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७९/०८० र २०८०/०८१
- मंगला गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण/पार्श्वचित्र (Profile), २०७५
- मंगला गाउँपालिकाका सान्दर्भिक नीति, कानून् तथा प्रतिवेदनहरु

प्रक्रिया ४ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको ढाँचा, औजार र कार्ययोजना तर्जुमा

स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी सम्बन्धी दिग्दर्शनमा उल्लेखित विधि, ढाँचा, औजार एवं कार्ययोजना सम्बन्धमा तयारी बैठकको आयोजना गरी छलफल गरियो । छलफलमा आधारित रहेर मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी विधि, प्रक्रिया औजार र प्रयोग हुने दस्तावेजको प्रस्तावित ढाँचा तयार गरियो । छलफलका क्रममा मंगला गाउँपालिकाको विशिष्ठ पहिचान र विशेषताका आधारमा प्राप्त भएका सुझाब तथा पृष्ठपोषणलाई विशेष महत्वका साथ समावेश गरि मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी कार्ययोजना तर्जुमा गरियो ।

प्रक्रिया ५ : अभिमुखीकरण तथा प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा, ढाँचा, प्रक्रिया, औजार र संस्थागत व्यवस्थाको सम्बन्धमा मंगला गाउँपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत शाखाका शाखा प्रमूखहरु लगायत अन्य कर्मचारीहरु बीच साझा बुझाई तयार गर्ने उद्देश्यले २०८० चैत्र २७ गते मंगलबारका दिन एक दिवसीय अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्नुको अतिरिक्त ५ वटा विषय क्षेत्रमा रहेका उपशिर्षकहरुमा देखिएका समस्या तथा चुनौतीहरु र प्रत्येक उपशिर्षकहरुमा प्राथमिकता प्राप्त योजना तथा कार्यक्रमहरु पहिचान गर्न शाखा प्रमूखहरु, कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुको पाँच वटा समुहमा विभाजन गरी विषय विज्ञहरुको सहजीकरणमा समुह छलफल संचालन गरी समस्या तथा चुनौती, प्राथमिकता प्राप्त योजाना तथा कार्यक्रमहरुको पहिचान गर्ने काम गरियो । सोही कार्यशालामा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यदल गठन गरी श्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण

समिति, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति, विषयगत समिति, कार्यदल र शाखाको जिम्मेबारी तथा भूमिका समेत स्पष्ट पारी कार्यादेश प्रदान गरियो । कार्यदलको विवरण अनसूची-१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रक्रिया ६ : विषयगत समिति/शाखा तथा पदाधिकारीहरुसँग परामर्श

विद्यमान आवधिक योजना, विषयगत रणनीतिक योजना र वार्षिक योजना र बजेट कार्यान्वयनको उपलब्धि समिक्षाका लागि विषयगत समिति/शाखा, एकाई, पदाधिकारीसँग परामर्श तथा छलफल गरियो । यस परामर्शबाट प्रमुख उपलब्धि, चालु आयोजना, सालबसाली आयोजना तथा कार्यक्रम, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएका आयोजना, सम्भाव्यता अध्ययन र लागत अनुमान विवरण तयार गरियो । तथा कार्यक्रमको उपलब्धि समिक्षाका लागि विषयगत समिति, शाखा र एकाई परामर्श तथा छलफल गरि आवश्यक परिसूचकहरु परिभाषित गर्ने र सूचना एकीकृत गर्ने काम भयो । उक्त परामर्शबाट गाउँपालिकाले हालसम्म हासिल गरेका प्रमूख उपलब्धि, चालु आयोजनाहरु, सालबसाली कार्यक्रमहरु, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएका, सम्भाव्यता अध्ययन र लागत अनुमान भएका आयोजनाहरुको विवरण तयार गरियो । उक्त छलफलबाट विषय क्षेत्रगत योजनाको सूची तयार गरी हरेक आयोजनाको उप-क्षेत्रगत रुपमा श्रोत आवश्यकता निर्धारण गरियो ।

प्रक्रिया ७ : श्रोत तथा खर्चको अनुमान र त्रिवर्षीय प्रक्षेपण

राजस्व बाँडफाँट, अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण लगायतका विभिन्न श्रोतबाट उपलब्ध हुने रकमलाई विगत आर्थिक वर्षहरूको श्रोतको उपलब्धताका आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको लागि श्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो भने आन्तरिक श्रोतलाई राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो ।। विगत आर्थिक वर्षहरुको विनियोजन तथा यथार्थ खर्चको अनुपात गाउँ गौरवका आयोजना, चालु तथा बहुवर्षीय आयोजना र आवधिक योजना अनुसारका प्राथमिकता प्राप्त आयोजना र कार्यक्रम कार्यान्वयनमा प्रतिकुल असर नपर्ने गरि खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो । श्रोत तथा खर्च अनुमान तथा प्रक्षेपणका आधारमा तीन वर्षको बजेट सीमा निर्धारण गरियो । यसरी तयार गरेको बजेट सीमालाई सबै विषयगत शाखामा उपक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि मार्गदर्शन सहित उपलब्ध गराइयो ।

प्रक्रिया ८ : विषय क्षेत्रगत आयोजनाको पहिचान र सांकेतिकरण

विषयगत शाखाका कर्मचारी अग्रसरतामा आवश्यक छलफल गरि प्रत्येक उप-क्षेत्रका आगामी तीन आर्थिक वर्षमा सञ्चालन गरिने आयोजना तथा कार्यक्रमहरु पहिचान गर्न काम सम्पन्न भयो । पहिचान भएका आयोजनाहरुको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने, लागत अनुमान यकिन गर्ने र हरेक आर्थिक वर्षको लागि स्रोत आवश्यकता निर्धारण गर्ने कार्य सम्वन्धित शाखाबाट सम्पन्न भयो । त्यसपछि, मंगला गाउँपालिकाले आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकताक्रम, दीगो विकास लक्ष्य, लैंगिक तथा जलवायु संकेतका आधारमा उप-क्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाको साँकेतीकरण गरियो ।

प्रक्रिया ९ : विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको दस्तावेज तयारी

स्थलगत अध्ययन तथा विषयगत शाखाहरूसँगको परामर्श र छलफल सम्पन्न गरिसकेपछि प्राप्त भएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शनका आधारमा तयार गरिएको विषय उप-क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदालाई विषयगत समितिमा छलफल गरी विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयार गर्ने कार्य सम्पन्न गरियो । विषयगत शाखा/एकाइ वा उप-क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई एकीकृत गरी विषयगत क्षेत्र मध्यमकालीन संरचना तयार गरियो । हरेक विषयगत क्षेत्रका मध्यमकालीन खर्च संरचनाका लागि नतिजा खाका र सूचक तयार गर्दा गाउँपालिकाको आवधिक योजना र हालसम्म प्राप्त गरेको उपलब्धिको समीक्षाबाट प्राप्त विवरण तथा परिमाणात्मक लक्ष्यलाई आधार मानेर विषयगत क्षेत्रको स्थिति, नतिजा खाका, वित्तीय खाका र कार्यक्रम/आयोजनाहरुको सारांश तयार गरियो ।

प्रक्रिया १० : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयारी

विषयक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदालाई कार्यदलबाट एकीकृत गरी मध्यमकालीन खर्च संरचनाको एकीकृत मस्यौदा दस्तावेज तयार गरियो । तयार गरिएको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा माथि बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा छलफल गरी मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा लाई पूर्णता दिइयो । मस्यौदा तयार गर्ने प्रक्रियामा आर्थिक, सामाजिक एवं अन्य विषयक्षेत्रगत तथ्याङ्का लागि मंगला गाउँपालिकाबाट प्रकाशित पार्श्वचित्र (Profile) २०७५ र शाखावाट प्राप्त तथ्यांकलाई प्रमूख आधारका रुपमा लिइएको छ भने आर्थिक श्रोतको विश्लेषणका लागि आर्थिक प्रशासन शाखाबाट लिएको सूत्र (SuTRA) को विगत आर्थिक वर्षहरूको आय-व्यय विवरणलाई प्रमूख आधारका रुपमा लिइएको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचना अवधि (२०८१/८२ - २०८३/८४) को लागि आवश्यक श्रोतको अनुमानका लागि गाउँपालिकाका नीति, कार्यक्रम, सञ्चालित/स्वीकृत आयोजना/कार्यक्रम एवं सालबसाली कार्यक्रमहरूलाई प्रमूख आधारका रुपमा लिइएको छ ।

प्रक्रिया ११ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा प्रस्तुति तथा छलफल

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयार भएपछि यसलाई गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, कार्य समितिका पदाधिकारीहरु र प्रमूख प्रशासकीय अधिकृत लगायत अन्य पदाधिकारी र कर्मचारीहरू समक्ष छलफलका लागि प्रस्तुत गरियो । गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरूबाट मस्यौदामा सुधारका लागि आवश्यक सल्लाह सुझाव प्राप्त भएपछि प्रारम्भिक मस्यौदालाई आवश्यक थप सुधार गरियो ।

प्रक्रिया १२ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको परिमार्जित मस्यौदा तयारी

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदामा प्राप्त सुझावहरू समावेश गरेर मस्यौदाको दस्तावेजलाई आवश्यक परिमार्जन गरी अन्तिम रुप दिने कार्य गरियो । यो दस्तावेज तयारी गर्दा गाउँपालिकाको विषयक्षेत्रगत योजना र वार्षिक विकास कार्यक्रमको समिक्षाबाट प्राप्त उपलब्धि सहितको विवरण तथा क्षेत्रगत नीतिको परिमाणात्मक लक्षलाई पनि आधारको रुपमा लिइएको छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाको दस्तावेजमा स्थानीय तह योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ (परिमार्जित) मा व्यवस्था भए बमोजिम समष्टिगत मध्यमकालीन वित्तीय खाका, मध्यमकालीन नतिजा खाका र मध्यमकालीन बजेट खाकाको साथै विषयगत क्षेत्रको स्थिति, नतिजा खाका, वित्तीय योजना र कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण समावेश गरिएको छ ।

प्रक्रिया १३: मध्यमकालीन खर्च संरचनाको स्वीकृति

माथि उल्लेखित मध्यमकालीन खर्च संरचनाका विभिन्न प्रक्रियाको पालना गरी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिबाट पेश भएको मध्यमकालीन खर्च संरचना उपर कार्यपालिकामा आवश्यक छलफल र स्वीकृति प्राप्त भएपछि गाउँसभामा पेश गरी अनुमोदन भएको छ ।

परिच्छेद २: मध्यमकालीन खर्च संरचना

२.१ पृष्ठभूमि

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनका माध्यमबाट उपलब्ध सीमित श्रोतलाई कुशलतापूर्वक विनियोजन गर्न, कार्यान्वयन दक्षतामा सुधार ल्याउन तथा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न समेत महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई नेपालमा दशौं योजना (आ.व. २०५९/६०) देखि कार्यान्वयमा ल्याइएको हो ।

संघीय संरचना अनुरुप बनेको अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धी कानूनले तिनै तहका सरकारले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा आ-आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रका विषयगत क्षेत्रहरुमा हुने लगानीको अनुमानित विवरण सहित आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण झल्किने मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । उक्त संरचनामा चालु खर्च, पूँजीगत खर्च र वित्तीय व्यवस्थाका लागि आवश्यक पर्ने रकम समेत खुलाउनुपर्ने व्यवस्था छ । उक्त संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था अनुसार मंगला गाउँपालिकाले तय गरेको दीर्घकालिन सोच सहितको प्रथम आवधिक योजनाले पहिचान गरेका प्राथमिकताका क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको विनियोजन सहित बार्षिक बजेट तर्जुमा गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना आवश्यक रहेको छ ।

संविधानले आत्मसात गरेको समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्रको अवधारणा, समृद्ध नेपालः सुखी नेपालीको दीर्घकालीन सोच, नेपाल सरकारको चालु पन्ध्रौं आवधिक योजना र गण्डकी प्रदेश सरकारको प्रथम आवधिक योजनाका साथै यस गाउँ को प्रथम आवधिक योजनाका रणनीति तथा कार्यक्रमलाई खर्च संरचनामा आत्मसात गर्ने प्रयास गरिएको छ । संघियताको सफलता वित्तीय स्रोतको कुशल व्यवस्थापन, तीब्र आर्थिक वृद्धि एवम् विकास कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा निर्भर रहन्छ । यसर्थ, यस मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०७९/८०-२०८१/८२)ले मंगला गाउँपालिकालाई त्यसतर्फ मार्गदर्शन गर्नेछ ।

मंगला गाउँपालिकाको संमृद्धीका संवाहक क्षेत्रहरु, स्थानीय प्राथमिकता, दिगो विकास लक्ष्य हासिलमा योगदान पुऱ्याउने कार्यक्रम र स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्रका अनिवार्य कार्यक्रम तथा आयोजनालाई यस खर्च संरचनामा समेट्ने प्रयास गरिएको छ ।

२.२ चूनौती तथा अवसर

संविधान प्रदत्त अधिकारको कार्यान्वयन, दीगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौ योजना, गण्डकी प्रदेशको प्रथम योजना र मंगला को पहिलो त्रीवर्षीय योजनाको उद्देश्य हासिल गर्न, पर्यटन प्रवर्द्धन, उत्पादन, रोजगारी र आयमा दिगो वृद्धि हासिल गर्नु मंगला जस्ता नवगठित गाउँपालिकाको प्रमुख चुनौती हो । राजनीतिक परिवर्तनपछिको जनआकांक्षा अनुरुप आम नागरिकको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार, आर्थिक सामाजिक रुपान्तरण र सामाजिक न्याय सहितको मर्यादित जीवनयापनको वातावरण सिर्जना गर्दै समुन्नत समाजको निर्माणको बाटोमा अगाडी लम्कने कार्य आफैमा चूनौतिपूर्ण छ । यसका साथै विश्वव्यापी रुपमा फैलिएको कोभिड १९ महाव्याधी लगायतका महामारीले अर्थतन्त्र र समाजमा छाडेको गहिरो डोब, बढदो वातावरणीय असन्तुलन र जलवायु परिवर्तनको कारण सिर्जित विपदहरु को जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी समृद्ध, सुरक्षित र परिष्कृत समाज निर्माणका लागि उपलब्ध स्रोत साधनको समुचित परिचालन अर्को चूनौतिको रुपमा रहेको छ ।

यसका साथै व्यापक भौगोलिक विविधता सहित दशकौंदेखिको स्थापित बजार केन्द्र र विकट ग्रामिण वस्तीबिच सन्तुलन कायम गर्ने विकासको मार्ग तय गर्नु मंगला गाउँपालिकाको लागि सहज पक्कै छैन । त्यस बाहेक दिगो विकास लक्ष्यहरुले परिलक्षियत गरे अनुरुप व्यवस्थित शहरीकरण, सुविधायुक्त र सुरक्षित बसोबास, स्वच्छ खानेपानी तथा स्वच्छ उर्जाको उपलब्धता र सूचना प्रविधि, कृषि तथा वनजन्य उद्यमको विविधिकरण गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमा अहिले व्याप्त जनसाङ्ख्यिक लाभको समुचित उपयोग गर्ने कार्य पनि नवगठित स्थानीय सरकारहरुका लागि आम चूनौतिको रुपमा रहेका छन् । वित्तीय संघीयतको मर्म अनुरुप स्थानीय तहको

मानव संशाधन र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु र उपलब्ध सार्वजनिक स्रोतको कुशल, समन्यायिक र नतिजामूलक व्यवस्थापन गरी विनियोजन दक्षता, कार्यान्वयन कुशलता र वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु समेत चूनौतिपूर्ण छ ।

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ बाट नवयुवा र ऊर्जावान जनप्रतिनिधिहरु निर्वाचित भई आउनु र स्थानीय परिवेश सुहाउने विकासका अवधारणाहरुमा व्यापक बहस प्रारम्भ हुनु यस गाउँपालिकाका लागि अवसर हो । पहिलो कार्यकाल सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्नुभएका अनुभवी व्यक्ती पुनः गाउँपालिकाको प्रमुखमा निर्वाचित भई आउनु र बिगतमा आधारभुत नीति, कानून, योजना र कार्यविधिहरु तर्जुमा भएर कार्यान्वयनमा गइसकेको अवस्थामा आवश्यकता अनुसार रणनीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने वातावरण नवनिर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुका लागि सुनौलो अवसर हो । पछिल्लो समय संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको तर्फबाट दीगो विकास लक्ष्य, विपद् उत्थानशीलता, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र वित्तीय सुशासनका क्षेत्रमा स्थानीय तहहरुलाई सहयोग र सहजिकरण गर्ने हेतुले विभिन्न दिग्दर्शन र मार्गदर्शनहरु जारी भई आवश्यकता अनुसार क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुनु पनि यस गाउँपालिकाको लागि अवसरहरु हुन् ।

गाउँपालिकाले स्थानीय विशेषतामा आधारित तुलनात्मक लाभ र आर्थिक संमृद्धीका संवाहक क्षेत्रको पहिचान तथा समुचित उपयोगको माध्यमद्धारा हरित उत्थानशील र समावेशी स्थानीय अर्थतन्त्र विकास गर्ने हेतुले पहिलो आवधिक योजना तर्जुमा गरेर कार्यान्वयन शुरु गरिसकेको छ । उक्त योजनाको उपलब्धीहरुको तथ्यपरक समिक्षा गरेर आवश्यक सुधार गर्दै अगाडी बढ्न र सिकाईका आधारमा नयाँ पञ्चवर्षीय आवधिक योजना तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गर्ने अवसर पनि यस गाउँ कार्यपालिकालाई प्राप्त भएको छ ।

गाउँपालिकाको आफ्नो आन्तरिक स्रोत बाहेक संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र विभिन्न विकास साझेदार संघसंस्थाहरुबाट समेत संघियताको कार्यान्वयन, स्थानीय सरकारको क्षमता अभिवृद्धि र लैंगिक समता तथा सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रमा व्यापक सहयोग जुटीरहेको छ । त्यस्ता स्रोतहरुको समुचित परिचालन गरेर सूचना प्रविधिमैत्री युवा जनशक्तीलाई थप सिर्जनशील र उद्यमशील बनाउँदै स्वरोजगारी, उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै आर्थिक सामाजिक रुपान्तरणको दिशामा अगाडी बढ्ने समेत अवसर अहिले सिर्जना भएको छ ।

२.३ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति

प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा आवधिक योजनामा प्रस्तुत गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचलाई प्रमूख आधारको रुपमा लिइएको छ । आवधिक योजनामा उल्लेख नभएका विवरण यस गाउँपालिकाका अन्य योजना दस्तावेजका साथै चालु आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रम, नेपाल सरकारको पन्ध्रौ योजना, गण्डकी प्रदेश सरकारको प्रथम आवधिक योजना एवं संघ, प्रदेश र यस गाउँपालिकाको विषयगत नीतिको समेत उपयोग गरिएको छ। यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको समष्टिगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिहरु निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

२.३.१ दीर्घकालीन सोच

यस गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच "कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार समृद्ध र सुखी मंगला गाउँपालिकाको आधार" रहेको छ । यसलाई तपशिल बमोजिम परिभाषित गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

कृषिः कृषि उत्पादनलाई पहिलो प्राथमिकता राखी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी खाद्यान्न बालीमा आत्मनिर्भर बन्ने र वस्तु तथा सेवाको बजारीकरणबाट नागरिकको जीवनस्तर उकास्ने ।

पर्यटनः कृषि पकेट क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्ने, बागबानी केन्द्रको विकासबाट ग्रामीण पर्यटन विकासमा टेवा पुर्‍याउने र गाउँपालिकाको आम्दानीको श्रोत वृद्धि गरी विकासका थप अवसरकमा लगानी गर्ने ।

पूर्वाधारः विकास र समृद्धिको लागि प्रमूख आधार भनेको नै पूर्वाधार विकास हो । खानेपानी, सिंचाई सेवा, सडक यातायात, विद्युत, विद्यालय, अस्पताल र उद्योगको स्थापनाबाट विकासको आधार तयार गरी उत्पादन तथा रोजगारीका अवसर श्रृजना गर्ने गाउँपालिकाको सोच रहेको छ ।

समृद्ध र सुखीः विकासका पूर्वाधार बिना शिक्षा, स्वास्थ्य, बाटाघाटा, यातायातको सुविधा, विज्ञान र प्रविधिको प्रयोगले उत्पादन र रोजगारी बढाउदा नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार भै समृद्ध र सुखी बन्न सक्ने विश्वास गाउँपालिकाले लिएको छ ।

२.३.२ मंगला गाउँपालिकाको विकास लक्ष

मंगला गाउँपालिकाको यस प्रथम आवधिक योजना समृद्ध र सुखी गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच प्राप्त गर्ने आधार योजनाको रुपमा तय गरिएको छ । "मंगला गाउँपालिकाबासीको आय र जीवनस्तरमा गुणात्मक र दीगो सुधार ल्याउने" गाउँपालिकाको समष्टिगत विकासको मुल लक्ष्य रहेको छ । पर्यटन क्षेत्रको दिगो विकास मार्फत उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्दै गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य तथा रोजगारी प्रवर्द्धन एवम् प्रभावकारी विपद् जोखिम न्यूनिकरण गरि समृद्ध र सुन्दर मंगला गाउँ निर्माण गर्ने र "मंगला गाउँपालिकाबासीको आय र जीवनस्तरमा गुणात्मक र दीगो सुधार ल्याउने" यस गाउँपालिकाको लक्ष्य रहेको छ ।

२.३.३ मंगला गाउँपालिकाको विकास उद्देश्य

यस गाउँपालिकाको आवधिक योजनाले निर्धारित गरेका विकासका उद्देश्यहरु निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

१. पर्यटन क्षेत्रको विकास मार्फत रोजगारी सिर्जना गरि गाउँ को समृद्धि हासिल गर्नु,
२. कृषि, पशु, वन वातावरण र पूर्वाधारको दिगो विकास मार्फत उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्नु,
३. जलवायु परिवर्तनसँग अनुकुलित हुँदै विपद् उत्थानशील भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्नु,
४. दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण गरि राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक लक्षलाई सहयोग पुऱ्याउनु,
५. शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक न्याय, सामाजिक समावेशिकरण (महिला, बालबालिका, अपांगता भएका व्यक्ती, दलित, जेष्ठ नागरिक, युवा लगायत समाजका विपन्न समुदायहरु)को संस्थागत विकास मार्फत सुशासन सहितको समतामुलक समाज निर्माण गर्नु ।

२.३.४ मंगला गाउँपालिकाको विकास रणनीति

मंगला गाउँपालिकाको विद्यमान आवधिक विकास योजनाले लिएको लक्ष तथा उद्देश्य हाँसिल गर्न आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत सुशासनकोक्षेत्र विकासलाई समेटिने गरी क्रमशः निम्नानुसारका प्रमूख रणनीति अवलम्वन गरको छ

१. पर्यटनलाई आर्थिक समृद्धीको पहिलो सम्भाव्य क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न पर्यटनलाई उद्योगको रुपमा प्रवर्द्धन गर्ने र लगानी अभिवृद्धि गर्न निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्ने,
२. गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व वृद्धिका लागि करका दायराहरु विस्तारमा जोड दिने,
३. गाउँपालिका, वडा र समुदाय तहमा विपद् जोखिम सम्वन्धी क्षमता विकास र संस्थागत संरचना निर्माणलाई जोड दिने,
४. सबै क्षेत्रमा लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशितालाई मुलप्रवाहिकरण गर्ने,
५. जोखिमबाट पिडित वा जोखिममा रहेका समुदायहरुलाई भविष्यमा हुन सक्ने विपद्बाट बचाउन उनीहरुको क्षमता विकासमा जोड दिने,
६. विकास प्रकृयामा समाजमा रहेका कमजोर वर्ग लगायत सबै समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,

७. "अझै राम्रो र अझ बलियो पुनर्लाभ, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र विपद् जोखिम न्यूनिकरणका लागि गाउँपालिका , समुदाय, विकास साझेदारहरु, निजी क्षेत्रलगायत सबै सरोकारवालाहरुको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

२.४ मध्यमकालीन आर्थिक खाका

"समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली" को राष्ट्रिय सोच तथा संकल्प, गण्डकी प्रदेशको "समृद्ध प्रदेश र सुखी नागरिक" को सोच र मंगला गाउँपालिकाको "कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार, समृद्ध र सुखी मंगला गाउँपालिकाको आधार" विकासको सोच तथा लक्ष अनुरुप आर्थिक वर्ष २०८१/८२-२०८३/८४ को मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमूख लक्ष तथा नतिजा सूचक निर्धारण गरिएको छ । सो अनुसार आगामी ३ वर्षको समष्टिगत आर्थिक लक्ष तालिका नं. २.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.१: समष्टिगत मध्यमकालीन आर्थिक लक्ष

क्र.सं.	सूचक/लक्ष	एकाई	२०७७/७८ सम्मको उपलब्धि	२०७८/७९ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
१	वार्षिक उत्पादन	रु.लाखमा	११७७४.२१	१२३६२.९२	१२९८१.०७	१३६३०.१२	१४३११.६३
	कृषी क्षेत्र	रु.लाखमा	२१३२.०४	२२३८.६४	२३५०.५७	२४६८.१०	२५९१.५१
	गैर कृषी क्षेत्र	रु.लाखमा	९६४२.१७	१०१२४.२७	१०६३०.४९	१११६२.०२	११७२०.१२
२	औसत पारिवारिक आय (वार्षिक)	रु.हजारमा	३२०.६४८	३३६.६७	३५३.५१	३७१.१८	३८९.७४
३	गाउँ पालिकामा दर्ता भएका उद्यम व्यवसाय	संख्या	४४१	४८१	५०५	५३०	५५७
४	व्यवसायिक क्षेत्रको रोजगारी	संख्या	४७१	५१९	५४५	५७२	६०१
५	आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खानपुग्ने परिवार	प्रतिशत	२४	२६	२७	२८	२९

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८१

२.५ मध्यमकालीन नतिजा खाका

नेपाल सरकारको १५ औं आवधिक योजना तथा मंगला गाउँपालिकाको विद्यमान आवधिक योजनाले लिएको समष्टिगत तथा विषयगत लक्ष प्राप्ति गर्न सहयोग पुग्ने गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको समष्टिगत नतिजा

खाका तर्जुमा गरिएको छ। सो खाकामा विगत आर्थिक वर्षहरुको उपलब्धि र चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अनुमानित उपलब्धिको आधारमा आगामी आ.व. २०८१/८२ को लक्ष निर्धारण गरिएको छ। खर्च संरचनामा समावेस दोश्रो र तेश्रो वर्षको लक्ष वर्तमान आवधिक योजना र विगत वर्षहरुको उपलब्धिका साथै प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको अपेक्षित नतिजाको आधारमा निर्धारण गरिएको छ। मंगला गाउँपालिकाको मध्यमकालीन समष्टिगत नतिजा खाका तालिका २.३ मा प्रस्तुत छ।

तालिका २.२: समष्टिगत मध्यमकालीन नतिजा खाका

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७९/८० सम्मको उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
१	प्रतिव्यक्ति खाद्यान्न उत्पदन (केजी)	के.जी.	१५४	१६०	१६२	१७०	१७८
२	कृषी पकेट क्षेत्र	संख्या	४	४	५	६	७
३	कुल खेतीयोग्य भूमिमध्ये वर्षैभरी सिचाइ सुविधा उपलब्ध जमीन	प्रतिशत	२८	२९	३०	३१	३२
	निरपेक्ष गरिबीको दर	प्रतिशत	२७	२६	२५	२४.५	२४
४	साक्षरता दर (१५ वर्ष माथिको)	प्रतिशत	९८	९८.५	९८.७५	९९	९९ .५
५	आधारभूत तह (१-८) खुद भर्ना दर	प्रतिशत	९३	९३.५	९४	९४.५	९५
६	माध्यमिक तह (९-१२) खुद भर्ना दर	प्रतिशत	७०	७२	७४	७६	७८
७	संस्थागत सुत्केरी गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	२०	२३	२५	२७	३०
८	४ पटकसम्म नियमित गर्भजाँच गराउने महिला	प्रतिशत	४९	६२	६२.५७	६५.५०	६७.७५
९	५ वर्षमुनिको बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्म)	जना	०	०	०	०	०
१०	कुपोषणको अवस्था (५ वर्ष मुनीका औसतभन्दा कम तौल हुने बालबालिका)	प्रतिशत	०.३	०.२९	०.२८	०.२५	०.२३
११	आधारभुत खानेपानी (पाईप धारा)को पहुँच पुगेको घरपरिवार	प्रतिशत	८८	८९	९०	९१	९२
१२	सेफ्टी ट्यांकी सहितको सौचालय भएको घरपरिवार	प्रतिशत	८५	८८	९०	९२	९४
१३	सुरक्षित आवासमा बसोबास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	२०	२५	२७	२९	३१
१४	स्वच्छ उर्जा (विद्युत)मा पहुँच प्राप्त घरपरिवार	प्रतिशत	९०	९१	९२.५	९५	९७
१५	इन्टरनेट र इमेल लगायत सूचना प्रविधिमा पहूँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत	१२	२४	८०	८५	९०
१६	हरियाली (बन) क्षेत्र	हे/प्रतिशत	३९	४०	४०.५	४१	४१.५
१७	महिला हिंशाका उजुरी (वार्षिक)	संख्या	४	३	२	१	०
१८	कुल बजेटमा आन्तरिक स्रोतको हिस्सा	प्रतिशत	१	१.०४	१.५	१.७५	२
१९	स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन (कुल औसत प्राप्तांक)	प्रतिशत	६४.५	६७	७२.००	७६.००	८०.००

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८१

२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका

मंगला गाउँपालिकाको त्रिवर्षीय बजेट खाका तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमको प्रवृत्ति, वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता, दिगो विकास लक्षको मार्गचित्र, क्रमागत तथा विस्तृत अध्ययन भएका आयोजना तथा कार्यक्रम, स्थानीय प्राथमिकता, विनियोजन कुशलता, अनुमान योग्यता र वित्तीय सुशासनलाई मूख्य आधारका रुपमा लिइएको छ। गाउँपालिकाका गौरबका आयोजना, चालु तथा विस्तृत अध्ययन भएका, तुलनात्मक लाभका आयोजना तथा कार्यक्रमका लागि आवश्यक रकम सुनिश्चित हुने गरी बजेट सीमा र सोको आधारमा विषयगत बजेट खाका तर्जुमा गरिएको छ । क्रमागत कार्यक्रम, आयोजना कार्यान्वयनको अवस्था र आगामी कार्यान्वयन योजनाको आधारमा खर्च गर्न सक्ने क्षमता तथा श्रोतको आवश्यकता एवं उपलब्धतालाई मध्यनजर गरिएको छ । मध्यम अवधिको श्रोत अनुमान गर्दा आन्तरिक आय तथा राजस्व परिचालनको विगत प्रवृत्ति र विपदबाट श्रोत परिचालनमा परेको चाप र आगामी वर्षहरूमा पर्न सक्ने असर तथा प्रभाव, श्रोतको आवश्यकता लगायतका पक्षहरूलाई ध्यान दिइएको छ। विगत आर्थिक वर्षहरूको यथार्थ आय तथा खर्च, आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेट तथा विनियोजनका आधारमा खर्च संरचनाको पहिलो वर्षको राजस्व तथा खर्च आँकलन गरिएको छ। प्रक्षेपणका क्रममा गाउँपालिकाको प्राथमिकताका क्षेत्र तथा रणनीतिक महत्वका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई प्रयाप्त श्रोत व्यवस्था गरिएको छ। आन्तरिक श्रोत, राजस्व बाँडबाँटबाट उपलब्ध हुने श्रोत र आवश्यकता समेतका आधारमा अन्य कार्यक्रम तथा प्रशासनिक खर्च अनुमान गरिएको छ । नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने रकम, रोयल्टी (वन तथा अन्य) र आन्तरिक श्रोत समेतका आधारमा गाउँपालिकालाई प्राप्त हुने राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान रकम नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट गत वर्षमा प्राप्त भएको रकमको आधारमा अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ। यस आधारमा गाउँपालिकाको गत तीन वर्षको यथार्थ आय र आगामी तीन वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण तपशिल बमोजिम रहेको छ ।

तालिका २.३ : समष्टिगत मध्यमकालीन बजेट खाका

विवरण	२०७९/८० को यथार्थ	२०८०/८१ को संशोधित अनुमान	आय अनुमान र प्रक्षेपण			३ बर्षको जम्मा
			२०८१/८२ अनुमान	२०८२/८३ प्रक्षेपण	२०८३/८४ प्रक्षेपण	
१. आय अनुमान	४३३७४१६२९	४७६४४४४३१	५२४०८८८७४	५७६४९७७६२	६३४१४७५३८	१७३४७३४१७४
आन्तरिक आय	४७६७४००	५३८००००	५९१८०००	६५०९८००	७१६०७८०	१९५८८५८०
राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	६६९७१६८३	८०६५१७००	८८७१६८७०	९७५८८५५७	१०७३४७४१३	२९३६५२८४०
दह्त्तर वह्त्तरवाट प्राप्त राजस्व	२१५५५६०	२५०००००	२७५००००	३०२५०००	३३२७५००	९१०२५००
संघिय सरकार	५९२४७६३०	७१६०५७००	७८७६६२७०	८६६४२८९७	९५३०७१८७	२६०७१६३५४
मूल्य अभिवृद्धि कर	४३२८२५६१	५०१०५७००	५५११६२७०	६०६२७८९७	६६६९०६८७	१८२४३४८५४
अन्तशुल्क	१५९६५०६९	२१५०००००	२३६५००००	२६०१५०००	२८६१६५००	७८२८१५००
प्रदेश सरकार	५५६८४९३	६४२१०००	७०६३१००	७७६९४१०	८५४६३५१	२३३७८८६१
वाँडफाड वाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	५५०१३२१	५९२१०००	६५१३१००	७१६४४१०	७८८०८५१	२१५५८३६१
घर जग्गा रजिस्टेशन	६७१७२	५०००००	५५००००	६०५०००	६६५५००	१८२०५००

विवरण	२०७९/८० को यथार्थ	२०८०/८१ को संशोधित अनुमान	आय अनुमान र प्रक्षेपण			३ बर्षको जम्मा
			२०८१/८२ अनुमान	२०८२/८३ प्रक्षेपण	२०८३/८४ प्रक्षेपण	
रोयल्टी बाँडफाँटबाट प्राप्त राजस्व	०	१२५०००	१३७५००	१५१२५०	१६६३७५	४५५१२५
वन रोयल्टी	०	५००००	५५०००	६०५००	६६५५०	१८२०५०
विघुत रोयल्टी	०	०	०	०	०	०
पर्वरोहण	०	७५०००	८२५००	९०७५०	९९८२५	२७३०७५
खानी तथा खनिज	०	०	०	०	०	०
पानी तथा अन्य प्राकृतिक श्रोत	०	०	०	०	०	०
नेपाल सरकार अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	३३३८८८०००	३३४८०००००	३६८२८००००	४०५१०८०००	४४५६१८८००	१२१९००६८००
वित्तीय समानीकरण अनुदान	९०९०००००	८१७०००००	८९८७००००	९८८५७०००	१०८७४२७००	२९७४६९७००
सशर्त अनुदान	२२४०८८०००	२१०६०००००	२३१६६००००	२५४८२६००	२८०३०८६००	७६६७९४६००
चालु	१९६५८८०००	१९२६०००००	२११८६००००	२३३०४६०००	२५६३५०६००	७०१२५६६००
पूजीगत	२७५०००००	१८००००००	१९८०००००	२१७८००००	२३९५८०००	६५५३८०००
समपुरक अनुदान	८००००००	२०५०००००	२२५५००००	२४८०५०००	२७२८५५००	७४६४०५००
विशेष अनुदान	१०९०००००	२२००००००	२४२०००००	२६६२००००	२९२८२०००	८०१०२०००
प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरण	१०९७५०००	२०७०५०००	२२७७५५००	२५०५३०५०	२७५५८३५५	७५३८६९०५
वित्तीय समानीकरण अनुदान	९७५०००	९७०५०००	१०६७५५००	११७४३०५०	१२९१७३५५	३५३३५९०५
सशर्त अनुदान	०	०	०	०	०	०
समपुरक अनुदान	५००००००	६००००००	६६०००००	७२६००००	७९८६०००	२१८४६०००
विशेष अनुदान	५००००००	५००००००	५५०००००	६०५००००	६६५५०००	१८२०५०००
अन्य अनुदान	०	०	०	०	०	०
मौज्दात रकम	१७१३९५४७	३४९०७७३१	३८३९८५०४	४२२३८३५५	४६४६२१९०	१२७०९९०४९
२. खर्च अनुमान	३८०४३६१९६	४१८४७९८१५	४६०३२७७९७	५०६३६०५७७	५५६९९६६३४	१५२३६८५००८
चालु खर्च	२५७९९७३४६	२८३७९७०८०	३१२१७६७८९	३४३३९४४६७	३७७७३३९१४	१०३३३०५१७०
पुँजीगत खर्च	१२२४३८८५०	१३४६८२७३५	१४८१५१००९	१६२९६६१०९	१७९२६२७२०	४९०३७९८३८
वित्तीय व्यवस्था	०	०	०	०	०	०
बचत वा न्यून (**+** वा **-**)	५३३०५४३३	५७९६४६१६	०	०	०	०

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८१

२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपणको विभिन्न आधारमा गरिएको तुलनात्मक विवरण तपशिल बमोजिम रहेको छ ।

ख. प्राथमिकताक्रमको आधारमा बाँडफाँट

योजना अवधिभर सञ्चालन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई प्रथम प्राथमिकता प्राप्त (P1) र द्वितीय प्राथमिकताप्राप्त (P2) गरी २ वटा प्राथमिकताक्रममा वर्गीकरण गरिएको छ। यसअनुसार पहिलो प्राथमिकताप्राप्त आयोजनाको सङ्ख्या ५२ रहेको छ भने दोस्रो प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको सङ्ख्या २३ वटा रहेको छ। मंगला गाउँपालिकाको आ.व. २०८१/८२ को अनुमानित बजेट र तत्पश्चात दुई आर्थिक वर्षको प्रक्षेपित बजेट तालिका नं. २.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.४ : प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

प्राथमिकताक्रम	आयोजना/ कार्यक्रम संख्या	०८१/८२ को व्यय अनुमान		०८२/८३ को खर्च प्रक्षेपण		०८३/८४ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
प्राथमिकता पहिलो (P1)	५२	३५११४०	६७	३८६२५४	६७	४२४८७९	६७
प्राथमिकता दोश्रो (P2)	२३	१७२९४९	३३	१९०२४४	३३	२०९२६९	३३
जम्मा	७५	५२४०८९	१००	५७६४९८	१००	६३४१४८	१००

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८१

ग. दिगो विकास लक्षको आधारमा बाँडफाँट

दिगो विकास अवधारणका कूल १७ वटा लक्ष/सङ्केतहरूमध्ये, सङ्केत नं. १४ (जमिनमुनिको जीवन) बाहेकका अन्य १६ वटै लक्ष/सङ्केतहरूमा यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बजेट विनियोजन गरेको छ। सामाजिक सुरक्षा अन्तर्गतको बजेटले गाउँपालिकाको समग्र बजेटको ठूलो हिस्सा ओगट्ने भएकाले यसले सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष/सङ्केत अन्तर्गतको बजेट हिस्सालाई उल्लेख्य रुपमा बढाएको छ। गाउँपालिकाका विभिन्न क्षेत्रहरूमा विपन्नता उल्लेख्य मात्रामा भएको र विपन्नता उल्लेख्य भएको स्थानमा सामाजिक सुरक्षाको रकमले भोकमरी न्यूनीकरणमा महत्वपूर्ण योगदान गर्ने भएकाले यो रकमलाई यही शीर्षक अन्तर्गत साङकेतीकरण गरिएको छ।समग्रमा दिगो विकास लक्ष बमोजिम आगामी तीन आर्थिक वर्षको व्यय अनुमान तथा प्रक्षेपण निम्नानुसार तालिका नं. २.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.५ : दिगो विकास लक्षको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

संकेत नम्बर	दीगो विकासका लक्ष्यहरु	आयोजना/ कार्यक्रम संख्या	०८१/८२ को व्यय अनुमान		०८२/८३ को खर्च प्रक्षेपण		०८३/८४ को खर्च प्रक्षेपण	
			रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	गरिबीको अन्त्य	४	१३५२१	२.५८	१४८७४	२.५८	१६३६१	२.५८
२	शुन्य भोकमरी	२	४१९३	०.८	४६१२	०.८	५०७३	०.८
३	स्वस्थ्य जीवन	११	४७३२५	९.०३	५२०५८	९.०३	५७२६४	९.०३
४	गुणस्तरीय शिक्षा	१३	२१७४९७	४१.५	२३९२४७	४१.५	२६३१७१	४१.५
५	लैंगिक समानता	६	१५७२३	३	१७२९५	३	१९०२४	३

संकेत नम्बर	दीगो विकासका लक्ष्यहरु	आयोजना/ कार्यक्रम संख्या	०८१/८२ को व्यय अनुमान		०८२/८३ को खर्च प्रक्षेपण		०८३/८४ को खर्च प्रक्षेपण	
			रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
६	सफा पानी र स्वच्छता	१	१५७२३	३	१७२९५	३	१९०२४	३
७	आधुनिक उर्जामा पहुँच	२	२२०१	०.४२	२४२१	०.४२	२६६३	०.४२
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि र मर्यादित काम	४	६७६१	१.२९	७४३७	१.२९	८१८१	१.२९
९	उद्योग, नविन खोज र पूर्वाधार	२	९९६	०.१९	१०९५	०.१९	१२०५	०.१९
१०	असमानता न्यूनीकरण	३	८१२३	१.५५	८९३६	१.५५	९८२९	१.५५
११	दीगो शहर र समुदाय	१३	९०३५३	१७.२	९९३८८	१७.२	१०९३२७	१७.२
१२	दीगो उपभोग र उत्पादन	१	२२५४	०.४३	२४७९	०.४३	२७२७	०.४३
१३	जलबायु परिवर्तन अनुकुलन	४	५१८८	०.९९	५७०७	०.९९	६२७८	०.९९
१४	पानी मुनीको जिवन	०	०	०	०	०	०	०
१५	जमीन माथिको जीवन	३	१०६९१	२.०४	११७६१	२.०४	१२९३७	२.०४
१६	शान्ति, न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	४	७७९३२	१४.९	८५७२५	१४.९	९४२९८	१४.९
१७	दीगो विकासका लागि साझेदारी	२	५६०८	१.०७	६१६९	१.०७	६७८५	१.०७
	जम्मा	७५	५२४०८९	१००	५७६४९८	१००	६३४१४८	१००

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८१

घ. लैंगिक सङ्केतको आधारमा बाँडफाँट

यो योजना अवधिभर सञ्चालन हुने कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयबाट जारी प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट नमूना निर्देशिका, २०७७ अनुसार सम्बन्धित आयोजना तथा कार्यक्रमले लैङिगक समानताका लागि पुऱ्याउन सक्ने योगदानका आधारमा तीन तहमा वर्गीकरण गरिएको छ । यस अनुसार महिला तथा बालबालिकाप्रति स्पष्टरूपमा लक्षित आयोजना तथा कार्यक्रमलाई निर्ष्दिष्ट तहमा वर्गीकृत गरी सङ्केत १ प्रदान गरिएको छ भने महिला सशक्तिकरण तथा लैंङ्गिक समानताप्रति उत्तरदायी तथा सोका लागि सहज वातावरणको सिर्जन गर्नेखालका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई सहयोगी तहमा वर्गीकृत गरी सङ्केत २ प्रदान गरिएको छ। तर, महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका अवरोधहरूको पहिचान नगर्ने वा सम्बोधन नगर्ने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई तटस्थ तहमा वर्गीकरण गरी सङ्केत ३ प्रदान गरिएको छ। यसअनुसार आगामी तीन आ.व.मा सञ्चालन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची-१ मा प्रस्तुत गरिएको छ। यस अनुसार लैंङ्गिक सङ्केत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपणको सारांश तालिका नं. २.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.६ : लैंगिक उत्तरदायी बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

लैंगिक संकेत	आयोजना/ कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को व्यय अनुमान		२०८२/८३ को खर्च प्रक्षेपण		२०८३/८४ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
निर्दिष्ट (१)	१०	३०८१६	५.८८	३३८९८	५.८७	३७२८८	५.८८
सहयोगी (२)	६०	४७९९६१	९१.५८	५२७९५७	९१.५९	५८०७५२	९१.५८
तटस्थ (३)	५	१३३१२	२.५४	१४६४३	२.५४	१६१०७	२.५४
जम्मा	७५	५२४०८९	१००	५७६४९८	१००	६३४१४८	१००

ङ. जलवायु सङ्केतको आधारमा बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षमा कार्यान्वयन गरिने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा पर्नसक्ने असर न्यूनीकरणका दृष्टिकोणले अत्यन्त सान्दर्भिक, सान्दर्भिक र तटस्थ गरी तीन तहमा वर्गीकरण गरिएको छ। प्रस्तावित आयोजना कार्यक्रमको ५० प्रतिशतभन्दा बढी बजेट जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित भएमा अत्यन्त सान्दर्भिक स्तरमा वर्गीकरण गरी तिनलाई बजेट सङ्केत १ प्रदान गरिएको छ। त्यसैगरी, प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रमको २०-५० प्रतिशत सम्म बजेट जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित भएमा सान्दर्भिक स्तरमा वर्गीकरण गरी तिनलाई बजेट सङ्केत २ प्रदान गरिएको छ। प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रमको २० प्रतिशत भन्दा कम बजेट जलवायु परिवर्तनसँग सम्वन्धित भएमा वा प्रस्तावित आयोजना कार्यक्रम जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित नभएमा तटस्थ स्तरमा वर्गीकरण गरी उक्त आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई बजेट सङ्केत ३ प्रदान गरिएको छ। आगामी तीन वर्षको अवधिमा सञ्चालन गर्न प्रस्तावित आयोजना कार्यक्रमहरूलाई जलवायु सङ्केत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.७ : जलवायु सङ्केतको बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

लैंगिक संकेत	आयोजना/ कार्यक्रम संख्या	०८१/८२ को व्यय अनुमान		०८२९/८३ को खर्च प्रक्षेपण		०८३/८४ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
प्रत्यक्ष लाभ (१)	१६	४११९३	७.८६	४५३१३	७.८६	४९८४४	७.८६
अप्रत्यक्ष लाभ (२)	२२	१७३९९८	३३.२	१९१३९७	३३.२	२१०५३७	३३.२
तटस्थ (३)	३७	३०८८९८	५८.९४	३३९७८८	५८.९	३७३७६७	५८.९
जम्मा	७५	५२४०८९	१००	५७६४९८	१००	६३४१४८	१००

च. विषय क्षेत्रको आधारमा बाँडफाँट:

विषयगत क्षेत्रका आधारमा आगामी तिन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तलिका २.१० मा प्रस्तुत छ।

तालिका २.८ : विषयगतक्षेत्रको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

विषयगत क्षेत्र	२०८०/८१ को संशोधित अनुमान		२०८१/८२ को व्यय अनुमान		२०८२/८३ को खर्च प्रक्षेपण		२०८३/८४ को खर्च प्रक्षेपण	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
आर्थिक विकास क्षेत्र	२७६९२	५.८१	३०४६१	५.८१	३३५०७	५.८१	३६८५८	५.८१
सामाजिक विकास क्षेत्र	२५४५६६	५३.४३	२७१३६३	५१.७८	२९८४९९	५१.७८	३२८३४९	५१.७८
पूवार्धार विकास क्षेत्र	१०७६४५	२२.५९	१२०६६९	२३.०२	१३२७३६	२३.०२	१४६०१०	२३.०२
वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र	४४००	०.९२	८७४०	१.६७	९६१४	१.६७	१०५७५	१.६७
संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह	१३६००	२.८५	१७४६०	३.३३	१९२०६	३.३३	२११२७	३.३३
कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक	६८५४१	१४.३९	७५३९५	१४.३९	८२९३६	१४.३९	९१२२९	१४.३९
जम्मा	४७६४४४	१००	५२४०८८	१००	५७६४९८	१००	६३४१४८	१००

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८१

२.८ विषय उपक्षेत्रगत बाँडफाँड

विषय उपक्षेत्रगत रुपमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.११ मा प्रस्तुत गरिएको छ। विषय उपक्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट, खर्च तथा श्रोतको अनुमान, कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र सांकेतीकरण सम्बन्धी विवरण अनुसूची ३ समावेश गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को संशोधित अनुमान गर्दा मिति २०८०।१२।२५ गतेको आर्थिक कारोवारलाई आधार मानिएको छ। सो विवरण लेखा शाखावाट लिईएको हो।

आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को विनियोजन र त्यसपछिका दुई वर्षको बजेट प्रक्षेपण विषय उपक्षेत्रगत नतिजा, विषय उपक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण, अपेक्षित उपलब्धि र विषय उपक्षेत्रगत अनुमानित बजेट परिच्छेद ३ देखि परिच्छेद ७ सम्म प्रस्तुत गरिएको छ।

मंगला गाउँपालिका

तालिका २.९ : आगामी तीन आ.व.को विषय उपक्षेत्रगत खर्चको बाँडफाँड तथा प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा)

विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	आ.व. २०८०/८१ संशोधित अनुमान			आ.व. २०८१/८२			आ.व. २०८२/८३			आ.व. २०८३/८४			जम्मा		
	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत
आर्थिक क्षेत्र	२७६९२	१४४४७	१३२४५	३०४६१	१७८०६	१२६५५	३३५०७	१९५८७	१३९२१	३६८५८	२१५४५	१५३१३	१००८२६	५८९३८	४१८८८
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	१२०३४	१००३९	१९९५	११६००	१००००	१६००	१२७६०	११०००	१७६०	१४०३६	१२१००	१९३६	३८३९६	३३१००	५२९६
सिंचाई	११०००	०	११०००	९४५०	५०	९४००	१०३९५	५५	१०३४०	११४३५	६०.५	११३७४	३१२८०	१६६	३१११४
पशुपंक्षी सेवा	३२६८	३०१८	२५०	३३३५	३०६०	२७५	३६६८.५	३३६६	३०३	४०३५.४	३७०२.६	३३२.७५	११०३९	१०१२९	९१०
उद्योग तथा व्यापार	१३००	१३००	०	१४३०	१३००	१३०	१५७३	१४३०	१४३	१७३०.३	१५७३	१५७.३	४७३३	४३०३	४३०
पर्यटन तथा संस्कृती	१५	१५	०	१०००	४००	६००	११००	४४०	६६०	१२१०	४८४	७२६	३३१०	१३२४	१९८६
भूमी व्यवस्था सहकारी तथा वित्तीय सेवा	०	०	०	६००	३५०	२५०	६६०	३८५	२७५	७२६	४२३.५	३०२.५	१९८६	११५९	८२८
श्रम रोजगार तथा गरिबी निवारण	७५	७५		३०४६	२६४६	४००	३३५०.६	२९१०.६	४४०	३६८५.७	३२०१.७	४८४	१००८२	८७५८	१३२४
सामाजिक क्षेत्र	२५४५६६	२१०२९७	४४२६९	२७१३६३	२२२६६८	४८६९५	२९८४९९	२४४९३४	५३५६५	३२८३४९	२६९४२८	५८९२१	८९८२११	७३७०२९	१६११८२
शिक्षा कला भाषा तथा साहित्य	२०२७३३	१७२०८३	३०६५०	२१५७१५	१८२०००	३३७१५	२३७२८७	२००२००	३७०८७	२६१०१५	२२०२२०	४०७९५	७१४०१७	६०२४२०	१११५९७
स्वास्थ्य तथा पोषण	२९९७५	२६४७५	३५००	३२९७३	२९१२३	३८५०	३६२७०	३२०३५	४२३५	३९८९७	३५२३८	४६५८.५	१०९१३९	९६३९५	१२७४४
खानेपानी तथा सरसफाई	६२१९	५००	५७१९	६८४०	५५०	६२९०	७५२४.४	६०५	६९१९	८२७६.८	६६५.५	७६११.३	२२६४२	१८२१	२०८२१
महिला बालबालिका सामाजिक सुरक्षण तथा समावेसीकरण	११२८९	१०७८९	५००	११०५०	१०५००	५५०	१२१५५	११५५०	६०५	१३३७१	१२७०५	६६५.५	३६५७६	३४७५५	१८२१
युवा खेलकुद तथा नवप्रबर्तन	४३५०	४५०	३९००	४७८५	४९५	४२९०	५२६३.५	५४४.५	४७१९	५७८९.९	५९८.९५	५१९०.९	१५८३८	१६३८	१४२००
पूवार्धार क्षेत्र	१०७६४५	०	१०७६४५	१२०६६९	३००	१२०३६९	१३२७३६	३३०	१३२४०६	१४६०१०	३६३	१४५६४७	३९९४१६	९९३	३९८४२३
बस्ती विकास, भवन आवास तथा शहरी विकास	१२७६०	०	१२७६०	१८५९६	०	१८५९६	२०४५६	०	२०४५६	२२५०१	०	२२५०१	६१५५३	०	६१५५३
सडक तथा यातायात	८८०८५	०	८८०८५	९६८९३	०	९६८९३	१०६५८३	०	१०६५८३	११७२४१	०	११७२४१	३२०७१७	०	३२०७१७
जलस्रोत, विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	८००	०	८००	८८०	०	८८०	९६८	०	९६८	१०६४.८	०	१०६४.८	२९१३	०	२९१३
सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	६०००	०	६०००	४३००	३००	४०००	४७३०	३३०	४४००	५२०३	३६३	४८४०	१४२३३	९९३	१३२४०
वन तथा वातावरण क्षेत्र	४४००	३१००	१३००	८७४०	५९१०	२८३०	९६१४	६५०१	३११३	१०५७५	७१५१.१	३४२४.३	२८९२९	१९५६२	९३६७
वन पार्क हरियाली र भूसंरण, नदी नियन्त्रण	०.००	०	०	३२००	२०००	१२००	३५२०	२२००	१३२०	३८७२	२४२०	१४५२	१०५९२	६६२०	३९७२
वातावरण तथा फोहरमैला व्यवस्थापन	०.००	०	०	७००	५००	२००	७७०	५५०	२२०	८४७	६०५	२४२	२३१७	१६५५	६६२
विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	४४००	३१००	१३००	४८४०	३४१०	१४३०	५३२४	३७५१	१५७३	५८५६.४	४१२६.१	१७३०.३	१६०२०	११२८७	४७३३
संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह	१३६००	६००	१३०००	१७४६०	२६६०	१४८००	१९२०६	२९२६	१६२८०	२११२७	३२१८.६	१७९०८	५७७९३	८८०५	४८९८८
नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन	६५००	०	६५००	८१५०	१०००	७१५०	८९६५	११००	७८६५	९८६१.५	१२१०	८६५१.५	२६९७७	३३१०	२३६६७
संगठन, मानव संशाधन र क्षमता विकास	६०००	०	६०००	७६००	१०००	६६००	८३६०	११००	७२६०	९१९६	१२१०	७९८६	२५१५६	३३१०	२१८४६
राजस्व तथा स्रोत परिचालन	०	०	०	५००	०	५००	५५०	०	५५०	६०५	०	६०५	१६५५	०	१६५५
तथ्यांक, योजना तथा विकास परिचालन	११००	६००	५००	१२१०	६६०	५५०	१३३१	७२६	६०५	१४६४.१	७९८.६	६६५.५	४००५	२१८५	१८२१
कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक	६८५४२	६३२४२	५३००	७५३९६	६९५६६	५८३०	८२९३६	७६५२३	६४१३	९१२२९	८४१७५	७०५४.३	२४९५६१	२३०२६४	१९२९७
जम्मा	४७६४४४	२९१६८६	१८४७५८	५२४०८९	३१८९१०	२०५१८०	५७६४९८	३५०८०१	२२५६९८	६३४१४८	३८५८८१	२४८२६८	१७३४७३६	१०५५५९१	६७९१४५

परिच्छेद ३ : आर्थिक क्षेत्र

यस परिच्छेदमा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, सिंचाई, पशु विकास, उद्योग तथा व्यापार, पर्यटन तथा संस्कृति, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी र श्रम रोजगारी तथा गरिबी निवारण जस्ता उप-क्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चूनौति, लक्ष्य, रणनीति सहित नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमानित जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ।

३.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

३.१.१ पृष्ठभूमि

मंगला गाउँपालिकाका अधिकांश घरपरिवारको मूख्य पेशा कृषि पेशा नै रहेको छ। ऐतिहासिक काल देखिनै यहाँका मानिसहरु कृषि उत्पादन प्रति आश्रृत रहेका छन्। यहाँ ठूला ठूला पहाड र भिरालो जमिन भएकोले म्याग्दी (मंगला) नदीको वारी र पारीको समथर जमिन खेतीयोग्य र उर्बर रहेको छ। सिंचाई सुविधा र मध्यमस्तरको हावापानी भएका कारण कृषि उत्पादन र आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माणको लागि प्रमूख संवाहकहरु मध्ये एक हो। यस गाउँपालिकामा उत्पादन हुने अन्नबालीहरू मध्ये धान करिब ४० प्रतिशत, मकै ४५ प्रतिशत, कोदो २८ प्रतिशत र गहुँ २६ प्रतिशत रहका छन्। त्यसैगरी तेलहन बाली तर्फ तोरी र सूर्यमुखीको पनि उत्पादन गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। दलहन बालीहरूमा बोडी, केराउ, सिमी,भट्टमास, केराउ, तनेवोडी र मास मुख्य रुपमा रहेका छन्। तरकारी बालीमा खुर्सानी, भन्टा, काउली, बन्दा, मुला, साग, गाजर, आलु, गोलभेडा, रामतोरिया, च्याऊ, धनिया, घिरौला, काक्रो, तरुल आदि रहेका छन् । त्यसैगरी अदुवा, बेसार, लसुन, प्याज, अलैची र खुर्सानी जस्ता मसला प्रजातीका बाली पनि यहाँ उत्पादन हुने गर्दछन्। । फलफूलमा कागती, , सुन्तला, किवी, अम्बा,एभोकार्डो, केरा खेती गर्न सकिन्छ।

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा लप्सी, कफि, कागती, अलैची, च्याउ, दाँते ओखर, तथा मौरीपालनको सम्भावाना छ र उत्पादन बढाउनको लागि लागि नागरिकहरुले गाउँपालिकाको विषयगत (कृषि) शाखामा सम्पर्क गरी उत्पादन बढाउने अभ्यास पनि गर्दै आएको पाइन्छ। फलफूल खेतीमा केरा, सुन्तला, किवी, भुईकटर, एभोकार्डो, दाते ओखर, अम्बा खेती हुँदै आएको छ । यस गाउँपालिकामा कृषि तथा पशु व्यवसायमा सम्लग्न घरपरिवारको २५ प्रतिशत रहेको छ। गाउँपालिकामा दर्ता भएका कृषि तथा पशुपंक्षी फर्महरु करिव ६८ रहेका छन् ।

३.१.२ समस्या तथा चूनौती

जमिनको उर्बरा शक्ति घट्दै गएको यस गाउँपालिकामा पछिल्लो समय कृषिमा प्रयोग भएको क्षेत्रफल संकुचित हुँदै गएको छ। सडक विस्तार तथा भवन आवास निर्माणको गतिले गर्दा खेतीयोग्य जमिन् घट्दै गएको छ।

गुणस्तर शिक्षा, बजारको सुविधा, सडक तथा यातायातको सुविधा, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच पुऱ्याउन आन्तरिक बसाइसराइले स्थान पाएको अवस्था छ। यसले गर्दा खेतीमा आश्रृत कृषकको संख्या् घट्दै गएको छ भने भवन र आवास विस्तारको क्रम पनि बढ्दै गएको छ। आन्तरिक बसाइसराई तथा युवा रोजगारीको अवसरको लागि सहर तथा विदेश पलायन हुनेक्रम जारीनै रहेकोले गाउँवस्तिका कृषियोग्य जमिन बाँझो रहेको र कृषि उत्पादन र जमिन्को उत्पादकत्व वृद्धिमा समस्या देखिएको बजेटको कमी, कृषि उत्पादनको भण्डारण तथा प्याकेजिङ्गको व्यवस्था हुन सकेको छैन। समयको विकासक्रमसंगै हिजोको आत्मनिर्भर समाज आज आएर कृषि उपज आयात गरेको खाने अवस्थामा पुगेको देखिन्छ। गाउँपालिका क्षेत्रमा कृषि उपज संकलन केन्द्र नहुनु, बजार अनुगमन संयन्त्र प्रभावकारी नहुनु, कृषि उत्पादनको बजारीकरणमा स्थानीय तहले सहयोगी भूमिका निर्वाह गर्न नसक्नु, कृषि उत्पादन र बजारीकरणमा सहकारी संस्थाहरू प्रभावकारी

हुन नसक्दा कृषि पेशा सम्मानित र फलदायी बन्न सकेको छैन । यसै कारणले गर्दा युवा जनशक्तीलाई यस क्षेत्रमा आकर्षित गर्न सकिएको छैन ।

अर्को तर्फ जलवायु अनुकुलित बाली प्रणालीको अभ्यासको कमी, सुरक्षित भण्डारणका लागि चिस्यान केन्द्रहरु नहुनु, बालीनालीमा रोग तथा किराहरूको प्रकोप बढ्दै जानु, गुणस्तरीय मल, बिऊ र कृषि सामग्रीहरु सुपथ मूल्यमा उपलब्ध नहुनुले कृषी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि हुन सकेको छैन ।

सरकारको तर्फबाट प्रदान गरिने कृषि प्रसार सेवा, कृषि सूचना, कृषि बीमा र सर्वसुलभ कृषि ऋणको सहजिकरण जस्ता कार्यक्रम ग्रामीण कृषकहरूसम्म सहजरुपमा नपुग्नु, दिगो रुपमा बजारीकरणको अभ्यास हुन नसक्नु, उत्पादनको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोक्न नसक्नु, कृषकलाई क्षतिपूर्ति दिने व्यवस्था नहुनु, कृषिमैत्री ढुवानी प्रणाली नहुनु, वास्तविक कृषकसम्म सहुलियत तथा अनुदान नपुग्नु जस्ता समस्या र चुनौतीहरू कृषि क्षेत्रमा रहेका छन ।

३.१.३ सोच

“उत्पादनशील दिगो तथा व्यावसायिक, कृषि”

३.१.४ उद्देश्य

१. कृषिलाई पर्यटन र उद्योगसँग जोड्दै रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने

२. कृषिलाई नाफामूलक, दिगो र सम्मानित व्यवसायको रुपमा रुपान्तरण गर्ने

३. कृषि प्रणालीलाई आधुनिक प्रविधिसंग जोड्ने र जलवायु परिवर्तन अनुकुलन कृषि उत्पादन प्रणालीको क्रमश: विकास गर्दै जाने

३.१.५ रणनीति

१. कृषि उत्पादनलाई लघु, घरेलु तथा साना उद्योगसँग जोड्ने नीति तर्जुमा गरी कृषक र पर्यटन व्यवसायीको बीचमा समन्वय र सहकार्य गर्ने वातावरण तयार गर्ने

२. तुलनात्मक लाभ हुनसक्ने कृषि उत्पादनलाई जोडदिदै बजार माग अनुसार वस्तु तथा सेवाको प्रभावकारी बजारीकरणमा जोड दिने

३. कृषि यान्त्रीकिकरण र व्यवसायीकरणका लागि प्रविधि र वातावरणमैत्री कृषी प्रणालीको विस्तार गर्ने ।

३.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार भएको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
अर्गानिक र वातावरणमैत्री खेती प्रणालीको अवलम्वन भएको क्षेत्र	प्रतिशत	२४	२५	२६	२७	२८
कृषक वर्गिकरण र परिचयपत्र वितरण गरिएका वडा	संख्या	४	५	५	५	५

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
कूल कृषि भूमिमध्ये खेति गरिएको क्षेत्रको अनुपात	प्रतिशत	७९	८०	८२	८४	८६
स्थानीय उत्पादनले पूरा गर्ने ताजा तरकारी र कृषि उपजहरुको माग	प्रतिशत	७०	७२	७४	७६	७८
प्रमूख खाद्यान्न बालीहरुको औसत उत्पादकत्व (प्रति हेक्टर)	मे.टन	३.४	३.६	३.८	४	४.२
कृषि उत्पादनको पकेट क्षेत्र	संख्या	४	५	६	७	८
चक्लाबन्दी र यान्त्रिकिकरण भएको कृषि भूमि (क्षेत्रफल)	प्रतिशत	१	२	३	४	५
गाउँपालिकामा दर्ता भएका कृषि उद्योग/फर्महरु	संख्या	४९	६८	८७	१०६	१२५

३.१.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणका आधारमा कृषि तथा खाद्य सूरक्षा उप-क्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार रहेको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु. हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व बाँडफँट	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	११६००	१००००	१६००	०	११६	१०६७२	८१२	०
२०८२/८३	१२७६०	११०००	१७६०	०	१२८	११७३९	८९३	०
२०८३/८४	१४०३६	१२१००	१९३६	०	१४०	१२९१३	९८३	०

३.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको कृषि उपक्षेत्रको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	कृषि भूमी चक्लाबन्दी, टनेल खेती र यान्त्रीकरण कार्यक्रम	कृषिको लागत घटाई कृषि व्यवसायमा प्रोत्साहन गर्नु,	सालबसाली	८०८८	२५ % कृषियोग्य भूमिमा यन्त्र उपकरण प्रयोगमा आउनेछ ।
२	कृषक वर्गिकरण, विउ वैंक मार्फत सामुहिक विउ उत्पादन कार्यक्रम र	कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरण, उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु,	सालबसाली	१०४२३	उत्पादकत्व २०% ले बृद्धी हुनेछ र व्यवसायिक कृषकहरु २०% ले बढ्नेछन् ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
	ब्यावसायिक कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम				
३	कृषि उत्पादनको बजारीकरण, हाट वजार स्थापना र आपूर्ती श्रृंखला सवलिकरण कार्यक्रम	कृषि उपजको बजारको विकास र विस्तार गर्नु	सालबसाली	३५४२	कृषि उपज संकलन केन्द्र १ वटा र हाट वजार स्थापना १ वटा गरी कृषि उपजको विक्रि सुनिश्चित हुनेछन् ।
४	कृषि प्रसार, संचार, प्रबिधि हस्तान्तरण तथा नियमन कार्यक्रम	आधुनिक प्रविधि तथा सूचनामा कृषकको पहुँच वृद्धि गर्नु	सालबसाली	१२४३३	एक मोबाइल एप्स् स्थापना र व्यवस्थित हुने र १० नयाँ प्रबिधि प्रदर्शन हुनेछन्
५	रैथाने वाली संरक्षण, चिया खेती कार्यक्रम तथा प्रांगारिक र वातावरणमैत्री बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	रैथाने वालीको संरक्षण, प्रांगारिक र वातावरणमैत्री उत्पादनमा बृद्धि गर्नु	सालबसाली	४०१०	प्रांगारिक र वातावरणमैत्री खेती अवलम्वन भएको क्षेत्रफल १०% पुगेको हुनेछ
	जम्मा			३८३९६	

३.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय शासन प्रणाली अनुसार तीन तह (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह) का सरकारका नीति, योजना तथा कार्यक्रम बीच सामाञ्जस्यता, समन्वय र सहकार्यमा कृषि पूर्वाधार, प्रविधि तथा सीप विकास हुनेछ । यस गाउँपालिकाको ग्रामीण क्षेत्रमा वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त पुँजी कृषि व्यवसायमा परिचालन हुनेछ । सक्षम युवाहरु कृषिमा आधारित व्यवसायमा आकर्षिक हुनेछन् ।

कृषि, प्रविधि, मल, गुणस्तरीय बिऊ, कृषि सामाग्री, भरपर्दो सिंचाई प्रणाली, कृषि प्रसार, कृषि भूमिको संरक्षण र एकीकृत व्यवस्थापन गर्न नसकिएको खण्डमा अपेक्षित नतिजा हाँसिल हुने जोखिम रहन्छ । यसैगरी कृषि क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन र प्रकोपको असरको जोखिम संभावना अधिक रहन सक्दछ ।

३.२ सिंचाई

३.२.१ पृष्ठभूमि

मंगला गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेको खेतीयोग्य जमिनमा परम्परागत श्रोत (मुल, सिमसार, ठाडोखोला) र साना कुलाहरु मार्फत सिंचाई हुँदै आएको छ । सिंचाईको श्रोतका रुपमा प्रसस्त खोला नाला र म्याग्दी नदी समेत रहेको भए पनि गाउँपालिकाको अधिकांश जमिन भिरालो पहाडी धरातलमा रहेकोले ठूला आयोजना निर्माण र सञ्चालनमा कठीनाई हुँदै आएको छ । यसले गर्दा जिल्लाकै उर्बर फाँट र टारहरूमा समेत सहज रुपमा सिंचाईको पहुँच हुन सकेको छैन ।

३.२.२ समस्या तथा चुनौती

सिंचाईका आयोजनाहरू आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्न नसकिएको देखिन्छ । परम्परागत कृषक कुलोहरूको आधुनिकीकरण तथा सुधार हुन सकेको छैन । सिंचाई सुविधा पुगेको भूमिमा खण्डीकरण हुनगै पानीको अधिकतम प्रयोग हुन नसक्नु तथा आवश्यकता रहेको ठाउँमा सिंचाईको व्यवस्था गर्न सकिएको छैन । थोरै पानीको प्रयोग गरी धेरै भू-भागमा सिंचाई गर्न सकिने नयाँ प्रविधिहरूको प्रयोग हुन सकेन । शहर बजार नजिकका नदीनालाहरूबाट अनियन्त्रित रुपमा नदीजन्य निर्माण सामाग्री निकाल्ने प्रवृतिले गर्दा कुलोको बाँध भन्दा खोलाको बेड लेभल गहिरिदै जाँदा सिंचाई योजनाहरू जोखिममा पर्ने र भूक्षय बढदै गएको अवस्था छ । सडक पूर्वाधार निर्माण गर्ने क्रममा सिंचाई कुलोका संरचनाहरूमा क्षति पुग्न जाने तर पुनर्निर्माण कार्यमा ध्यान जान सकेको छैन । भौतिक पूर्वाधारहरूको तुलनामा सिंचाई पूर्वाधार प्रति समुदाय तथा गाउँपालिकाको पूर्णचासो नदिनु सिंचाई क्षेत्रका समस्याहरू हुन् । संचालित सबै प्रकारका प्रविधि अपनाएका सिंचाई आयोजनाहरूको नियमित मर्मत सम्भार हुन नसक्नु एवं सिंचाई सुविधा नपुगेका ठाउँका लागि बैकल्पिक सिंचाई सुविधाको व्यवस्था हुन नसक्नु मुख्य चुनौती रहेको देखिन्छ ।

३.२.३ सोच

“खाद्य सुरक्षाका लागि व्यवस्थित दिगो सिंचाई”

३.२.४ उद्देश्य

१. सञ्चालनमा रहेका परम्परागत सिंचाई प्रणाली, कुला र Lifting सिंचाईहरुको समुचित संरक्षण, संवर्द्धन र व्यवस्थापन गरेर दिगो तथा सर्बसुलभ सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउनु,
२. नयाँ आयोजनाहरूको विकास गरी सिंचाई सुविधा नपुगेका क्षेत्रमा सिंचाई सुविधा पुर्‍याउनु ।

३.२.५ रणनीति

१. गाउँपालिकामा उपलब्ध प्राकृतिक सिंचाईका श्रोत र मुहानहरूको संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने,
२. समथर फाँट र टारहरुमा ठूला नहरहरूको विकास गर्दै लैजाने,
३. ग्रामीण र भिरालो क्षेत्रमा लिफ्ट तथा अन्य नयाँ प्रविधिमा आधरित सिंचाई प्रणालीको विकास गर्ने ।
४. सिंचाइ सुविधा नपुगेका ग्रामीण र भिरालो क्षेत्रमा लिफ्ट तथा अन्य प्रविधिमा आधरित सिंचाइ प्रणालीको प्रवर्द्धन गर्ने ।
५. सिंचाइ आयोजनाको मर्मत सम्भार कोषलाई प्रभावकारी बनाई सुरु भएका आयोजनाको दिगोपन सुनिश्चित गर्ने

३.२.६ नतिजा सूचक र मध्यमकालीन लक्ष

यस उपक्षेत्रका लागि अगामी तीन आर्थिक वर्षको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
कूल खेतीयोग्य भूमिमध्ये वर्षैभरी सिंचाई सुविधा उपलब्ध भूमि	प्रतिशत	२८	३०	३२	३४	३६

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
कच्ची कुलो निर्माण	संख्या	७	८	९	१०	११
पाईप कुलोबाट सिंचाई	संख्या	३	४	५	६	७
साना सिंचाई कार्यक्रम	संख्या	७	८	९	१०	११
कुलो मर्मत तथा स्तरोन्नती	संख्या	६	७	८	९	१०
लिफ्टिङ्ग सिंचाई	संख्या	१	२	३	४	५

३.२.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रम र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा सिंचाई उपक्षेत्रको खर्च र उक्त श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजार)				बजेटको श्रोत (रु.हजार)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	९४५०	५०	९४००	०	९५	८६९४	६६२	०
२०८२/८३	१०३९५	५५	१०३४०	०	१०४	९५६३	७२८	०
२०८३/८४	११४३५	६०	११३७५	०	११४	१०५२०	८००	०

३.२.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र.सं.	आयोजना/कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	कोत्रवाङ सिंचाई , झ्याप्रे खोला विसाउने सिंचाई कुलो सहित सालबसाली अन्य सिंचाई कुलो निर्माण तथा मर्मत सम्भार कार्यक्रम	बर्षभरी सिचाई सुविधा उपलब्ध गराउनु	सालबसाली	३१२८०	कुल खेती योग्य जमिनको ५०% मा वर्षैभरी सिचाई सुविधाको हुनेछ।
	जम्मा			३१२८०	

३.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

भिरालो पहाडी भूभाग भएकोले वर्षेनी आउने बाढी पहिरोका कारण पुराना कुला र सिंचाई प्रणालीमा क्षति पुग्ने र सिंचाई सुविधा लामो समयसम्म प्रभावित हुने जोखिम छ। त्यसैगरी, अप्ठ्यारो भूगोल र श्रोत (

खोला नदी नाला) गहिरो स्थानमा हुने भएकोले ठूला सिंचाई आयोजना विकास गर्न र दिगो रुपमा व्यवस्थापन गर्ने काम बढी खर्चिलो छ, जसका लागि गाउँपालिकासँग आवश्यक श्रोतको अभाव भएता पनि विस्तारै प्रविधिको प्रयोग र उर्जा (विद्युत) को सुविधा भएकोले लिफ्ट प्रणालीबाट सिंचाई सुविधाको विकास गर्न सकिने सम्भावना प्रशस्त रहेको छ ।

३.३ पशुपंछी विकास

३.३.१ पृष्ठभूमि

पशुपन्छी पालन मंगला गाउँपालिका क्षेत्रको प्रमूख आर्थिक गतिविधि मध्ये एक हो । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रमा उन्नत जातका गाई, भैंसी तथा स्थानीय जातका भैंसी, बाख्रा, भेडा, सुँगुर, बंगुर, गाईगोरु तथा विभिन्न जातका पंक्षीहरू बट्टाई, कुखुरा, हाँस, परेवा आदिको प्रवल सम्भावना रहेको छ । गाई, भैंसीमा कृत्रिम गर्भाधान सेवा उपलब्ध हुनु तथा बाख्रा र बङगुर पनि उन्नत जातका भालेसँग प्रजनन गराउने परिपाटी बसेको हुँदा पशुपालनमा उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन योगदान पुगेको भए पनि गाउँपालिकाको समग्र पशुपालनको चरित्रमा उल्लेख्य फरक आउन सकेको छैन । गाउँपालिकाको सबै वडाहरूलाई खास खास किसिमका पशुपंक्षीको पकेट क्षेत्र घोषणा गरी सोही अनुसार किसानहरूलाई आवश्यक पर्ने प्राविधिक सहयोग र बजारको व्यवस्थित गर्न सकेमा पशुपंक्षी पालनका क्षेत्रमा मंगला गाउँपालिका आत्मनिर्भर भै पशुपंछी निर्यातका क्षेत्रमा समेत योगदान गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।

३.३.२ समस्या तथा चुनौती

तीनै तहका सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान तथा सहयोग वास्तविक किसान समक्ष पुग्नु पर्दछ तर अनुदान सहयोग लिनको लागि अनुदान लिने हिसावले मात्र आउने भएकोले सरकारी अनुदान र सहयोग वास्तविक किसान सम्म पुग्न नसकेको अवस्था छ । गाउँपालिकामा केन्द्रित पशु प्राविधिक भएकाले किसानहरूको माग अनुसार सेवा उपलब्ध गराउन कठीन छ । त्यसैगरी, पशुपालन पेशा सम्मानित हुन नसक्नु, र लगानीमैत्री नहुँदा उन्नत जातका पशुपालनको विकास विस्तार हुन नसक्नु पनि चुनौतीका रुपमा रहेको छ ।

उत्पादित वस्तु बजारीकरणमा बिचौलियाहरूको हावी हुनाले कृषकले उचित मूल्य प्राप्त गर्न सकेका छैनन् । पशु विकास सेवाका लागि पर्याप्त मात्रमा बजेटको उपलब्धता हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरू पशुपंक्षी विकास क्षेत्रमा व्याप्त छ । पशुपंक्षी बिमा सेवा प्रभावकारी रुपमा विस्तार हुन नसक्नु, घाँसबाली रोपण, संरक्षण र विस्तार गर्न नसक्नाले पशुको लागि चाहिने आहाराको अभाव समय समयमा खड्किएको छ । पशु आहारका लागि स्थानीय रूपमा दाना तथा घाँसको उत्पादनमा कमी रहेको छ । उन्नत नश्लका पशुपन्छीपालन, पशुपन्छीका लागि बिमा अनुदान, सहुलियतपूर्ण पशु पालन ऋणको व्यवस्थामा कमी हुनुका साथै पशुपालनमा समेत मासु, दूध, अण्डामा आत्मनिर्भर हुन सकेको छैन । पशुआहारका लागि उन्नत घाँसको बीउ तथा डालेघाँसको उत्पादनमा कमी रहेको छ । कृषि उत्पादनको लागि कृषकलाई साथ सहयोग गर्न नसक्नाले उत्पादन वृद्धि हुन सकेको छैन भने उत्पादित दुध, घिऊ, मासु, अण्डाले बजार पाउन नसक्नु पनि एउटा ठूलो चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

३.३.३ सोच “मंगला गाउँपालिकाको समृद्धिको आधार पशुपंक्षी र मत्स्यपालन क्षेत्रमा प्रविधि र पूर्वाधार”

३.३.४ उद्देश्य

१. पशुपंक्षी र मत्स्य विकास पकेट क्षेत्र घोषणा गरी उत्पादन र बजारीकरणलाई सबल बनाउने
२. युवा तथा निजीक्षेत्रलाई पशुपंक्षी र मत्स्य विकासका क्षेत्रमा संलग्न हुन प्रोत्साहन गर्ने

३. पशुपंक्षी तथा मत्स्यपालन व्यवसायलाई प्रविधिमैत्री र प्रतिस्पर्धी बनाउने
४. विद्यमान जीवननिर्वाहमुखी पशुपालनलाई आधुनिक, व्यावसायिक र नाफामूलक व्यवसायका रूपमा रुपान्तरण गर्नु

३.३.५ रणनीति

१. गाउँपालिकाको सबै वडाहरूलाई सम्भाव्यताका आधारमा स्थानीय हावापानी, भू-बनोट, प्राकृतिक स्रोत र बजारको आधारमा व्यावसायिक पकेट क्षेत्र निर्माण गर्ने
२. महिला, युवा तथा अन्य लक्षित समुदायका लागि राहत तथा उद्यममा आकर्षित गरी पशु उद्यममा आकर्षित गर्ने ।
३. यस क्षेत्रमा यान्त्रीकरण र प्रविधि हस्तान्तरण मार्फत उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने
४. स्थानीय प्रजातिका पशुपन्छीहरूको संरक्षण र सम्वर्द्धन गरी मासु एवम दूध उत्पादन वृद्धि गर्ने ।
५. पशुजन्य उत्पादनको प्रशोधन र गुणस्तर परीक्षण गरी उद्यमशीलता तथा बजारीकरण सुनिश्चितता गर्ने
६. वडा तहसम्म भौतिक पूर्वाधार तथा कार्यक्रम बजेट सहितको पशुपक्षी सेवा एकाइ विस्तार गर्ने

३.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

मध्यमकालीन लक्ष आवधिक योजना र प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
व्यावसायिक पशुपालन पकेट क्षेत्र	संख्या	२	२	३	४	५
व्यवसायिक पशु फर्मको संख्या	संख्या	१७	१९	२१	२३	२५
वार्षिक दुधको उत्पादन	मे.टन	६०	७२	८४	९६	१०८
बार्षिक मासु उत्पादन	मे.टन	१०६	११५	१२४	१३३	१४१
वार्षिक अण्डा उत्पादन (हजारमा)	संख्या	५९	६५	७१	७६	८२
नश्ल सुधार, आहार, स्वास्थ्य तथा बिमा सहितको प्राविधिक सेवा प्राप्त गर्ने पशुपंछी तथा मत्स्य पालक	प्रति शत	२०	२५	३०	३५	४०
व्यवसायिक पशुपालनमा महिला युवा र लक्षित समुहको उपस्थिति	प्रति शत	५५	६०	६५	७०	७५
वडा तहमा पशु सेवा ईकाइको स्थापना	संख्या	३	४	५	५	५
वार्षिक प्रतिव्यक्ति औसत दुध उपभोग	लिटर	१४	१६	१८	२०	२२
वार्षिक औसत प्रतिव्यक्ति मासु उपभोग	के.जी	१८	२०	२२	२४	२६

३.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

प्राप्त बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा पशुपंछी उपक्षेत्रको खर्च र उक्त श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु. हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	३३३५	३०६०	२७५	०	३३	३०६८	२३३	०
२०८२/८३	३६६९	३३६६	३०३	०	३७	३३७५	२५७	०
२०८३/८४	४०३५	३७०३	३३२	०	४०	३७१२	२८२	०

३.३.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

आयोजना तथा कार्यक्रमको उद्देश्य, अवधि, लागत र अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना/कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	पशुपालन व्यवसायको आधुनिकीकरण कार्यक्रम (नश्ल सुधार, ल्याव स्थापना	पशुपक्षीपालन व्यवसायलाई आधुनिक व्यावसायिक बनाउनु	सालबसाली	३७६८	वार्षिक १००० पशुपक्षीको उपचार तथा ३० उन्नत नश्लका पशु वितरण भई १२०० उन्नत नश्लका पशु उत्पादन भएका हुने र २५ व्यावसायिक पशुपक्षी फर्म लाभान्वित भएका हुने
२	पशुपक्षी रोग नियन्त्रण, बीमा, क्षमता अभिवृद्धि लगायत नियमित पशु सेवा कार्यक्रम	पशुपक्षीको मृत्युदर घटाउनु, कृषकको जोखिम बहन क्षमता वृद्धि गर्नु	सालबसाली	४७८६	१००० वटा पशुपक्षीको बीमा भएको हुने र कर्मचारी तथा कृषक गरी कुल ४०० जनाको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने
३	पकेटक्षेत्र विस्तार र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	यस क्षेत्रमा निजी लगानी आकर्षित गर्नु	सालबसाली	२५८५	व्यवसायिक फार्मको संख्या १०% ले वृद्धि हुनेछ ।
	जम्मा			११०३९	

३.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट यस क्षेत्रमा आउने बजेट र कार्यक्रममा विस्तार भै गाउँपालिकासँगको सहकार्यमा पूर्वाधार, प्रविधि तथा सीप विकास हुनेछ । वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका युवा पशुपंक्षी पालन व्यवसायमा आकर्षित हुनेछन् । प्रविधि, पशु प्रसार, चरन क्षेत्र, आहार, पशुपंक्षी उपचार एकीकृत व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने जोखिम रहन्छ । निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्ने विषयमा जोखिम कायमै रहनेछ देखिएको छ ।

३.४ उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय

३.४.१ पृष्ठभूमि

म्याग्दी जिल्लाको सदरमुकाम बेनीबजारबाट १५ किलोमिटरको दुरीमा रहेको मंगला गाउँपालिका क्षेत्रमा जिविकोपार्जनको लागि कृषि उत्पादन, व्यापार व्यवसाय, लघु, घरेलु उद्योग सञ्चालन र विकासका केही कार्यहरु भैरहेका छन् । गाउँपालिकामा ७ वटा स-साना प्रमूख बजार केन्द्रहरू रहेका छन् जहाँ आर्थिक कारोवार गर्ने व्यापार व्यवसायको संख्या करीव ४४१ रहेका छन् भने रोजगारी पाउनेको संख्या ८८२ छ। स्थानीयस्तरमा पाउरोटी उद्योग, चित्रा खुँगा, झोला, भाङ्ग्रा, ढाक कपडा, स्विटरा निर्माणजस्ता लघु प्रकृतिका उद्योगहरू संचालनमा रहेका छन्। परम्परागत आरन व्यवसाय संचालन भैरहेको पाईन्छ। साना ठूला गरी कम्तिमा ७ वटा फर्निचर संचालनमा रहेको देखिन्छ। कच्चा पदार्थको रुपमा प्रयोग गर्न सकिने निगालो, फलफूलमा आरुबखडा, चिराईतो जस्ता जडिबुटीको उत्पादन प्रचुर मात्रामा हुन सक्ने देखिन्छ। यसैगरी वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त विप्रेषणलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगानी गरी स्वरोजगार र रोजगारी श्रृजना गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। वैदेशिक रोजगारीबाट भित्रिएको दक्ष जनशक्तिलाई स्थानीय स्तरमा उपलव्ध कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना गरी उत्पादन र रोजगारी बढाउन सकिने सम्भावना रहेको छ।

लघु, घरेलु उद्योगको विकासले साना उद्योग सथापना र सञ्चालन गर्ने वातावरण निर्माण हुन सक्दछ। मंगला गाउँपालिकाको बाबियाचौर, बरंजा, रणबाङ्ग, सिमलचौर, आरबाङ्ग, कुहुँ , पाखुँ जस्ता साना साना बजारकेन्द्र रहेका छन् । यी बजारकेन्द्रबाट स्थानीय नागरिकले सेवा सुविधा पाएका छन् । साना साना बजारकेन्द्रबाट स्थानीय नागरिकले कच्चा पदार्थ, औजार उपकचण, नयाँ प्रविधि खरिद गर्ने कार्यको अतिरित्त स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तु तथा सेवाको बजारीकरण गर्ने अवसर पनि उपलब्ध भएकोले स्थानीय अर्थतन्त्रको विकास गर्न उत्पादनमा वृद्धि, बजारकेन्द्रको विकास, वस्तु बजारीकरण गर्ने कृयाकलापले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । समयको गतिसंगै स्थानीय तहल उद्यम व्यवसाय श्रृजना र विकासको साथ साथै स्थानीय स्तरमा रोजगारी श्रृजना गर्न आधुनिक सीप विकासका कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै जानु पर्ने देखिन्छ।

३.४.२ समस्या तथा चूनौती

कोभिड १९ पछि विश्वव्यापी रुपमा आर्थिक मन्दी भयो । यसले गर्दा औद्योगिक उत्पादन तथा कृषि उत्पादनमा नकारात्मक असर पर्‍यो । उत्पादन र रोजगारी घट्यो । नागरिकले रोजगारी गुमाए । कमजोर औद्योगिक पूर्वाधार, दक्ष जनशक्तिको कमी, उपयुक्त प्रविधिको अभाव, बजार तथा बजारीकरणको कमी, स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुको आकर्षक लेबलिङ्ग, प्याकेजिङ्ग नहुनु, युवाहरु स्वदेशमा श्रम गर्न नचाहने प्रवृत्ति, बजारमा आयातित वस्तुहरुको सहज आपुर्ति, स्थानीय तहमा उत्पादित वस्तुहरुको मूल्य सुनिश्चि नहुनु जस्ता समस्या यहाँका उद्योग व्यवसायहरुले भोग्दै आएका छन् । कमजोर ब्रान्डिङ्ग र प्याकेजिङ्गका कारण स्थानीय तहमा उत्पादित वस्तुप्रति उपभोक्ताको आकर्षण कम हुनु, उद्योगहरुको न्यून उत्पादकत्व, निर्यातयोग्य वस्तुको विविधिकरणको कमीले गर्दा जनमानसमा उद्योगमा सफलता हाँसिल गर्न नसकिने मनस्थिति छ भने त्यसलाई चिरेर अगाडि बढ्ने वातावरण नहुनु जस्ता समस्याहरु उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय क्षेत्रमा रहेका छन् । उत्पादन र रोजगारी श्रृजना गर्ने प्रकारका उद्योग व्यवसाय स्थापना र विकासका लागि निजीक्षेत्र र गाउँपालिका बीच सहकार्य र साझेदारी हुन नसक्नु चुनौतीको रुपमा रहेको छ।

३.४.३ सोच “लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको विकास उत्थानशील स्थानीय अर्थतन्त्रको दिगो आधार”

३.४.४ उद्देश्य

१. औद्योगिक उत्पादन वृद्धि गरी आयत प्रतिस्थापनमा योगदान पुऱ्याउने
२. उद्योग व्यवसायक्षेत्रमा निजीक्षेत्रको लगानी र युवाहरूको आकर्षण वृद्धि गरी रोजगारी श्रृजना गर्ने

३.४.५ रणनीति

१. प्रतिष्पर्धी र तुलनात्मक लाभ भएका वस्तु उत्पादन गर्ने उद्योगहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने
२. लघु तथा घरेलु उद्योगहरुको संरक्षण र विकास गर्ने
३. आवश्यक पूर्वाधारसहितका सुविधासम्पन्न औद्योगिक ग्रामहरु निर्माण गर्ने
४. स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्यम व्यवसायहरुको विकासका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य र समन्वय गर्ने

३.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजनाको लक्ष र यस खर्च संरचनाका लागि प्राप्त कार्यक्रमको उद्देश्य र अपेक्षित नतिजाको आधारमा उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय उपक्षेत्रको मध्यमकालीन नतिजा खाका निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएकोछ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
गाउँपालिकामा दर्ता भएका उद्योग व्यवसायहरु	संख्या	४४१	५१९	५९७	६७५	७५३
व्यवसाय करबाट संकलित राजस्व	रु.हजारमा	४२२	४५०	५५०	६५०	७५०
सञ्चालित औद्योगिक तथा व्यापार मेला (वार्षिक)	पटक	१	२	३	३	३
हस्तकला तथा औद्योगिक ग्राम	संख्या	०	०	०	०	१
व्यवसाय विकास तथा व्यवस्थापनमा तालिम प्राप्त गर्ने घरेलु तथा साना उद्यमीहरु	थप संख्या	७६	१०५	१३४	१६३	१९२

३.४.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा उद्योग तथा व्यापार उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु. हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	१४३०	१३००	१३०	०	१४	१३१६	१००	०
२०८२/८३	१५७३	१४३०	१४३	०	१६	१४४७	११०	०
२०८३/८४	१७३०	१५७३	१५७	०	१७	१५९२	१२१	०

३.४.८ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र. सं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	लघु, घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन र सम्वर्द्धनका लागि उद्यमशिलता, सीप विकास तालिम, उपयुक्त प्रविधिको व्यवस्था र बजारीकरणमा सहयोग कार्यक्रम	क्षमता अभिवृद्घि, उत्पादकत्व वृद्धि भै स्थानीय अर्थतन्त्र विकासमा योगदान गर्ने	सालब साली	२९५६	लघु घरेलु तथा साना उद्योगको संख्या र रोजगारी २०% ले वृद्धि हुनेछ।
२	उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय विकास र नियमन कार्यक्रम	उद्योग व्यवसाय गर्न अनुकुल वातावरण श्रृजना गरी लगानी आकर्षित गर्नु	सालब साली	७५४	व्यवसाय करबाट संकलित राजस्वमा वार्षिक २०% ले वृद्धि हुनेछ।
३	एक गाउँपालिका एक औद्योगिक/हस्तकला ग्राम कार्यक्रम	स्थानीय श्रोतको सदुपयोग, रोजगारी श्रृजना र आयात प्रतिस्थानमा सहयोग गर्नु	सालब साली	१०२३	मध्यमकालीन अवधिको अन्तिम वर्ष एक वडामा औद्योगिक ग्राम वा हस्तकला ग्राम स्थापना भै सञ्चालनमा आउनेछ।
	जम्मा			४७३३	

३.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघ तथा प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय क्षेत्रमा उचित प्रोत्साहन सहित प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन, युवा उद्यमी र लगानी आकर्षित भै व्यवसायको विस्तारको गति सुदृढ हुने अनुमान छ। स्थानीय स्तरमा औद्योगिक विकासका लागि आवश्यक योजना र सहज वातवरण तयार हुन नसक्दा चुनौती भने कायमै छन्। केन्द्रीकृत सरकारी कार्यालयको कार्यसम्पादनमा ढिलासुस्ती र झन्झटिलो प्रक्रियाका कारण पनि नयाँ लगानी, उद्यमशीलता विकास र व्यवसाय गर्ने वातावरणमा अझै प्रक्रियागत जटीलता कायमै रहेको देखिन्छ।

३.५ पर्यटन तथा संस्कृती

३.५.१ पृष्ठभूमि

पर्यटन उद्योगको विकासका लागि प्राकृतिक सुन्दरताका साथै मनोरञ्जन स्थल, न्यानो आतिथ्यता, होटेल, रेष्टुरेण्ट, रिसोर्ट जस्ता सेवा सुविधा र साहसिक खेल, रमणीय पदमार्ग जस्ता पर्यटकीय उपजको ठूलो योगदान रहेको हुन्छ ।

विकास सँग जोडिएको पर्यटकीय क्षेत्रको महत्वको दृष्टिकोणले पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तारको प्रचुर संभावना मंगला गाउँपालिकामा नरहेको हैन । करीव २५ कि.मि लम्बाई भएको पदमार्ग भएको ८ वटा पर्यटकीय पदमार्ग पहिचान भैसक्नुले पनि पर्यटकीय क्षेत्रको विकासको संभावना देखिन्छ नै । गाउँपालिकामा बसोबासका लागि करिब ३ वटा होटल संचालनमा रहेको तथा वडा नं. १ र ३ मा होमस्टेको संचालन हुनुले यस क्षेत्रमा पर्यटन विकासका लागि एउटा आधारशिला बन्न लागेको देखिन्छ । पर्यटकीय स्थलको रुपमा टोड्के, वरंजामा रहेको झाग्रे पानी जस्ता पर्यटनको संभावना भएकोले यसले पर्यटन विकासमा योगदान पुग्ने सम्भावना छ । अधिकांश हिन्दु र केही बौद्ध धर्मालम्बीको बसोबास र रहनसहन रहेको यस क्षेत्रमा मगर,क्षेत्री, ब्रामहण, र दलित समुदायमा आ-आफ्नै धार्मिक र साँस्कृतिक विवधिता रहेको छ । परम्परागत सोरठी, कौडा, चुडका, दोहरी जस्ता गीत तथा नृत्यको अभ्यास हुने गर्दछ । चार्डवाडका रुपमा ल्होसार, दशैं तिहार, क्रिशमस डे, माघे सक्रान्ती, चैतेदशै यहाँका प्रमूख चाडका रुपमा रहेका छन ।

३.५.२ समस्या तथा चुनौती

पर्यटन विकास सम्बन्धी नयाँ संरचनाको विकास र विस्तार नहुनु, स्थानीय उत्पादनसँग पर्यटन व्यवसायलाई जोड्न नसक्नु, पर्यटकहरुको लागि स्तरीय होटल नहुनु, अन्तर्राष्ट्रिय गुणस्तरको पर्यटन सेवा नहुनु, पर्यटकीय गन्तव्यस्थल तथा सम्पदाको संरक्षण, सुरक्षा तथा पूर्वाधार अभाव हुनुले पर्यटन विकास गर्न बाधा पर्दछ । पर्यटकका लागि न्यूनतम मापदण्डका होटेल पर्याप्त मात्रामा नहुनु, पर्यटकीय सेवा तथा गन्तव्यको विविधीकरण नहुनु, आन्तरिक पर्यटक भित्रयाउने बजार नीति विकास नहुनु आदि पर्यटन क्षेत्रका समस्याहरू हुन । ऐतिहासिक एवं धार्मिक क्षेत्रको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन प्रभावकारी हुन सकेको छैन । पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान एवं संभावनाका लागि कुनै नयाँ योजना बन्न सकेको छैन । उपलव्ध पर्यटकीय संभावना भएका सम्पदाहरूको प्रचार प्रसार भएको छैन । व्यवस्थित होमस्टे लगायत पर्यटकीय सुविधाहरूको उपलव्धतामा कमी रहेको छ । सुरक्षित पर्यटन प्रति आश्वस्त पार्न नसक्नु तथा पर्यटन प्रवर्द्धनको निम्ति आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका बनि प्रभावकारी कार्यान्वयनमा कमी रहेको छ ।

३.५.३ सोच "गाउँपालिकाको समृद्धीको आधार दिगो पर्यटकीय पूर्वाधार"

३.५.४ उद्देश्य

१. पर्यटन, संस्कृतिका क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्नु, पर्यटकीय सेवा सुविधा तथा पर्यटकमैत्री पूर्वाधारमा वृद्धि गर्ने

२. बाह्य पर्यटकहरूको सङख्यात्मक तथा गुणात्मक वृद्धि गर्नु र पर्यटकहरूको औसत बसाइ अवधि लम्ब्याउने

३. पर्यटन मार्फत गाउँबासीको आय र रोजगारी वृद्धि गर्ने

३.५.५ रणनीति

१. आकर्षक पर्यटकीय गन्तब्यमा बाह्रै महिना पहुँच स्थापित गर्न रणनीति महत्वका पूर्वाधारहरू विकासमा जोड दिने

२. ग्रामीण क्षेत्रमा पर्यटकीय उपजहरुको विविधिकरण गर्ने

३. स्थानीय सम्भावना र आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी पर्यटन क्षेत्रको समुचित नीति तर्जुमा गरी पर्यटकीय सेवा, क्षमताको विस्तार गर्ने

४. प्राकृतिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक कला र सम्पदाहरूको संरक्षण र संवर्द्धन गरी आवश्यक प्रचार प्रसारका साथ पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने

५. पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि निजी क्षेत्र, पर्यटन बोर्डलगायतका सरोकारवालासँगको समन्वय, सम्पर्क तथा साझेदारीमा वृद्धि गर्ने

६. पर्यटन उद्योग सम्बद्ध निजी सङ्घ-संस्था र अन्य सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा पर्यटकीय सेवाको गुणस्तर सुधार तथा प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

७. छिमेकी स्थानीय तहहरू, निजी व्यावसायिक संघ/संस्थाहरू र समुदायको सहकार्यमा पर्यटकीय स्थल र पूर्वाधारहरूको संरक्षण संवर्द्धन र विस्तार गर्ने ।

३.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

पर्यटन क्षेत्रको लागि आवधिक योजना र प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्यका आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएकोछ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
पहिचान भएका पदमार्ग	संख्या	८	८	९	१०	११
नियमित सञ्चालनमा रहेका व्यवस्थित होमस्टे	संख्या	०	२	४	५	६
होटल रेष्टुरेण्टहरुमा हुने खाद्यान्न, फलफुल र तरकारीमा स्थानीय उत्पादनको हिस्सा	प्रति शत	६०	६२	६४	६६	६८
पर्यटन तथा आतिथ्य सेवा सम्वन्धी तालिम प्राप्त जनशक्ती	संख्या	४०	४५	५५	६५	७५
भगिनी सम्वन्ध स्थापना भएका स्वदेशी तथा विदेशी शहर	संख्या	०	०	०	१	०
सास्कृतिक तथा पर्यटकीय मेला महोत्सव आयोजना (बार्षिक)	संख्या	१७	१८	१९	२०	२१

३.५.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमको महत्व र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा पर्यटन तथा संस्कृति उप-क्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु. हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	१०००	४००	६००	०	१०	९२०	७०	०
२०८२/८३	११००	४४०	६६०	०	११	१०१२	७७	०
२०८३/८४	१२१०	४८४	७२६	०	१२	१११३	८५	०

३.५.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	पर्यटन गुरुयोजना तयारी	पर्यटन विकासको स्पष्ट खाका तयार गर्नु	आ.व. २०८१/०८२ मा निर्माण गर्ने	५००	पर्यटन गुरुयोजनाको मार्गचित्र तयारी भएको हुने
२	पर्यटन प्रवर्द्धन अन्य सालबसाली कार्यक्रम	पर्यटकीय सेवा, सुविधाको विकास र विस्तार गर्नु	सालबसाली	१८५०	पर्यटक आगमनमा वार्षिक २०% ले वृद्धि हुनेछ ।
३	होमस्टे कार्यक्रम	मौलिक संस्कृति र पहिचान संरक्षणमा आधारित पर्यटन वृद्धि गर्नु	सालबसाली	९६०	१०० वटा घरमा होमस्टे सञ्चालनमा आउने
जम्मा				३३१०	

३.५.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र तथा नागरिक साझेदारीमा पर्यटन पूर्वाधार विकास, पर्यटन प्रवर्द्धन तथा सेवा सुविधाको विकास र विस्तार हुनेछ । मंगला गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र रहेका पर्यटकीय गन्तव्यस्थल, पर्यटन विकासमा सहयोग पुऱ्याउने पुरातात्विक सम्पदाको संरक्षण, शान्ति सुरक्षा, पर्यटकका लागि न्यूनतम मापदण्डका प्रयाप्त होटल तथा रेस्टुरेन्ट, सबै पर्यटकीय क्षेत्रमा सुविधाजनक सडक यातायातको संजालले जोडिनु, पर्यटन विकासको लागि श्रोत व्यवस्थापन गर्नु र पर्यटकीय सेवा अनि गन्तव्यको विविधिकरण गरेर पर्यटन विकासमा अगाडि बढ्न लागि समस्या तथा चुनौती रहेको छ ।

३.६ भूमि व्यवस्था, सहकारी र वित्तीय सेवा

३.६.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान २०७२ ले स्थानीय तहहरुलाई आफनो सिमाना भित्रको भूमि व्यवस्थापन र प्रशासन सम्वन्धी अधिकार दिएको भए पनि त्यसको काम अहिलेसम्म जिल्ला मालपोत कार्यालय मार्फत नै भइरहेको छ । स्थानीय तह अन्तर्गतको जमिनको वर्गिकरण, नापजाँच र भूमि तथा सम्पत्ती कर संकलनदेखि स्थानीयस्तरमा आइपर्ने जग्गा नापजाँच सम्वन्धी कार्य र लगत व्यवस्थापनको कार्य स्थानीय तहबाट नै हुनु पर्ने आवश्यकता छ । गाउँपालिकाले भूमि वर्गिकरण तथा व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित योजना तथा कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

गाउँपालिकाको आवधिक योजना अनुसार वित्तीय पहुँच तथा सेवाको लागि गाउँपालिकामा हाल २ वटा वैंक शाखा, ३ लघुवित्त, ११ वटा वचत तथा ऋण सहकारी, ७ वटा कृषि सहकारीबाट वित्तिय सेवा उपलब्ध भैरहेको छ । गाउँपालिकाका करीव ७० प्रतिशत घरपरिवार बैंक तथा वित्तीय संस्थासँग आवद्ध रहेको देखिन्छ ।

३.६.२ समस्या तथा चुनौती

बैंक, वित्तीय संस्था एवम सहकारीहरूको सङ्ख्या तथा कारोवार उच्च रहेको भएता पनि अनौपचारिक क्षेत्रबाट हुने कारोबारको अवस्था उल्लेखनीय रहेको छ । सबै विप्रेषण आप्रवाहलाई बैंक तथा वित्तीय संस्थालगायतको औपचारिक क्षेत्रले अझैसम्म समेटन सकेको छैन । समुदायमा बैङिकङ माध्यमका सटटामा अनौपचारिक माध्यमबाट ऋण सापटी लिने प्रचलन कायमै रहेका छ र वित्तीय साक्षरता पर्याप्त रहेको छैन । वित्तीय साक्षरताको कमी, धितो राख्ने सम्पत्तिको अभाव, आवश्यक प्रमाण पुऱ्याउन नसक्नु, झन्झटिलो कागजी प्रक्रिया र आवश्यक सहयोगका लागि सेवा केन्द्रको अभाव कारण अनौपचारिक क्षेत्रबाट कारोबार हुने गरेको छ । घरेलु तथा साना उद्योग र सीमान्तकृत समुदायमा सर्वसुलभ वित्तीय सेवामा न्यून पहुँच रहेको छ । वित्तीय सेवामा महिला र पुरुषको समान पहुँच रहेको छैन । बैंकिङ प्रक्रियाका सम्बन्धमा सम्बन्धित प्रावधानको ज्ञान नहुँदा र दर्ता, कर चुक्ता, घरभाडा सम्झौताका साथै व्यावसायिक परियोजना प्रस्तावजस्ता आधारभूत कागजात आफैंले तयार गर्न कठिनाइ हुँदा लघु, घरेलु र साना उद्योगले सहज रुपमा कर्जा सुविधा उपभोग र परिचालन गर्न सकेका छैनन । सहकारीहरूको नियमनका लागि दक्ष जनशक्तिको अभाव रहेको छ । सुकुम्बासी आयोग बारम्बार फेरबदल भइरहनु र सुकुम्बासीको समस्या निरन्तर बढदै जानुले भूमि व्यवस्थामा चुनौती सम्बोधन कठिन हुँदै आएको छ ।

३.६.३ सोच "सबैको सहज पहुँचयुक्त, उत्पादनशील बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्र"

३.६.४ उद्देश्य

१. बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्रमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु तथा यस क्षेत्रको लगानीलाई उत्पादशील क्षेत्रमा केन्द्रित गर्नु
२. भूमि व्यवस्थाको प्रभावकारिता वृद्धि गर्दै सुकुम्बासी एवम भूमिहीनका समस्या सम्बोधन गर्नु
३. उत्पादन वृद्धिका लागि सहकारीको मोडेल प्रवर्द्धन गर्ने
४. भूमि वर्गिकरण, व्यवस्थापन, प्रयोग तथा नियमन क्षमता विकास गर्ने

३.६.५ रणनीति

१. भूमि प्रशासन र सहकारी संस्थाहरूको व्यवस्थापकीय क्षमता विकास र दक्षता अभिवृद्धि गर्ने

२. बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको पहुँच कम भएका क्षेत्र तथा वर्गहरू पहिचान गरी त्यस्ता क्षेत्र तथा वर्गलाई उत्पादनशील क्षेत्र लगानी गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई सहज वातावरण सिर्जना गर्ने

३. सहकारीहरूलाई सहकारीको उद्देश्य र सहकारिताको भावनाअनुसार सञ्चालन, परिचालन गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने

४. सहकारी साझेदारी अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

५. वित्तीय साक्षरता अभिवृद्धिमा बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्रसँग साझेदारी र सहकार्यमा वृद्धि गर्ने

६. सहकारीहरूको पूँजी र लगानी व्यावसायिक कृषि, पर्यटन र उत्पादन तथा प्रशोधन क्षेत्रमा परिचालन गर्न सहयोग गर्ने ।

३.६.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना र प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष यस प्रकार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
महिला तथा सिमान्तकृत समुदाय लक्षित सहकारी संस्था	संख्या	४	४	६	७	८
वित्तीय सेवामा पहुँच (नियमित बचत खाता प्रयोग गर्ने जनसंख्या)	प्रतिशत	६३	६८	७२	७४	७८
वित्तीय साक्षरता सम्वन्धी तालिम सञ्चालन (वार्षिक)	संख्या	०	१	२	३	४
सहकारीमा पहुँच भएका घरपरिवार (३० मिनेटको पैदल दूरीमा)	प्रतिशत	४५	४८	५५	६२	६७
उत्पादनशिल क्षेत्रमा स्थानीय सहकारीको लगानी	प्रतिशत	१०	१२	१४	१८	२२
पहिचान भएका भूमिहिन र अव्यवस्थित बसोबासी परिवार	संख्या	११५	११०	१०५	१००	९५

३.६.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको सङक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन लक्ष्यको आधारमा भूमि व्यवस्था तथा सहकारी उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	६००	३५०	२५०	०	६	५५२	४२	०
२०८२/८३	६६०	३८५	२७५	०	७	६०७	४६	०
२०८३/८४	७२६	४२४	३०२	०	७	६६८	५१	०

३.६.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको आवश्यकता र औचित्यताका आधारमा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	आगामी तीन वर्षको अपेक्षित नतिजा
१	एक सहकारी एक उत्पादन कार्यक्रम	सहकारीको परिचालन गरी स्थानीय उत्पादनमा बृद्धी गर्नु	सालबसाली	६०२	१० सहकारीले उत्पादनमुलक उद्यम व्यवसाय सञ्चालन गर्नेछन् ।
२	वित्तीय साक्षरता तथा पहुँच प्रवर्द्धन कार्यक्रम	नागरिकमा वित्तीय ज्ञान, सहकारीको वित्तीय व्यवस्थापन क्षमता र नियम पालनामा वृद्धि गर्नु	सालबसाली	४५०	५०० लक्षियत समुदायका व्यक्तीले वित्तीय साक्षरता र १० सहकारीले क्षमता अभिवृद्धि तालिम प्राप्त गर्नेछन् ।
३	भूमि व्यवस्थापन सुदृढिकरण कार्यक्रम	गाउँ पालिका भित्रका सबै खाले जमिनको लगत अद्यावधिक गरि भूमिहिन र अव्यवस्थित बसोवासको समस्या समाधान गर्नु	सालबसाली	९३४	गाउँ पालिका भित्रका सबै प्रकारका जमिनको विवरण र अव्यवस्थित बसोवासीहरुको लगत तयार हुनेछ ।
	जम्मा			१९८६	

३.६.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघ प्रदेश तथा गाउँपालिकाको सहकार्यमा भूमि सम्वन्धी समस्या समाधान गरी अव्यवस्थित जोखिमयुक्त वस्तीहरुको संख्या न्यूनिकरण गर्ने गाउँपालिकाको अर्थपूर्ण कार्य हुनेछ । गाउँपालिका बासीहरुलाई वित्तीय साक्षरतामा पहुँच अभिवृद्धि गरी बैंक, वित्तीय संस्था एवं सहकारी संस्थाहरुसँग सम्बन्ध विकास गराई कृषि उत्पादन, लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको प्रवर्द्धन तथा स्थानीय उत्पादनको बजारीकरण गर्ने काममा गाउँपालिकाको सहजीकरण आवश्यकता पर्दछ । यद्यपी, वर्तमान अवस्थामा सबै सहकारी तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई गाउँपालिकाको नियमनको दायरामा ल्याउनु, सहकारी सम्बन्धी स्थानीय ऐन कार्यान्वयन गर्नु, सहकारी संस्थाहरूसँग भएको पूँजीलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगानी गर्नु, सहकारी संस्थामा वित्तीय अनुशासन बढाउनु, सिमान्तकृत एवं वञ्चितीकरणमा परेका वर्गको सहकारी संस्थासम्म पहुँच पुऱ्याउनु समस्या तथा चुनौतीहरू हुन सक्छन् ।

३.७ श्रम रोजगारी तथा गरिबी निवारण

३.७.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान, २०७२ को धारा ३३ अनुसार प्रत्येक नागरिकलाई रोजगारीको हक हुने कुरा सुनिश्चित गरेको छ। त्यसैगरी प्रत्येक श्रमिकलाई उचित श्रम अभ्यास र उचित पारिश्रमिक, सुविधा तथा योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको समेत हक हुने कुरा उल्लेख गरेको छ।

जनगणना प्रतिवेदन, २०७८ अनुसार गाउँपालिकामा कूल घरधुरी संख्या ३९११ रहेका छन्। गाउँपालिकाको कूल जनसंख्या १४६८८ रहेको छ। कूल जनसंख्या मध्ये पुरुषको जनसंख्या ६९२७ (४७%) रहेको छ भने महिलाको जनसंख्या ७७६१ (५३%) रहेको छ। १५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको संख्या ३८६३ रहेको छ। बालकहरुको संख्या १९८९ (५१%) रहेको छ भने बालिकाहरुको संख्या १८८४ (४९%) रहेको अवस्था छ। मंगला गाउँपालिकाको साक्षरता दर ७०.४२ प्रतिशत छ। गत आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा मंगला गाउँपालिकामा बेरोजगारहरुको संख्या ७०३ थियो भने यस आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा बेरोजगारहरुको संख्या ८१२ पुगेको छ। प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमबाट गत आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा ८००० कार्य दिन रोजगारी दिइएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ८५०० कार्य दिन रोजगारी दिइएको छ। गरीबी निवारणको लागि गाउँपालिकाले श्रोत र साधन परिचालन गरिरहेको छ तर नतिजा निकाल्नको लागि गाउँपालिका र निजीक्षेत्र बीच सहकार्य र साझेदारीमा गरीबी निवारणका काम हुनु पर्दछ।

गाउँपालिका क्षेत्रमा उद्योग, व्यापार र व्यवसायक संचालनको अवस्था कमजोर भएकोले गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र रोजगारीको अवसर कम रहेको छ। गरीबीको अवस्थामा नागरिकहरु बाँची रहेका छन्। त्यसैले गर्दा रोजगारीको लागि युवा जमात विदेश तर्फ लागिरहेका छन्। स्थीाय सरकारले आफ्नो श्रोत र साधन परिचालन गरेर रोजगारीका अवसर श्रृजना गर्न कठीन भएको अवस्था देखिन्छ।

३.७.२ समस्या र चुनौती

गाउँपालिकासँग स्थानीयस्तरमा चाहिने शिप अनसारका जनशक्तीको आवश्यकता सम्वन्धी तथ्यांक नहुन, आन्तरिक तथा वाह्य रोजगारीमा जानेको अद्यावधिक तथ्याङ्क नहुनु र स्थानीय बजारमा काम गर्ने विदेशी श्रमिकको लगत नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन। त्यसैगरी, प्राविधिक धारका विद्यालयहरु कम हुनु र व्यवसायिक रुपमा प्रतिष्पर्धी जनशक्ति उत्पादन कम हुनु, स्वरोगारीलाई प्रोत्साहन र सम्मान गर्ने स्पष्ट कार्यक्रम नहुनुले पनि बेरोजगारी र गरिबीमा टेवा पुगिरहेको छ। वैदेशिक रोगजारीमा जानेहरूका लागि आवश्यक अभिमुखिकरण र परामर्श सेवा उपलब्ध गराउन नसक्नु, विप्रेपणबाट आएको रकमलाई उत्पादनशील कार्यमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गर्न नसक्नु, समाजमा कामलाई ठुलो सानो भनेर वर्गिकरण गर्ने चलन हुनु र बैदेशिक रोजगार पूर्ण रुपमा सुरक्षित र भरपर्दो हुन नसक्नु पनि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन्।

३.७.३ सोच "दक्ष जनशक्तीको विकास, गरिबी निवारणको आधार"

३.७.४ उद्देश्य

१. गाउँपालिका भित्र रहेका बेरोजगार तथा अर्धवेरोजारहरूलाई रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने
२. वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, व्यवस्थित र मर्यादित बनाउन पहल गर्ने
३. विप्रेषणलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगानी गर्न सहयोग तथा सहजीकरण गरिदिने
४. विदेश पलायन हुने प्रवृत्ति कम गर्नु

३.७.५ रणनीति

१. स्थानीयस्तरमा रोजगारी र स्वरोजगारीका अवसर सिर्जना गर्न निजी क्षेत्रसँग मिलेर काम गर्ने
२. श्रमशक्तिको क्षमता तथा दक्षता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने

३. संघ तथा प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यका वैदेशिक रोजगारीलाई मर्यादित र सुरक्षित बनाउन

३.७.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

गाउँपालिकाको आवधिक योजना र वर्तमान अवस्थामा प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको सान्दर्भिकता र अपेक्षित नतिजाको आधारमा यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमबाट श्रृजित रोजगारी	कार्यदिन	८०००	८५००	९०००	९५००	१००००
बेरोजगार दर	प्रतिशत/संख्या	८१२	७८५	५६७	५४०	५१३
१ देखि ९ वर्ष उमेर समूहमा अर्धबेरोजगारी दर	प्रतिशत	०	०	०	०	०
श्रम सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	१	१	१	१	१
बैदेशिक रोजगारीमा जानेका लागि सञ्चालित अभिमुखिकरण (वार्षिक)	संख्या	०	०	१	२	३
वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिहरु सँग अन्तरक्रिया (वार्षिक)	संख्या	०	०	१	२	३
वार्षिक स्वरोजगारी तथा उद्यमशिलता विकास तालिम	संख्या	८	१०	११	१२	१३

३.७.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन र प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्यका आधारमा श्रम रोजगार तथा गरिबी निवारण उपक्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	३०४६	२६४६	४००	०	३०	२८०२	२१३	०
२०८२/८३	३३५१	२९११	४४०	०	३४	३०८३	२३५	०
२०८३/८४	३६८५	३२०२	४८३	०	३७	३३९०	२५८	०

३.७.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना/उपक्षेत्र	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	बेरोजगारलाई मौसमी रोजगार प्रदान गरी वार्षिक आयमा वृद्धि गर्नु	सालवसाली	७८६७	न्युन आय भएका बार्षिक ३०० जना विपन्नले मौसमी रोजगार प्राप्त गरेका हुनेछन् ।
२	सुरक्षित वैदेशिक रोजगार आप्रवासान कार्यक्रम	सुरक्षित आप्रावसान सम्बन्धी, अभिमुखिकरण, सूचना, जानकारी र आवश्यक सहयोग प्रदान गर्नु	सालवसाली	१२००	बार्षिक ५०० जनाले सुरक्षित आप्रावसन सम्बन्धी जानकारी, वित्तीय साक्षरता, मनोसामाजिक परामर्श र सहायता प्राप्त गरेका हुनेछन् ।
३	श्रम बजार व्यवस्थापन तथा स्वरोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	श्रम बजार सम्वन्धी तथ्यांक अद्यावधिक गर्नु र स्थानीय उधोग व्यवसायमा रोजगारी बृद्धी गर्ने	सालबसाली	१०१५	श्रमबजार व्यवस्थापन सूचना प्रणाली सस्थापन हुनेछ र बार्षिक ५० जना स्वरोजगार भएका हुनेछन् ।
	जम्मा			१००८२	

३.७.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

श्रम बजार व्यवस्थित गर्न संघ तथा प्रदेश सरकारबाट सहयोग प्राप्त हुने र गाउँपालिकामा रोजगार सम्बन्धी नीति तथा योजना तर्जुमा हुने अनुमान छ । यद्यपी, श्रमबजार अझै पनि अनौपचारिक नै रहेको छ । सूचना संकलन गर्न, वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित बनाउन, श्रमलाई सीप, प्रविधि, उत्पादन र बजारसँग जोड्न, अन्तर्राष्ट्रिय बजारसँग प्रतिस्पर्धा गर्न, दक्ष जनशक्तिको विकास गर्न, वैदेशिक रोजगारीबाट फिर्ता भएका युवाहरुको लागि सामाजिक पुनः एकीकरणका सवालहरू सम्बोधन गर्न चुनौतीहरू छन् ।

मंगला गाउँपालिका

परिच्छेद ४ : सामाजिक विकास क्षेत्र

यस परिच्छेद अन्तर्गत शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, महिला, बालबालिका र सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुद जस्ता उप-क्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चूनौति, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ ।

४.१ शिक्षा, कला भाषा तथा साहित्य

४.१.१ पृष्ठभूमि

संविधान अनुसार शिक्षा एक आधारभूत मौलिक अधिकार हो । प्रारम्भिक अवस्था देखिनै सिकाईका अवसरहरू मार्फत विद्यालय शिक्षाका लागि सफलताको जग बसाल्ने देखि माध्यमिक शिक्षासम्म बालबालिकाका लागि शिक्षाको अधिकार सुनिश्चित गर्ने स्थानीय तहलाई नेपालको संविधानले जिम्मेवारी दिएको हुनाले त्यो जिम्मेवारी ईमान्दारिताका साथ पुरा गर्न गाउँपालिका प्रतिवद्ध रहेको देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकाले शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक एवं जनमुखी बनाउन सक्षम, प्रतिस्पर्धी नैतिक एवं राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने नीति लिएको छ । अपेक्षित रुपमा गुणस्तरीय शिक्षाको व्यवस्था गर्न नसकेता पनि मंगला गाउँपालिकाले शिक्षाको क्षेत्रमा सुधार गरी क्षमतावान नागरिक उत्पादन गर्ने प्रयास गरिरहेको देखिन्छ । हाल यस गाउँपालिकामा प्राविधिक शिक्षा, पूर्व प्राथमिक तहदेखि स्नातक तह सम्मको शिक्षण सेवा दिने कार्य भएको छ । यस गाउँपालिका भित्र ४० वटा सामुदायिक र ३ संस्थागत विद्यालय गरी ४३ वटा विद्यालय रहेका छन । यस गाउँपालिकाको केन्द्र बाबियाचौरमा मंगला माध्यामिक विद्यालयले कृषि प्राविधिक धार संचालन गरेको छ । शैक्षिक सत्र २०७९/०८० मा विद्यालय तर्फ ५१९ विद्यार्थी रहेकोमा छात्र २८६ र छात्रा २३३ रहेका छन । सामाजिक सास्कृतिक विविधता कायम राख्दै ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा सास्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्ने दिशामा गाउँपालिकाको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी रहेको देखिन्छ ।

४.१.२ समस्या तथा चुनौती

सामुदायिक शैक्षिक संस्थाको व्यवस्थापन समितिमा योग्य तथा शिक्षाको विकाससंग सम्बन्धित अनुभवी व्यक्तिको कमी तथा विद्यालय प्रशासनमा सुशासन झल्किन नसक्नाको कारण विद्यालयमा गरिएको लगानीले शैक्षिक गुणस्तरमा उल्लेखनीय सुधार हुन सकेको छैन । विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा माध्यमिक तहमा शिक्षकको दरवन्दी वितरण अपुग भएको, प्राथमिक तहको दरबन्दीले शिक्षण सिकाईमा निर्बाह गर्नु परेको छ । यसले गर्दा गुणस्तर शिक्षा सुनिश्चित गर्न, गराउन कठीन भएको देखिन्छ । विद्यालयको लागि चाहिने भौतिक पूर्वाधार तथा फर्निचरको कमीले गर्दा विद्यार्थी तथा शिक्षकहरुको लागि पठन्पाठन् क्रियाकलाप संचालन गर्ने वातावरण बन्न सकेको अवस्था छैन । प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा शैक्षिक सामाग्रीको अभावले गर्दा प्रभावकारी शिक्षण तथा सिकाई कार्यक्रम संचालन हुन सकेको छैन । आवश्यक पर्ने साधन श्रोतको कमी, आधुनिक प्रविधि तथा ईन्टरनेट सुविधा आदिको पहुँचमा कमी, अनुसन्धान तथा खोजमुलक सिकाई प्रणालीको न्यूनता यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या तथा चुनौती रहेका छन् । स्थानीय बजारको माग अनुरूपका जनशक्ति उत्पादन गर्न र निम्न आय भएका समुदायका लागि सर्वसुलभ लागतमा प्राविधिक शिक्षामा पहुँच स्थापित हुन सकेको छैन । परम्परागत रुपमा स्थानीय भाषा, कला, तथा सम्पदाका हिसाबले धनी भए पनि तिनको उचित संरक्षण, सम्बर्द्धन हुन सकेको छैन । जीवन उपयोगी एवम गुणस्तरीय शिक्षामा विपन्न, दलित, सीमान्तकृत र पिछडिएका समुदायहरूको पहुँच न्यून रहेको छ । सामुदायिक विद्यालयमा

शिक्षक कर्मचारीहरुको व्यवसायिकता, विद्यार्थीहरुको शिक्षण सिकाई प्रति अभिरुची वृद्धिमा शिक्षक, अविभावक तथा समुदायको उदासिनता यस क्षेत्रको समस्या र चुनौती रहेको देखिन्छ ।

४.१.३ सोच "योग्य, क्षमतावान नागरिक उत्पादनका लागि गुणस्तर तथा सीपयुक्त शिक्षामा सबैको पहुँच"

४.१.४ उद्देश्य

१. बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा केन्द्रित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउने

२. आधारभूत शिक्षामा सबैको बालबालिकाको सहज पहूँच र निरन्तरता सुनिश्चित गर्दै सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवं गुणस्तरयुक्त तथा निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गर्ने

३. गुणस्तर माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क तथा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्दै श्रृजनशिल, अध्ययनशिल, सकारात्मक सोच सहितको प्रतिस्पर्धी एवं देशलाई आवश्यक पर्ने क्षमतावान जनशक्ति तयार गर्ने

४. अनौपचारिक, वैकल्पिक र खुला शिक्षाको माध्यमबाट आजीवन सिकाई संस्कृतिको विकास गर्ने ।

४.१.५ रणनीति

१. गाउँपालिका, समुदाय र अभिभावकको संयुक्त प्रयासमा बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकास तथा विद्यालय शिक्षाको पूर्वतयारीका लागि उपयुक्त बालमैत्री वातावरण तयार गरी प्रारम्भिक बालविकासको अवसर प्रदान गर्ने ।

२. निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षाको प्रत्याभूति दिलाउन सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गर्ने, गराउने तथा भर्ना भएका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा टिकाई राख्न गुणस्तर शिक्षा अभिवृद्धिका लागि नविनतम उपायहरू अवलम्वन गर्ने ।

३. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा अनि तालिमको क्षेत्रमा विभिन्न सरोकारवालाहरूको सहकार्य र साझेदारीमा दिगो रुपमा लगानी सुनिश्चितता गर्ने ।

४. सुचना, सञ्चार तथा आधुनिक प्रविधिलाई शिक्षण सिकाई क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्दै शिक्षालाई व्यावहारिक तथा नतिजामूलक बनाउन प्रयत्न गर्ने ।

५. विद्यालयहरुलाई Digitalized गरी एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (IEMIS)को प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरी शैक्षिक संस्थालाई व्यवस्थित गर्ने ।

६. अभिभावकहरुको अपनत्वमा वृद्धि, शिक्षकहरुको व्यवसायिक लगनशिलता र जनप्रतिनिधिको साथ र सहयोगमा शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधार, शिक्षकको पेशागत नैतिकताको प्रवर्द्धन, गुणस्तर शिक्षाको लागि लगानी अभिवृद्धि गर्ने, गराउने ।

७. विपन्न (दलित, अन्य) तथा असहाय बालबालिकाका लागि "विद्यालय शिक्षा सुनिश्चितता छात्रवृत्ति कोष" स्थापना गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने,

८. सबै संस्थागत विद्यालयहरूमा आवश्यक पूर्वाधार तथा शैक्षिक सामग्री एवम अन्य वातावरण सुधार गरी समग्र पठन-पाठनको वातावरणमा सुधार गर्ने,

९. विद्यार्थीको उपलब्धीलाई शिक्षकको कार्यसम्पादनसँग जोडने पद्धतिको विकास गर्ने ।

मंगला गाउँपालिका

४.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजनाका अपेक्षित नतिजा र प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको आगामी तीन आर्थिक वर्षको लक्षका आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार रहेको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
आधारभुत तहको खुद भर्ना दर	प्रतिशत	NA	९५	९६	९७	९८
माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर (९ देखि १२)	प्रतिशत	NA	६०	६५	७०	७५
आधारभुत तहमा विद्यालय जाने उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका	प्रतिशत	५	४	३	२	१
३० वर्ष माथिको निरक्षरता दर	प्रतिशत	१०	९	८	७	६
सिकाई उपलब्धि दर	प्रतिशत	५३	५७	६२	६७	७२
पक्की भवन भएका विद्यालय	संख्या	३०	३२	३४	३६	३८
कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या	८	९	१०	११	१२
गणित प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या	०	०	१	३	५

४.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण र विषयक्षेत्रको महत्वका आधारमा शिक्षा कला भाषा तथा साहित्य उपक्षेत्रको खर्च र सोको श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	२१५७१५	१८२०००	३३७१५	०	२१५७	१९८४५८	१५१००	०
२०८२/८३	२३७२८७	२००२००	३७०८७	०	२३७३	२१८३०४	१६६१०	०
२०८३/८४	२६१०१५	२२०२२०	४०७९५	०	२६१०	२४०१३३	१८२७१	०

४.१.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्ताव गरिएका कार्यक्रमहरुको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	बाल बिकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना वृद्धि गर्नु	सालबसाली	४५६७३	२ बाल विकास केन्द सञ्चालन हुनेछन् र आधारभुत तहको खुद भर्नादर ५% ले सुधार हुनेछ ।

मंगला गाउँपालिका

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२	आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	आधारभूत शिक्षा प्रभावकारी रुपमा निशुल्क र अनिवार्य गर्ने	सालबसाली	१७६५३०	आधारभूत तह खुद भर्नादर ९८% र शैक्षिक सिकाई उपलब्धि सरदर ६५% पुगेको हुनेछ ।
३	माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	मध्यमस्तरको जनशक्ति तयार गर्नु	सालबसाली	१३५६३०	माध्यामिक तहको खुद भर्ना दर ७३% पुगेको हुनेछ ।
४	प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रम	प्रविधियुक्त मध्यम स्तरको जनशक्ति उत्पादन गर्नु	सालबसाली	४५६८७	माद्यामिक तह उमेर समूहका २०% विद्यार्थीमा प्राविधिक शिक्षामा पहुँच हुनेछ ।
५	अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइ कार्यक्रम	नागरिकको साक्षरता वृद्धिगरि निरन्तर सिक्षा प्रदान गर्नु	सालबसाली	४५०६	निरक्षरता दर २०% मा सिमित हुने र जीवनपयोगी सीपमा अभिवृद्धि हुनेछ ।
६	भाषा कला तथा साहित्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कला, संस्कृति, साहित्व अध्ययन, अनुसन्धान, संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नु	सालबसाली	३०६७८	गाउँ पालिका क्षेत्रका विशिष्ट कला, संस्कृति र साहित्यको संरक्षण र सम्बर्द्धन हुनेछ ।
७	शैक्षिक प्रशासन सुधार तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	प्रभावकारी रुपमा शैक्षिक सेवा प्रवाह गर्नु	सालबसाली	१६४३	बालविकास सहयोगी कार्यकर्ता, प्राथमिक, निमावि र मावि तहका शिक्षकहरुको क्षमतामा बृद्धि हुनेछ ।
८	महेन्द्र रत्न मा.वि.को छात्रावास निर्माण तथा अन्य **सालवसाली कार्यक्रम**	प्रभावकारी रुपमा शैक्षिक सेवा प्रवाह गर्नु	सालबसाली	२६६५५०	शैक्षिक पहुच र गुणस्तरमा हालको अवस्थाबाट कम्तिमा १० %ले वृद्धि हुनेछ र सामुदायिक विद्यालयको पूर्वाधारमा सुधार हुनेछ ।
९	मंगला शिक्षा क्याम्पस भौतिक पूर्वाधार निर्माण र अन्य सहयोग	मंगला क्याम्पसको भौतिक पूर्वाधार निर्माण भै शैक्षिक गुणस्तरमा वृद्धि गर्नु	सालबसाली	४०५६	शैक्षिक गुणस्तरमा ५ प्रतिशतले वृद्धि हुनेछ ।
१०	वहुउद्धेश्यीय खेल मैदान	यूवा तथा विद्यार्थीका लागि खेलकुद मैदानवाट खेलकुदको विकास गर्नु	पहिलो वर्ष	२०६४	यूवा तथा विद्यार्थीका लागि खेलकुद मैदानवाट खेलकुदको विकास भएको हुनेछ ।
११	राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड खेलकुद कार्यक्रम	विद्यालयमा अध्यनरत विद्याथीहरुको खेल प्रतिभामा वृद्धि भै शारिरीक तथा मानसिक विकास गर्नु	सालबसाली	१०००	विद्याथीहरुको खेल प्रतिभामा वृद्धि भै शारिरीक तथा मानसिक विकास भएको हुनेछ ।
	जम्मा			७१४०१७	

४.१.९ जोखिम तथा अनुमान

संघीय शिक्षा ऐन तथा नियमावली समयानुकुल जारी तथा परिमार्जन भएको हुनेछ। शैक्षिक क्षेत्रमा नविनतम विधि तथा प्रविधिको उपयोग भएको हुनेछ । शैक्षिक क्षेत्रमा प्रयाप्त पूर्वाधार विकास, आवश्यक जनशक्ति व्यवस्था, क्षमता विकासका अवसर, नवीनतम प्रविधिको प्रयोग, अन्तर सरकार सहयोग, समन्वय र सह-अस्थित्वको विकासमा ध्यान दिन सकेमा मात्र अपेक्षित नतिजा हाँसिल हुने देखिन्छ ।

४.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

४.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्यसेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक प्रदान गरेको छ। यस गाउँ पलिकामा १० शैयाको अस्पताल निर्माणाधिन अवस्था रहेको छ भने ४ स्वास्थ्य चौकी, ३ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई, १ नागरीक आरोग्य केन्द्र छन्। कुल २० खोप क्लिनिक र १० गाउँघर क्लिनिक मार्फत २८ जना स्वास्थ्यकर्मीहरू, ४ जना कर्मचारीहरु र ३७ जना महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरूले सेवा प्रदान गर्दै आएका छन्। गाउँ वासीहरु अधिकतम एक घण्टामा स्वास्थ्य संस्थासम्म पुग्न सक्ने अवस्थामा छन् । त्यसमा पनि स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न बढिमा ५० मिनेट हिँड्नुपर्ने जनसंख्या ५ प्रतिशतभन्दा कम रहेको छ भने खोप क्लिनिकमा पुग्न ३० मिनेटभन्दा बढि हिँड्नु पर्ने अवस्था छैन ।

४.२.२ समस्या तथा चूनौति

गाउँपालिकामा ७ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरू रहेका छन् तर पर्याप्त सङ्ख्यामा स्वाथ्यकर्मी, स्वास्थ्य उपकरण, औषधीको उपलब्धता नहुँदा सेवा लिने र दिने दुवै पक्षलाई कठिनाइहरू रहेका छन्। आवश्यकताअनुसार भौतिक पूर्वाधार रहेको छैन । सेवा प्रवाह बिरामीमैत्री हुन सकेको छैन । निजी क्षेत्रको उपचार महङ्गो भएकाले सर्वसाधारण सबैले धान्न सक्नेखालको छैन । यस गाउँपालिकामा आपत्कालीन प्रसूति सेवाको कमीका कारण हुने मुत्यु नै मातृमृत्युदरको प्रमुख कारणका रुपमा रहँदै आएको छ । एकातर्फ दरबन्दी/आवश्यकताभन्दा कम जनशक्ति भएकाले जनशक्ति व्यवस्थापन पनि कठिन भएको छ भने अर्कातर्फ विशेषज्ञ चिकित्सकहरूको कमी रहेको छ । नेपाल सरकारको स्वास्थ्य बिमाअन्तर्गतका सेवा प्रभावकारी रूपमा प्रदान गर्ने जिम्मेवारीसमेत स्थानीय तहलाई नै आएको छ तर यसलाई प्रभावकारी बनाउन गाउँपालिकाको मात्र प्रयासबाट सम्भव छैन। जनसाङ्ख्यिक चाप बढ्दै जाँदा स्वास्थ्य संस्थाहरूको सेवा प्रवाहमा दबाब बढ्दै गएको छ।

४.२.३ सोच

“सबैका लागि गुणस्तरीय र सर्वसुलभ आधारभुत स्वास्थ्य सेवा”

४.२.४ उद्देश्य

१. स्वास्थ्य संस्थाहरुको क्षमता वृद्धि गर्नु,
२. आम नागरिकहरुमा स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्नु,
३. विपद, आपत्कालीन तथा महामारीको व्यवस्थापन गर्न सक्नगरि जनस्वास्थ्य सेवाको विस्तार गर्नु
४. प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गरी पालिकावासीको रोगप्रतिरोधी क्षमता वृद्धि गर्नु
५. खोप, पोषण, सुरक्षित मातृत्व तथा परिवार योजना सेवाको प्रभावकारी सञ्चालन गरी नागरिकको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु

४.२.५ रणनीति

१. स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवा मार्फत् समुदायस्तरसम्म गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवा विस्तार गर्ने।

२. सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट निःशुल्क रुपमा प्रदान गरिँदै आएको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई चुस्त, दुरुस्त भरपर्दो बनाउने । सबै वडाहरूमा निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र तोकिएका संस्थाहरूबाट आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गर्ने ।
३. तालिमप्राप्त जनशक्तिद्वारा २४ सै घण्टा सुत्केरी सेवा प्रदान गर्ने तथा जेष्ठ नागरिक तथा गर्भवती सुत्केरीहरूलाई निःशुल्क एम्बुलेन्स सेवा प्रदान गर्ने । घरमा हुने प्रसूति सेवालाई निरुत्साहित गर्न भौतिक संरचना भएका र वर्थिङ सेन्टरको मापदण्ड पुगेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रमा दक्ष प्रसूतिकर्मी, आवश्यक सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने ।
४. निरन्तर अनुगमन सुपरिवेक्षण तथा प्रोत्सान गरी गाउँपालिका अन्तर्गत सञ्चालित, स्वास्थ्य चौकी, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको सेवालाई गुणस्तरीय बनाउने
५. प्रकृतिमैत्री स्वच्छ जीवन प्रणाली प्रवर्द्धन गरी पालिकावासीको रोग प्रतिरोधी क्षमता वृद्धि गर्ने ।
६. नसर्ने रोगको रोकथाम र न्यूनीकरण गर्न वडा स्तरका आधारभूत स्वास्थ्य संस्थाबाट ४० वर्षमाथिका नागरिकको अधिक तौल, कुपोषण, महिलाको पाठेघरको रोग, दमरोग, मृगौलारोग क्यान्सर रोग, मधुमेह रोग, सिकलसेल एनिमिया, उच्चरक्तचाप जस्ता रोगको नियमित जाँच गर्ने र बडी मास इन्डेक्स जाँच तथा परामर्शको व्यवस्था मिलाउने ।
७. गाउँपालिकाभित्रका निजी स्तरमा सञ्चालित स्वास्थ्य सेवा गुणस्तरीय बनाउन नियमित अनुगमन-मूल्याङ्कन तथा प्रोत्साहन गर्ने
८. राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति तथा कार्यक्रम अनुसार बाल तथा मातृमृत्युदर घटाउनका लागि सुरक्षित मातृत्व, बाल स्वास्थ्य, पोषण, स्वास्थ्य कार्यक्रम, परिवार नियोजन, खोप कार्यक्रम, सरुवा रोग तथा संक्रामक रोगसँग सम्बन्धित विभिन्न प्रतिकारात्मक, प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपले सञ्चालन गर्ने ।
९. मदिरा तथा सूर्तिजन्य पदार्थको प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्न, उपलब्धतालाई नियन्त्रण, बिक्री वितरणलाई उचित स्थान र समयलाई व्यवस्थित गर्न अनुगमन तथा नियमन गर्ने व्यवस्था गर्ने । सरुवा रोग जस्तै क्षयरोग, कुष्ठरोग, मलेरिया, डेङ्गु, एचआईभी एड्स तथा यौनरोग नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र डेङ्गु तथा मलेरीया रोग निवारणका कार्यहरू गर्ने ।

४.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार जनस्वास्थ्य तथ पोषण उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				०८१/८२	०८२/८३	२०८३/८४
५ वर्ष मुनीका बालबालिकामा झाडापखला संक्रमण दर (प्रति हजार)	जना	२२३	१७०	१६०	१५०	१४०
भिटामिन ए र जुकाको औषधी खाएका बालबालिका	प्रतिशत	८७	८८	८९	९०	९१
परिवार नियोजनका साधन प्रयोग गर्ने प्रजनन उमेर (१ देखि ४९ वर्ष उमेर)का महिला	प्रतिशत	१३	१५	१७	१९	२१
मापदण्डअनुसार चार पटक गर्भवती जाँच सेवा प्राप्त गर्ने र दक्ष प्रसुतिकर्मीको सहयोगमा सुत्केरी हुने महिला (जीवित जन्ममा)	प्रतिशत	२३	२४	२५	२६	२७

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				०८१/८२	०८२/८३	२०८३/८४
सबै प्रकारका खोपको पूर्ण मात्र प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	७३	७५	७७	७९	८१
स्वास्थ्य बिमामा सहभागी घरपरिवार	प्रतिशत	१८	२०	२३	२६	२९
सरकारी मापदण्ड अनुरुपको आफ्नै भवन भएका स्वास्थ्य चौकी	संख्या	३	४	४	५	६
आफ्नै (गाउँ) अस्पताल	संख्या	०	०	०	१	१

४.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	३२९७३	२९१२३	३८५०	०	३३०	३०३३५	२३०८	०
२०८२/८३	३६२७०	३२०३५	४२३५	०	३६३	३३३६८	२५३९	०
२०८३/८४	३९८९७	३५२३८	४६५९	०	३९९	३६७०५	२७९३	०

४.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण देहायानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु.हजार)	अपेक्षित नतिजा
१	पालिकाको १० शैयाको अस्पताल निर्माण क्रमागत	पालिकाा स्तरमा उपचारात्मक सेवा प्रदान गर्नु	सालवसाली	३०६००	१० शैयाको अस्पतालबाट वार्षिक औसत ६००० जनाले सेवा प्राप्त गरेका हुने
२	आमा सुरक्षा, गर्भवती उत्प्रेरणा सेवा, न्यानो झोला र निःशुल्क गर्भपतन कार्यक्रम	मातृ तथा नवशिशुको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु सुरक्षित सुत्केरी सेवा प्रदान गर्नु	सालबसाली	२२५०	संस्थागत सुत्केरी राष्ट्रिय दरभन्दा बढेको हुने
३	क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता एवं तथ्याङ्कको अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	१८००	क्षयरोग नियन्त्रणमा स्वास्थ्यकर्मीहरू सक्षम भएका हुने
४	पोषण कार्यक्रम	सुनौला १००० दिनका आमा तथा बच्चाको पोषण स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	९०००	कुपोषणको दरलाई राष्ट्रिय दरभन्दा न्यून बनाउने

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु.हजार)	अपेक्षित नतिजा
५	परिवार नियोजन किशोर किशोरी तथा प्रजनन् स्वास्थ्य कार्यक्रम	किशोर-किशोरी तथा प्रजनन् उमेरका महिलाहरूको प्रजनन् स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	१०२००	किशोर किशोरीहरूले गुणस्तरीय प्रजनन् स्वास्थ्य सेवा पाएका हुने
६	खोप कार्यक्रम	बालबालिकाको रोग निरोधक क्षमता वृद्धि गर्नु	सालबसाली	१८५४	सम्पूर्ण बच्चाहरूले पूर्ण खोप पाएका हुने
७	महामारीजन्य रोग नियन्त्रण कार्यक्रम	महामारीजन्य रोगको नियन्त्रण व्यवस्थापन तथा उपचार सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	२८६०	स्वास्थ्यकर्मीहरू महामारी नियन्त्रण र व्यवस्थापनमा सक्षम भएका हुने
८	विद्यालय स्वास्थ्य तथा नर्सिङ्ग सेवा कार्यक्रम	विद्यालयका बालबालिकाको पोषण स्वास्थ्य तथा सरसफाई प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	१४०००	विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पोषण, स्वास्थ्य र सरसफाइ प्रवर्द्धन भएको हुने
९	विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	पहुँच नपुगेका तथा पिछडिएका समुदायका जनताहरूलाई विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्नु	सालबसाली	९०००	पहुँच नपुगेका तथा पिछडिएका समुदायका जनताहरुले विशेषज्ञ सेवा पाउने
१०	महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविका तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी अन्य नियमित कार्यक्रम	महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयम्सेविका कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउनु	सालबसाली	२७५७५	महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको मनोबल उच्च भएको र स्वास्थ्य कार्यक्रम निरन्तर सञ्चालन हुने
	जम्मा			१०९१३९	

४.२.९ जोखिमपक्ष तथा अनुमान

प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको लागि गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतले नपुग्ने र संघ तथा प्रदेश सरकारबाट विनियोजित बजेटमा निर्भर हुनुपर्ने बाध्यता रहेकोले अन्तर सरकार र सरोकारवाला बीच समन्वय हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुन सक्छ। स्वास्थ्य पूर्वाधार, प्रयोगशाला, औषधि र खोप व्यवस्थापनमा अन्तर निकाय तथा सरोकारवालाको अर्थपूर्ण सहकार्य र साझेदारी हुन नसकेमा गाउँ बासीको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थामा प्रतिकुल असर पार्न सक्ने जोखिम रहेको छ।

४.३ खानेपानी तथा सरसरफाई

४.३.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिका क्षेत्रमा खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी सेवा प्रवाहको लागि धेरै प्रयास भएको देखिन्छ। खानेपानी र सरसफाइको क्षेत्रमा यस गाउँपालिकामा पछिल्ला वर्षमा उल्लेखनिय सुधार भएको छ। गाउँपालिकालाई खुला दिसामुक्त क्षेत्रका रुपमा घोषणा गरी त्यस पछिका कार्यक्रमहरु संचलन हुर्दै आएको छ। एक घर एक खानेपानी धारा कार्यक्रम सञ्चालन भए अनुसार ३२ प्रतिशत घरधुरीको पर्खाल भित्र खानेपानी धाराको सुविधा रहको छ। कूल ३९११ घरधुरी मध्ये ३६६५ (९३%) घरधुरीमा आधारभूत खानेपानी सुविधा छ। सार्वजनिक शौचालय गाउँपालिका क्षेत्रमा ३ वटा रहेका छन्। यी शौचालयबाट स्थानीय

नागरिकले सुविधा प्राप्त गरेको अवस्था छ । करीब सबै घरधुरीहरुमा आधारभूत रुपमा शौचालय रहेको अवस्था छ । गाउँपालिका तथा वडातहमा खानेपानी तथा सरसफाइ समिति गठन भै कृयाशिल रहेका छन । खानेपानी र सरसफाइको क्षेत्रमा गैरसरकारी क्षेत्रको सहयोग रहेको देखिन्छ । हालको अवस्था हेर्दा स्वच्छ खानेपानी र सरसफाइ सम्बन्धी चेतनामा क्रमशः वृद्धि हुँदै गएको छ ।

मंगला गाउँपालिकाक्षेत्रको फोहोमैला व्यवस्थापन गर्नको लागि व्यववस्थित ल्याण्डफिल साईट र फोहोर प्रशोधन केन्द्रको अभाव रहेको छ । ग्रामीण क्षेत्रमा फोहर व्यवस्थापनको खासै समस्या छैन तर नकुहिने प्लाष्टिक, सिसाका बोतलजन्य फोहोरबाट भने वातावरण र खेतीबालीमा असर गर्ने गरेको छ ।

४.३.२ समस्या तथा चुनौती

खानेपानी तथा सरसफाईको क्षेत्रमा चेतना वृद्धि तथा अग्रसरताका बावजुद स्वच्छ पानीको उपलब्धता र सरसफाइको क्षेत्र व्यवस्थित हुन सकेको देखिदैन । हरेक पानीका मुहान दर्ता तथा नविकरण गर्ने कार्यले गतिलिन सकेको अवस्था छैन । स्वच्छ खानेपानी तथा सुरक्षा योजना बन्न नसक्नाले खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम प्रभावकारी बन्न सकेको छैन । भवन, आवास, तथा बजार विस्तार हुदै गइरहेको कारण फोहोरमैला व्यवस्थापन र प्रशोधन गर्न सकिएको छैन । सार्वजनिक स्थलमा सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्था हुन सकेको छैन । ३ वटा सार्वजनिक शौचालय भएको तथ्यांक छ तर त्यो प्रयाप्त संख्या हैन । जलवायु परिवर्तनका कारणे पानीका मुहानहरू सुकेका छन, बिग्रेभत्केका छन् । निर्माण कार्य गर्दा पाईपलाईन क्षति हुनु, केहि पाईपलाईन २०/२५ वर्ष पुराना हुनु, पानीका मुहान सुक्दै जानु, पानीको मुहान टाढा हुनु, भिरालो जमिन र छरिएको वस्तीहरूमा खानेपानीको पहुँचमा सर्व सुलभ गराउनु मुख्य चुनौती बन्नु पुगेको छ ।

४.३.३ सोच

“गाउँपालिका बासीका लागि स्वच्छ खानेपानी तथा पूर्ण सरसफाई”

४.३.४ उद्देश्य

१. सर्वसुलभ रुपमा स्वच्छ र गुणस्तरयुक्त खानेपानी सुविधा र सरसफाईको व्यवस्था गर्ने

४.३.५ रणनीतिहरु

१. खानेपानीको समस्या देखिएका वडा/क्षेत्रहरूका लागि सङ्घ तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी खानेपानीका विशेष आयोजनाहरू सञ्चालन गर्ने
२. स्वच्छ खानेपानीका लागि एक घर एक धारा सुनिश्चित गर्नुका साथै सार्वजनिक स्थलहरूमा समेत सर्वसुलभ खानेपानीको व्यवस्था गर्ने ।
३. ग्रामीण वडाहरूमा खानेपानीको स्रोत तथा मुलहरूको पहिचान गरी संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
४. गरिबीको रेखामुनि रहेका र अस्थायी शौचालय प्रयोग गरेका घरपरिवारका लागि पक्की शौचालय निर्माण गर्न र सार्वजनिक स्थानहरूमा शौचालयको प्रबन्धका लागि विशेष व्यवस्था गर्ने ।
५. एकीकृत ढल निकास प्रणाली निर्माणका लागि अन्य सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वयमा काम गर्ने ।

४.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
आधारभूत खानेपानी सुविधा उपलब्ध घरपरिवार	प्रतिशत	९०	९१	९२	९३	९४
शौचालय भएका परिपरिवार	प्रतिशत	९८	९९	१००	१००	१००
एक घर एक धारा भएका घरपरिवार	प्रतिशत	६०	६२	६३	६४	६५
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	२	३	४	४	५
ढलको लम्बाई (ह्यूमपाइप)	मिटर	९५	१००	१०५	११०	११५
पक्की स्ल्याबले ढाकेको ढल	मिटर	१४००	१५००	१६००	१७००	१८००
सेनिटरी ल्याण्डफिल साइट	संख्या	०	०	०	०	१

४.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध भएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा खानेपानी सरसफाई उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको स्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	६८४०	५५०	६२९०	०	६८	६२९३	४७९	०
२०८२/८३	७५२४	६०५	६९१९	०	७५	६९२२	५२७	०
२०८३/८४	८२७७	६६६	७६११	०	८३	७६१५	५७९	०

४.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	गुणस्तरीय खानेपानी र सरसफाई सुविधा वृद्धि गर्ने	सालबसाली	२२६४२	खानेपानी र सरसफाईको पहुँच वार्षिक ५% ले वृद्धि हुनेछ ।
	जम्मा			**२२६४२**	

४.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

यस खर्च संरचनामा प्रस्ताव गरेअनुसार नेपाल सरकारबाट बजेट सुनिश्चितता भै आयोजना संचालन, मर्मत सम्भार र स्तरोन्नती भएमा अपेक्षित उपलब्धि हाँसिल हुने अनुमान छ । यद्यपी, वर्षेनी आउने बाढीपहिरो र जलवायु परिवर्तबाट खानेपानीको श्रोतमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव र विकास आयोजना निर्माणमा अन्तर निकाय समन्वय हुन नसके ढल तथा फोहारमैलाको उचित व्यवस्थापनमा व्यहोर्नुपर्ने विभिन्न चुनौती भने यथावत नै रहेका छन् ।

४.४ महिला, बालबालिका, समाज कल्याण

४.४.१ पृष्ठभूमि

नेपाल सरकारले गरेको जनगणना प्रतिव्दन, २०७८ अनुसार मंगला गाउँपालिकाको जनसंख्याको बनोटलाई विश्लेषण गर्दा कूल जनसंख्या १४६८८ रहेको छ । जसमध्ये पुरुषको जनसंख्या ६९२७ रहेको छ भने महिलाको जनसंख्या ७७६१ रहेको छ । पुरुषको जनसंख्याको तुलनामा महिलाको जनसंख्या धेरै रहेको छ । १४ सम्म उमेर समुहका बालबालिकाको जनसंख्या कूल ३८६३ रहेको छ । बालकको जनसंख्या १९८९ रहेको छ भने बालिकाको जनसंख्या १८८४ रहेको छ । बालिकाको तुलनामा बालकहरुको जनसंख्या धेरै रहेको छ । ९ वर्ष सम्मका बालबालिकाको कूल जनसंख्या १५०९ रहेको छ भने बालकको संख्या १३१३ रहेको छ । बालिकाको जनसंख्या ११९६ रहेको छ । तुलनात्मक रुपमा बालकको भन्दा बालिकाको जनसंख्या कमी देखिन्छ । जग्गा जमिनमा महिलाको स्वामित्व भएका घरधुरीहरु जम्मा १२ प्रतिशत रहेका छन् । महिला सशक्तिकरणको विकासक्रमसंगै महिलाहरु कृषि पेशाको अतिरिक्त, उद्यम व्यवसायमा, सहकारी संस्थामा, समुहमा, गैरसरकारी संस्थामा, शिक्षक पेशामा, राजनीतिमा र धार्मिक संस्थामा समेत संलग्न रही समाजको सेवा गरेको अवस्था रहेको छ ।

गाउँपालिकामा महिला सहकारी संस्थाहरुको संख्या ६ वटा रहेको छ । उद्यम व्यवसाय श्रृजना र विकासको लागि तथा आयआर्जन गर्नको लागि महिलाहरु सहकारी संस्थामा आवद्ध भएको देखिन्छ । उपर्युक्त प्रयासहरूका बावजुद, विकासका समग्र आयाममा महिलाहरू आधी हिस्सा हुन निकै धेरै काम गर्नुपर्ने अवस्था छ । बालबालिकाका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, संरक्षणका लागि विभिन्न कार्यहरू हुँदै आएका छन तर सबै बालबालिकाको समग्र व्यक्तित्व विकासका लागि पर्याप्त कार्यहरू हुन सकेका छैनन् ।

आर्थिक विपन्नता तथा सामाजिक विभेदका कारण गरीब घरपरिवारमा बालबालिकाहरू रोजगारीका लागि शहरी क्षेत्रतिर जाने गरेको देखिन्छ । अझै पनि समाजमा जातभात र छुवाछुत जस्ता सामाजिक कुरितीहरुको असर कायमै रहेको छ । समुदाय र विद्यालयमा बालक्लबहरूको संख्यामा वृद्धि गरी विगतका वर्षहरूको तुलनामा क्षमता विकासका कार्यक्रहरु संचालन गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । त्यस्ता क्लबहरुमा पनि बालकको तुलनामा बालिकाको संख्या थोरै देखिन्छ, बढाउनको लागि उत्प्रेरण जगाउनु पर्दछ ।

मंगला गाउँपालिका

४.४.२ समस्या तथा चुनौती

पछिल्ला वर्षहरुमा छोरा छोरी बीचको भेदभाव कम हुँदै गएतापनि छोरी र बुहारी बीचको विभेद कायमै रहेको, लैङ्गिक हिंसाका घटनामा कमी नआएको, श्रमिकहरूको ज्यालामा लैङ्गिक विभेद कायम रहेको, महिला मानसिक हिंसाबाट पिडित हुने गरेको जस्ता समस्या अझै रहेका छन् । जेष्ठ नागरिकहरू मध्ये आर्थिक अभावका कारण महिलाहरू समस्यामा पर्ने गरेको, प्रविधिको अधिक प्रयोगले बालबालिकाहरूमा एकोहरोपना देखिएको र सामाजिकीरणकाको क्षेत्रमा अपेक्षित रुपमा विकास हुन नसकेको अवस्था छ । त्यसैगरी बाल अधिकार र कर्तव्य बीच असन्तुलन देखिएको, शिशु स्याहार केन्द्र नभएको कारण कामकाजी अभिभावक भएका बालबालिहरूको उचित व्यवस्थापन नभएको, गठन भएका बाल क्लबहरू सक्रीय हुन नसकेको जेष्ठ नागरिकहरूका रहेको ज्ञान सिप नयाँ पुस्तामा हस्तान्तरण हुन नसकेको, समाजमा जेष्ठ नागरिकहरूलाई उचित सम्मान दिन नसक्नु पनि चुनौती बन्दै गएको छ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले उचित सम्मान पाउन नसकेको, उनीहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य तथा रोजगारीका अवसरमा पहुँच नभएको, शिक्षा तथा स्वास्थ्यका संरचना अपाङ्गमैत्री नभएको, परम्परागत पेशामा दलित युवाको आकर्षण कम भएको, दलित बालबालिकाहरूमा बिचैमा विद्यालय छोड्ने र कुपोषणको संख्या अधिक रहेको जस्ता समस्याहरू रहेका छन् । महिलाहरूमा स्तन क्यान्सर, पाठेघरको क्यान्सरजस्ता विशेष स्वास्थ्य समस्याहरू रहेका छन् ।

लक्षित वर्ग सशक्तीकरण र क्षमता विकास कार्यक्रम प्रभावकारी हुन नसक्दा उनीहरूको अवस्थामा आशातित सुधार हुन सकेको छैन । लक्षित वर्गमा आत्मविश्वासको कमी रहेको छ। सामाजिक सुरक्षा वृत्ति वितरणमा समस्या र गुनासो कायमै रहेको छ ।

लक्षित वर्गका लागि तर्जुमा गरिएका कार्यक्रमहरूबाट अपेक्षित प्रतिफल प्राप्त हुन भने सकेको छैन । लक्षित वर्गमा स्वरोजगारीका अवसर तथा आत्मनिर्भरतामा कमी रहेको छ। पिछडिएको वर्गमा कानुन तथा अधिकार सम्बन्धमा जानकारीको कमी रहेको छ । आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागितामा कमी छ भने प्रभावशाली उपस्थिति रहेको छैन ।

४.४.३ सोच

"लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण र समन्यायिक सभ्य समाजको निर्माण"

४.४.४ उद्देश्य

१. महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका, ज्येष्ठ नागरिक एवम् अन्य सीमान्तीकृत समुदायका लागि जीवनोपयोगी सीप र आय आर्जनका आधार/अवसरहरू उपलब्ध गराउने
२. विभेद, हिंसा तथा कुप्रथा अन्त्य गरी आत्मसम्मान र न्यायपूर्ण समाज सिर्जना गर्ने
३. सबै प्रकारका भौतिक पूर्वाधार संरचनाहरू तथा नीतिगत संरचनाहरूलाई नगरपालिकालाई महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक एवम् अपाङ्गतामैत्री बनाउने

४.४.५ रणनीति

१ अपाङ्ग, महिला, दलित, जनजाती लगायत विपन्न वर्गलाई उद्यम व्यवसायमा आकर्षित गर्ने । महिला, अपाङ्गता भएका, दलित, लोपोन्मुख, आदिवासीहरूका लागि गुणस्तरीय, व्यावसायिक सीपमूलक र जीवनपयोगी तालिमको सुनिश्चितता गर्ने ।

२ जेष्ठ नागरिक/अपाङ्ग/गरिब/असहाय/विपन्न/आर्थिक अवस्था कमजोर भएका समुदायलाई पालिकाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधामा समतामूलक नीति अवलम्बन गर्ने

३ लक्षित वर्गको आर्थिक अवस्थामा सुधार गर्न सशक्तीकरणका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

४ गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाहरूको पोषणमा सुधार गर्न विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न
५ आर्थिक अवस्था कमजोर भएका दलित, एकल महिला, जनजाति र राज्यले तोकेका अन्य विपन्न वर्गहरूलाई आय-आर्जन गरी आत्मनिर्भर हुन आवश्यक सहयोग गर्ने
६ अब निर्माण हुने सबै प्रकारका सार्वजनिक तथा ठूला व्यापारिक भवन तथा सार्वजनिक स्थल एवम् संरचनाहरूलाई महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, तथा अपाङ्गतामैत्री हुने गरी निर्माण गर्ने र विद्यमान संरचनालाई तदनुरुप सुधार गर्ने ।
७ समाजमा भएका सबै प्रकारका हिंसा, कुप्रथा र दुर्व्यवहार न्यूनीकरणका लागि आवश्यक नीति निर्माण सहित कार्यान्वयनमा जाने

४.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य र अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
लैंङ्गिक हिंसाअन्तर्गत बहुविवाह पिडित महिला	संख्या	०	०	०	०	०
गाउँ भित्र रहेका सडक बालबालिका	संख्या	०	०	०	०	०
यस गाउँ भित्र रहेका बालगृह	संख्या	०	०	०	०	१
महिला, दलित तथा सिमान्तीकृत समुदाय लक्षित संघसंस्था/समूह	संख्या	४४	४६	४८	५०	५२
महिलाको नेतृत्वमा सञ्चालित सहकारी	प्रतिशत	५	६	७	८	९
दलित तथा जनजातीको नेतृत्वमा सञ्चालित सहकारी	प्रतिशत	२	२	२	३	४
जमिनमाथि महिलाको स्वामित्व भएको घरपरिवार	प्रतिशत	१०	१२	१३	१५	१७
बाल सुधार गृह	संख्या	०	०	०	१	१
जेष्ठ नागरिक सामुदायिक भवन	संख्या	१	१	०	१	१
महिला बालबालिका र सामाजिक संरक्षण सम्वन्धी नीति निर्माण तथा योजना तर्जुमा	संख्या	१	१	१	१	१
टोल विकास संस्था	संस्था	४७	४७	४८	४९	५०

४.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध भएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

मंगला गाउँपालिका

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	११०५०	१०५००	५५०	०	१११	१०१६६	७७४	०
२०८२/८३	१२१५५	११५५०	६०५	०	१२२	१११८३	८५१	०
२०८३/८४	१३३७१	१२७०५	६६६	०	१३४	१२३०१	९३६	०

४.४.८ आयोजना/कार्यक्रमसंक्षिप्त विवरण

आयोजना तथा कार्यक्रमको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूललागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम	कल्याणकारी सेवा प्रदान गर्नु	सालवसाली	१२४७६	ज्येष्ठ नागरिक, दलित, एकल महिला, बिधवा, पूर्ण तथा आंशिक आपंगता भएका व्यक्ति, दलित बालबालिका र लोपोन्मुख जातिसमेत करिब ३००० लाभान्वित हुनेछन्
२	महिला तथा लक्षित समुदाय आर्थिक सशक्तीकरण कार्यक्रम	बिपन्न महिला अपांगता भएका व्यक्ति तथा प्रभाभित परिवार, महिला सहकारीका सदस्यहरुको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण गर्नु	सालवसाली	७५००	विपन्न महिला, अपांगता भएका व्यक्ति, एकल महिला, दलित महिला समेत १०० जना स्वरोजगार तथा लाभान्वित हुनेछन् ।
३	बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक संरक्षण कार्यक्रम	बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिकको संरक्षण र सम्मान र सहभागितामा अभिवृद्धि गर्नु	सालवसाली	६०००	बार्षिक २०० बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक प्रत्यक्ष लाभान्वित हुनेछन् ।
४	अपाङ्गता भएका व्यक्ति संरक्षण तथा सशक्तीकरण कार्यक्रम	वर्गीकृत परिचय पत्र, सहायक सामग्री र सचेतनामा अभिवृद्धि गर्नु	सालवसाली	२१००	अपाङ्गता भएका सबैले अपाङ्गताको परिचय पत्र पाइ सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रममा समावेश भएका हुनेछन् ।
५	दलित, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत र जनजाति उत्थान कार्यक्रम	दलित, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत, जनजाति र यौनिक अल्पसंख्यकको अधिकार र संस्कृति संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु	सालवसाली	८५००	दलित वर्गमा चेतना र संस्कृतिको जगेर्नामा अभिबृद्धि, सिमान्तकृत बर्गको सशक्तीकरणमा अभिवृद्धि हुनेछ ।
	जम्मा			**३६५७६**	

४.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

गाउँपालिकामा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रमा हालका दिनमा सकारात्मक प्रयास भए तापनि लक्षित वर्गको अवस्थामा अपेक्षाकृत सुधार हुन सकेको छैन । गाउँपालिकामा महिला, बालबालिका र लक्षित वर्गमैत्री पूर्वाधार, नीति, नियम र संरचनाको कमी रहेको छ । महिलामा बहुकार्य बोझको अवस्था कायमै छ । लक्षित वर्ग सशक्तिकरण, क्षमता विकास कार्यक्रम तथा उद्याम व्यवसायमा उत्प्रेरण जगाउन नसक्दा उनीहरूको अवस्थामा आशातित् सुधार हुन सकेको छैन । लक्षित वर्गका लागि तर्जुमा गरिएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनबाट अपेक्षित रुपमा प्रतिफल प्राप्त गर्न सकेका छैनन् । लक्षित वर्गमा स्वरोजगारीका अवसर तथा आत्म निर्भरतामा कमी रहेको छ । पिछडिएको वर्गमा कानून, मानवाधिकार तथा कर्तव्यको सम्बन्धमा जानकारीको कमी रहेको छ । आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागितामा कमी नै रहेको छ ।

४.५ युवा, खेलकुद तथा नवप्रवर्द्धन

४.५.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिकाको जनसंख्याको संरचनामा आर्थिक उपार्जनका हिसाबले सक्रिय हुनसक्ने युवा जनशक्ती (१- ५९ वर्षसम्मको जनसंख्या)को अंश ५६.०७ प्रतिशत रहेको छ । बाँकी ४३.९३ प्रतिशत जनसंख्या १५ वर्षभन्दा कम र ६० वर्षभन्दा माथिको उमेर समूहको रहेको छ । आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्यामा पनि पुरुषको तुलनामा महिलाको संख्या बढी रहेको छ । गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा पूर्वाधार तथा अवसरका हिसाबले पनि अध्ययन, व्यवसाय गर्न र खेलकुद गतिविधि सञ्चालन गर्न अनुकुल वातावरण रहेको छ । प्याराग्लाइडिङ, क्यान्योइङ, रक क्लाइम्बिङ, साइक्लिङजस्ता साहसिक खेलकुदको पनि उत्तिकै सम्भावना छ । अहिलेको आधुनिक प्रविधिको जमानामा उपलब्ध युवा जनशक्तिलाई तुलनात्मक लाभको क्षेत्रका रूपमा प्राथमिकतामा राखी सूचना प्रविधि (आईसीटी) सँग जोडेर आर्थिक विकास र सामाजिक रूपान्तरणको संवाहकका रूपमा स्थापित गने अवसर रहेको छ ।

४.५.२ समस्या तथा चूनौति

बैदेशिक रोजगारी र बिदेश अध्ययनका कारण युवाहरुको पलायन, खेलाडीको प्रतिस्पर्धी क्षमता अभिवृद्धिका लागि उपयुक्त नीति तथा स्रोतसाधनको कमी, दुर्वसनको बढ्दो प्रवृत्ती र समसामयिक राजनीतिक परिवेश प्रति युवाहरुको बढ्दो वितृष्णा यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् । युवाहरूमा बजार माग अनुसारको सीपको कमी, उद्यमशीलता र रोजगारीका अवसरहरू पर्याप्त नहुनु, आवश्यक सीप र तालिम बिना नै वैदेशिक रोजगारीमा जानु पर्ने बाध्यता, गाउँ पालिका सँग युवा परिचालनको लागि ठोस नीति र कार्यक्रम नहुनुले पनि युवा तथा खेलकुल क्षेत्रलाई स्थानीय विकासको मुलप्रवाहमा समाविष्ट गर्न चुनौती देखिएको छ । उच्च शिक्षाको लागि राजधानी लगायतका अन्य शहर र विदेश जानुपर्ने अवस्थाले पनि युवाहरुलाई सिर्जनशील कामको थालनीका लागि वातावरण निर्माण गर्नमा बाधा पुऱ्याईरहेको छ ।

४.५.३ सोच

“स्थानीय अर्थतन्त्रको मुख्य हिस्साका रुपमा स्थापित रोजगारमूलक उद्योग व्यवसाय”

४.५.४ उद्देश्य

१. गाउँ को समग्र विकासमा युवाहरुको अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गर्नु,

२. युवाहरूलाई उद्यमशील, व्यवसायिक र सिर्जनशील बनाउनु ।

मंगला गाउँपालिका

४.५.५ रणनीतिहरु

१. गाउँपालिकाको नीति निर्माण, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा युवाको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,

२. युवाहरुलाई उद्यमशील, व्यवसायीक र सिर्जनशील भई स्वरोजगार र आत्मनिर्भर बन्न क्षमता विकास तथा वित्तीय स्रोत साधनको पहुँचमा वृद्धि गर्ने,

३. युवाहरुको नेतृत्वमा खेलकुद गतिविधिहरूको वार्षिक क्यालेन्डर बनाएर नियमित रूपमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

४.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

आवधिक योजना तथा युवा लक्ष्यित कार्यक्रमहरुको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
गाउँपालिकाको निर्वाचित जनप्रतिनिधिमा ३ मुनीका युवा	प्रतिशत	२६	२६	२६	२६	२६
प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम प्राप्त युवा (वार्षिक)	संख्या	१००	११०	१२०	१३०	१४०
गाउँ पालिकामा सक्रिय युवा क्लव तथा युवा संजाल	संख्या	४	५	५	५	६
स्तरीय खेलकुद मैदान/रंगशाला	संख्या	१	२	२	२	३
गाउँपालिकाले आयोजना गर्ने खेलकुद प्रतियोगिता (बार्षिक)	संख्या	१	१	२	२	२
सिर्जनशीलता र उद्यमशीलता प्रस्फुटन क्याम्प (बार्षिक)	पटक	०	०	१	१	२
युवा लक्ष्यित सिर्जनशीलता पुरस्कार	संख्या	०	०	०	१	१

४.५.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा युवा तथा खेलकुद उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको स्रोत (रु.हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	४७८५	४९५	४२९०	०	४८	४४०२	३३५	०
२०८२/८३	५२६३	५४४	४७१९	०	५३	४८४२	३६८	०
२०८३/८४	५७९०	५९९	५१९१	०	५८	५३२७	४०५	०

४.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण देहायअुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	युवा सृजनशिलता तथा उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम	युवाहरुमा सीप प्रदान, दक्षता र उद्यमशीलता विकास गरी स्वरोगारी अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	७०००	५ वडामा युवा क्लव/सञ्जाल मार्फत करिब १०० युवाहरुमा सिर्जनशीलता र उद्यमशीलता विकास भई स्वरोजगार हुनेछन् ।
२.	खेलकुद विकास तथा खेलाडीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	खेल पूर्वाधार विकास, खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना र खेलाडीको क्षमता विकास गर्नु	सालबसाली	५८३८	२ खेल मैदानको स्तरोन्नती सम्पन्न भई खेल प्रशिक्षण र प्रतियोगिता नियमित रुपमा सञ्चालन हुनेछन् ।
३.	संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रम	युवा तथा खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि गाउँपालिकाको क्षमता विकास गर्नु	सालबसाली	३०००	युवा तथा खेलकुद नीति, ऐन र कार्यविधि पारित भई कार्यान्वयनमा आउने र वार्षिक १ फ्ल्यागशीप प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने ।
	जम्मा			**१५८३८**	

४.५.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

युवाहरु सँग नविन विचार भए पनि त्यसलाई उद्यमशीलता र व्यवसायमा रुपान्तरण गर्न आवश्यक पूँजी नहुनुले पनि नवप्रवर्तनमा चुनौती थपेको छ । विदेशवाट फर्केका युवाहरूको सिप तथा अनुभवको उचित प्रयोग गरि उत्पादनमुलक कार्यमा लगाउनु, गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पर्यटन लगायतका तुलनात्मक लाभका क्षेत्रमा युवाहरूलाई आकर्षित गरी यस्ता व्यवसाय सञ्चालनमा परिचालित गर्ने कार्य निकै चुनौतीपूर्ण छ ।

मंगला गाउँपालिका

परिच्छेद ५ : पूर्वाधार क्षेत्र

पूर्वाधार क्षेत्र अन्तर्गत आवास, भवन तथा शहरी विकास, सडक, पुल तथा यातायात, जलश्रोत विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, विद्युतीय सुशासन लगायतका उपक्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चूनौति, लक्ष, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ ।

५.१ आवास, भवन तथा शहरी विकास

५.१.१ पृष्ठभूमि

मंगला गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक, सामाजिक विकास र सेवा सुविधा प्रवाह गर्न भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्रको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ । भौतिक पूर्वाधार विकासले अन्तरआवद्धता, अन्तरसम्बन्ध विकासद्वारा, बजार सूचना, सेवा सुविधाको स्तर, पहुँच र उपयोग जस्ता विकास प्रतिफलको नतिजा हासिलमा प्रत्यक्ष योगदान गर्दछ । तर पूर्वाधार विकास र विस्तारबाट दिगो लाभ लिन पूर्वाधारको दिगो संचालनका साथसाथै वातावरणमा पर्ने नकारात्मक असरलाई न्यून गर्न संरक्षणका उपायहरू अवलम्वन गर्नु पर्दछ । गाउँपालिका बेनी दरबाङ्ग सडक पूर्वाधारसँग जोडिएको छ । सडकसँग जोडिएका बजारकेन्द्र तथा साना साना वस्तिहरुमा समेत पक्की भवन तथा आवाश निर्माण गर्न थालिएका छन् । निजी तथा सार्वजनिक सबै प्रकारका भौतिक संरचना बालमैत्री, लैङ्गिक र अपाङ्गमैत्री निर्माण गर्न भवन निर्माण संहिता तथा निर्माण सम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड बमोजिम कार्य गर्नुपर्ने देखिएको छ । यस गाउँपालिकामा सबै नागरिकको लागि गुणस्तर शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी तथा सुरक्षित आवास र बजार विकास तथा विस्तारको प्रत्याभूति दिलाउँदै, अन्य शहरी व्यवस्थापनका आधारभूत सिद्धान्तहरूलाई आत्मसाथ गरी दिगो विकासको लक्ष ११ हाँसिल गर्न, गरीबी घटाउन गाउँपालिकाले आर्थिक सामाजिक विकासको क्षेत्रमा टेवा दिन सुरक्षित आवास तथा शहरी विकासलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी काम गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

सेवा, सुविधा, सडक संजाल तथा यातायातको सुविधाले गर्दा मंगला गाउँपालिका वरिपरि आवास तथा भवन निर्माण अनि बसाइसराई गर्ने प्रक्रिया बढ्दै जाँदा भवन निर्माण कार्यले समेटेको वा ओगटेको जमिनको हिस्सा विस्तार हुँदै गएको देखिन्छ । मंगला गाउँपालिकामा ९५ प्रतिशत नागरिकको आफ्नै घर छ भने ५ प्रतिशत भूमिहीन तथा सुकुम्बासी श्रमगरी खाने छन् । बजार केन्द्रहरु साना छन् । आधुनिक (सिमेन्ट तथा कंक्रिटबाट निर्मित) घरहरूको बाहुल्यता बढ्न थालेको छ। ग्रामीण वस्तिहरुमा भने भूकम्पबाट असुरक्षित रहेका ढुङा-माटोका घरको संख्या धेरै नै छन् ।

५.१.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको अधिकांश क्षेत्र पूर्वाधार विकासको क्षेत्रमा पछाडि परेको छ । अधिकांश वस्ती कुनाकाप्चा, पाखापखेरा र भौगोलिक हिसाबले विकट स्थानमा छरिएर रहेका छन् । यस्ता विकट गाउँहरुमा बसोबास गर्ने जनसंख्यालाई गाउँपालिकामा हुनुपर्ने आधारभुत शहरी सेवा सुविधा प्रदान गर्न, आवास तथा भवन निर्माण कार्यको व्यवस्था मिलाउन, सडक पूर्वाधारलाई व्यवस्थित गर्न, वस्तीहरूलाई विपद्को जोखिमबाट जोगाउन, विपद् आइलागेको अवस्थामा उद्धार, राहत तथा प्रतिकार्य गर्न सहज बनाउँदै सुरक्षित आवास, बजारको व्यवस्था र सहज जिवनयापनको प्रत्याभूति दिने कार्य अत्यन्तै चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

५.१.३ सोच

“सुरक्षित भवन, आवास तथा विपद् उत्थानशिल शहरीकरण”

५.१.४ उद्देश्य

१. सबैको लागि उपयुक्त, सुरक्षित तथा एकीकृत वस्ती तथा आवासको विकास गर्ने
२. ग्रामीण क्षेत्रका बजार उन्मुख क्षेत्रमा शहरी पूर्वाधारको विकास गर्ने
३. यातायात, बजार एवं आधारभूत सविधाको स्तर वृद्धि गर्ने
४. विद्युतको सहज आपूर्ति तथा निर्यात व्यवस्थापन र वैकल्पिक/नवीकरणीय उर्जा प्रवर्द्धन तथा विस्तार गर्ने

५.१.५ रणनीति

५. शहरीकरणको चापबाट अव्यवस्थित हुँदै गएका क्षेत्रहरूलाई नियन्त्रित तथा व्यवस्थित गर्नु
६. भवन निर्माण तथा बस्ती विकासलाई व्यवस्थित, सुरक्षित, उत्थानशील बनाउनु ।

५.१.५ रणनीति

७. गाउँपालिकाको विस्तारित क्षेत्रको गुरुयोजना निर्माण कार्य सम्पन्न गरी तुरुन्त कार्यान्वयनमा अघि बढाउने
८. प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा गाउँपालिका क्षेत्रका सडकहरू तथा प्रत्येक घरधुरीको नम्बरिङ्ग गरी मेट्रिक ठेगाना प्रणाली लागू गर्ने
९. गाउँपालिकाको आफ्नै भवन निर्माण गर्ने ।
१०. अव्यवस्थित जग्गा प्लटिङ्ग, बसोबास र सडक खोल्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्ने ।
११. भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माणका लागि प्राविधिक तथा डकर्मीको क्षमता विकास तथा समुदायमा जनचेतनाका कार्यक्रम सचालन गर्न विभिन्न संस्थाहरूसँग सहकार्य गर्दै तालिम प्राप्त डकर्मीहरूबाट मात्र घर निर्माण गर्ने व्यवस्था गर्ने
१२. सडकको छेउमा रहेका रुखहरूलाई छटान तथा सजावटका कार्य गर्दै सडक सौन्दर्य प्रर्वद्धन गर्ने
१३. सडक बत्ति लगायत शहरी सौन्दर्य व्यवस्थापनमा प्रहरी, टोल विकास संस्था र निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने

५.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
भूकम्प प्रतिरोधी प्रबिधि अनुसार बनेका आवासीय भवन	प्रतिशत	१	२	५	७	९
अव्यवस्थित तथा सुकुम्वासी बस्तीहरूमा बसोबास गर्ने घरपरिवार	संख्या	१५	१५	१२	१०	८
फुस वा खरले छाएको घरमा बसोबास गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	५	४	३	२	०

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
भवन निर्माण मापदण्ड अनुसार नक्सा पारित गरेर निर्माण भएका घर (बार्षिक)	संख्या	३	७	१०	१५	२०
मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका वडा कार्यालय, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाका भवन	प्रतिशत	९०	९५	१००	१००	१००
गाउँपालिकाको प्रशासनिक भवन	संख्या	०	०	०	१	१

५.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध गराएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा आवास, भवन तथा शहरी विकास उप-क्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तपशिल अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	१८५९६	०	१८५९६	०	१८६	१७१०८	१३०२	०
२०८२/८३	२०४५६	०	२०४५६	०	२०५	१८८२०	१४३२	०
२०८३/८४	२२५०१	०	२२५०१	०	२२५	२०७०१	१५७५	०

५.१.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्ताव गरिएका कार्यक्रमहरु तथा तयारीको चरणमा रहेका आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत र अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	गाउँपालिकाको प्रशासकीय भवन निर्माण	सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण गरी एकीकृत रुपमा सेवा प्रवाह गर्नु	२०८१/८२ देखि ०८३/८४ सम्म	४०५००	बेसमेन्ट पार्किङ सहितको सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण हुनेछ ।
२	आवास, भवन तथा शहरी विकास अन्य कार्यक्रम	भवन, आवास, बस्ती तथा शहरी विकासलाई सुव्यस्थित बनाउनु	सालबसाली	२१०५३	आवास, भवन तथा शहरी विकास सम्बन्धी सेवा सुचारु हुनेछ ।
	जम्मा			६१५५३	

५.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सडक तथा भवनको मापदण्ड तयार हुनेछ। भूउपयोग, आवास, वस्ती विकास तथा भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्डको परिपालनामा अभिवृद्धि हुनेछ । भूस्वरुपमा परिवर्तन हुने, शहरीकरणका कारण फोहोरमैला विसर्जन र वातावरणीय ह्रासमा वृद्धि भई गाउँपालिका क्षेत्रको सुन्दरता, हरियाली र स्वच्छतामा ह्रास आउने जोखिम रहेकोछ ।

५.२ सडक तथा यातायात

५.२.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र २५० कि.मी. मौसमी सडक छ। कालोपत्रे सडक ५.६ कि.मी. मात्र छ। अधिकांश सडक धुले सडक छन्। गाउँपालिकाको ५ वटै वडाका वडा केन्द्रहरू कच्ची सडकको संजालमा जोडिएको छ। सडक पूर्वाधार विकास गर्न गाउँपालिकाले सडक यातायात गुरुयोजना तयार गरी सडकको नामाकरण र मापदण्ड तयार गरेको अवस्था छ । गाउँपालिका भित्रका बावियाचौर, झाक्रिपानि, पखेर, छिसवाङ्ग, लगायतका प्रमूख वस्तीहरू सबै धुले सडकद्वार जोडिएका छन । यहाँको स्थानीय सडकमा दैनिक करिब ५० वटा निजी, सार्वजनिक भाडाका यातायात, मालबाहक सवारी साधन संचालनमा रहेका छन ।

आधुनिक प्रविधि (मेशिन, औजार, उपकरण), कच्चा पदार्थ, कृषि Pocket Area मा पुर्‍याउन तथा उत्पादित वस्तु बजारसम्म लैजान सडक यातायातले सहज गराउदछ । सडक यातायातको सुविधा भएमा दिगो विकासको लक्ष ९ हाँसिल गर्न सकिन्छ। २५० कि.मी. मौसमी सडक मध्ये १२ महिना ९० प्रतिशत सडकमा यातायातका साधन चल्ने गर्दछन्। गाउँपालिकाले वार्षिक १० कि.मी.सडक स्तरोन्नती गर्ने गरेको छ ।

सडक यातायातको सुविधाले गर्दा कृषि पेशालाई व्यवसायिकरण गरी ठूलो मात्रामा कृषि उत्पादन र बजारीकरण गर्न सकिन्छ ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौती

अधिकांश ग्रामीण क्षेत्रले ओगटेको यस गाउँपालिकामा छरिएर रहेका वस्ती भएकाले सडक निर्माण कार्यमा अपेक्षित रुपमा उपलब्धी हासिल हुन सकेको छैन । पूर्वाधार विकासमा पछाडि परेको अवस्था छ । सबै वडाहरूमा सडक पुगे पनि सडकको गुणस्तर राम्रो नभएकोले यातायातका साधनहरुको नियमित संचालन हुन सकेका छैनन् । धुलाम्मे कच्ची सडकमा यातायातका साधनहरु चल्दा यात्रा गर्ने जनताको जीवन जोखिमपूर्ण रहेको अवस्था देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा २७ वटा झोलुङ्गे पुल रहेका छन् भने ४ वटा पक्की पुल निर्माण गरी सडक यातायातको सेवा विस्तार गर्ने प्रयास हुँदै छ। सडक यातायातको विस्तारको लागि प्रमूख विषय भनेको श्रोत नै हो। श्रोतको अभाव र कठीन् भौगोलिक अवस्थाले गर्दा गुणस्तर सडक छिटो निर्माण गर्ने कार्य खर्चिलो र चुनौतीपूर्ण रहेको छ। आन्तरिक राजस्व कम संकलन हुने र संघ तथा प्रदेश सरकारको अनुदान सहयोगले मात्र भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्न कठीन् हुने भएकोले भौतिक पूर्वाधार विकासको क्षेत्रमा अगाडि बढ्न समस्या तथा चुनौती रहेको छ।

५.२.३ सोच

"सुरक्षित सडक र वातावरणमैत्री यातायात प्रणाली"

५.२.४ उद्देश्य

१. उपभोक्तामैत्री, दिगो र गुणस्तरीय सडक पूर्वाधार निर्माण गर्नु।

२. एकीकृत शहरी विकास तथा नगर यातायात प्रणाली विकास गर्नु।

५.२.५ रणनीति

१. गाउँपालिकाका सडक र खोलाको नक्साङ्कन गरी क्षेत्राधिकार एकिन गरी संरक्षण गर्ने
२. गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्र पर्ने सहायक राजमार्गको नक्साङ्कन सम्पन्न गरी थप व्यवस्थापनको लागि प्रदेश सरकार र संघीय सरकारसग सहकार्य गर्ने
३. गाउँपालिकाका सडकमा देखा पर्ने खाल्डाखुल्टी छिटो छरितो मर्मत गर्ने व्यवस्था गरी यातायात सहजता कायम गर्ने
४. पूर्वाधार निर्माणका लागि विकास साझेदारहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने
५. पूर्वाधार निर्माणमा सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गर्ने
६. छिमेकी स्थानीय सरकारहरूसँग सहकार्य गर्ने
७. जलवायु परिवर्तन तथा वातावरणमैत्री यातायात प्रणालीको विकास गर्ने दिगो र सुरक्षित सडक सञ्जाल विस्तारका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गर्ने
८. पहाडी भूभाग भएको हुनाले कालोपत्रे कडक भन्दा ढलानी सडक निर्माण कार्यलाई बढावा दिने

५.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
कुल सडकमध्ये १२ महिना यातायात सञ्चालन हुने सडक	प्रतिशत	८५	९०	९२	९४	९६
सडक घनत्व (कालोपत्रे र ग्राभेल मात्र)	कि.मि.	२.५	३.६	७	९	११
वार्षिक सडक स्तरोन्नती	कि.मि.	१५०	२००	२२०	२२५	२३०
व्यवस्थित बसपार्क	संख्या	०	०	०		१
छ	संख्या	३	४	५	५	५
मोटरेवल पुल (थप)	संख्या	४	१	१	१	१
गाउँबस चल्ने रुट	संख्या	६	६	६	६	७

५.२.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा सडक तथा यातायात उपक्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको श्रोत			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	९६८९३	०	९६८९३	०	९६९	८९१४२	६७८३	०
२०८२/८३	१०६५८३	०	१०६५८३	०	१०६६	९८०५६	७४६१	०
२०८३/८४	११७२४१	०	११७२४१	०	११७२	१०७८६२	८२०७	०

५.२.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

यो उपक्षेत्रका लागि प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत र अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण तपशिल अुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	आयोजना/कार्यक्रम वा उपक्षेत्र	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सडक सञ्जाल स्तरोन्नती आयोजना	यातायात सुविधा थप सहज र सुरक्षित बनाउनु	सालबसाली	१८८१०९	थप १० कि.मि.सडक स्तरोन्नती(कालोपत्रे, ढलान र ग्राभेल)हुनेछ ।
२	सडक बाहेकका यातायात पूर्वाधार (बसपार्क, बसस्टेशन) निर्माण तथा स्तरोन्नती आयोजना	गाउँ यातायात सञ्जाल व्यवस्थित र सहज बनाउनु	सालबसाली	५०१६५	१ बसपार्क र ५ बसस्टेशन निर्माण/स्तरोन्नती हुनेछन् ।
३	पुल तथा कल्भर्ट निर्माण आयोजना	१२ महिना यातायात चल्ने गरि सडक व्यवस्थित गर्नु	सालबसाली	५५८७३	१ मोटरेवल पुल र ५ कल्भर्ट निर्माण हुने ।
४	सडक, पुल तथा नाला निर्माण र मर्मतसंभार कार्यक्रम	यातायात सुविधा व्यवस्थित, नियमित र सहज बनाउनु	सालबसाली	२८६८३	सडक, पुल तथा नालाको नियमित मर्मत संभार भई यातायात सेवा सहज हुनेछ ।
	जम्मा			३२०७१७	

५.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

यस उपक्षेत्रका आयोजना तथा कार्यक्रहरु संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको सामाञ्जस्यता, समन्वय र सहकार्यमा छनौट, विकास र कार्यान्वयन गर्नु पर्ने हुन्छ । गाउँपालिकाको आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी विस्तृत आयोजना प्रस्ताव गरेर प्राथमिकताका आधार बहुवर्षीय रुपमा कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन भैकन कार्यान्वयन हुनेछन् । यद्यपी, संभाव्यता तथा वातावरणीय अध्ययन भएका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिई उपभोक्ता तथा सरोकारवालाको सहभागितामा आयोजना व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने जोखिम रहन्छ । त्यस्तै गरी, भैरहेका सडकहरु विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन नबनाई सडक निर्माण गरिएका कच्ची सडक भएकाले नियमित यातायात सेवा सञ्चालनमा चुनौती तथा जोखिम रहेको छ ।

५.३ जलश्रोत, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

५.३.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिका भएर बग्ने म्याग्दी नदीका अलवा भएका अन्य मूख्य पानीका श्रोतहरुमा अर्मन खोला, हिलवाङ्ग खोला, खोप्टी खोला, दुःखु खोला, भाईवाङ्ग खोला, नेवारे खोला, अर्जे खोला, अँधेरी खोला, घट्टे खोला, बराहथान खोला, छरबोट खोला, रातो खोला प्रमूख हुन् । नदीनाला, खोलाहरु तथा प्रसस्तै पहाड र खोल्साहरु भएको गाउँपालिकामा जलविद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जाको सम्भावना रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको ९८ प्रतिशत घरपरिवारले राष्ट्रिय प्रसारण लाईनबाट वितरित विद्युत सेवा उपयोग गरिहेको देखिन्छ । ६४ प्रतिशत घरपरिवारले खाना तथा अन्य प्रयोजनको लागि दाउरा पनि प्रयोग गर्दै आएका छन् । खाना पकाउन तथा पानी तताउन विद्युत शक्तिको प्रयोग गर्ने परिवार २० प्रतिशत रहेको छ । साथै यहाँका ३० प्रतिशत

घरमा सोलार प्रणाली र करिब १ प्रतिशत घरधुरीमा अन्य उर्जाको प्रयोग भएको देखिन्छ । म्याग्दी नदी तथा अन्य खोलाहरुमा जलविद्युतको सम्भावना भएतापनि केन्द्रीय प्रशारणबाट उपलब्ध बिजुली नै प्रयाप्त भएकोले आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्र १ मेगावाट सम्मको विजुली उत्पादन गर्ने कार्य गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा परेको छैन ।

५.३.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको लगभग सबै घरपरिवारमा विद्युतीकरण भैसकेता पनि ट्रान्सफर्मर कमजोर हुनाले बेला बेलामा विद्युत आपूर्ति बन्द हुने गरेको छ । यसले गर्दा विद्युत आपूर्ती लामो समयसम्म पनि अवरुद्ध हुनगै अध्यारोमा बस्नु पर्ने वाध्यता रहेको छ । सार्वजनिक निजी साझेदारीको मान्यताको आधारमा निजी क्षेत्रमा उपलब्ध साधन श्रोत तथा प्रविधिलाई आकर्षित गर्दै आयोजनाहरू बनाएर राजस्वमा वृद्धि गर्दै दिगो अर्थतन्त्रको आधारशिला तयार गर्ने, ईन्धन प्रयोगको ढाँचामा परिवर्तन गर्दै एलपी ग्याँस र पेट्रोलियम पदार्थलाई विद्युतले प्रतिस्थापन गरी ईन्धन आयात घटाउने र विद्युतको आन्तरिक खपत बढाउने, बत्ती बाल्न निर्माण गरिएका पुराना वितरण प्रणाली (वितरण लाइन तथा विद्युत मिटर) लाई खाना पकाउने, प्रयोग गराउने कार्य समस्या तथा चुनौतीका रुपमा रहेका छन ।

५.३.३ सोच

"समाजसँग विज्ञान र उत्पादनसँग प्रविधि तथा नवप्रवर्तन उर्जाको उत्पादन" .

३.४ उद्देश्य

१. विद्युत आपूर्तिलाई दिगो र भरपर्दो बनाउने
२. ग्रामीण विद्युतीकरणमा वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग बढाउने
३. खाना पकाउने कार्यमा नवीकरणीय उर्जाको उपलब्धता वृद्धि गराउने
४. विद्युतको सहज आपूर्ति र वैकल्पिक/नवीकरणीय उर्जा प्रवर्द्धन तथा विस्तार गर्ने

५.३.५ रणनीति

५. गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रमा माग अनुसारको विद्युत उपलब्ध गराउने
६. पारिवारिक तथा व्यवसायिक क्षेत्रमा नविकरणीय (जलविद्युत) उर्जाको खपत अभिवृद्धि गर्ने
७. ग्रामीण क्षेत्रहरुमा वैकल्पिक ऊर्जा (स्वच्छ तथा जैविक) प्रयोग बढाई खनिज इन्धनमाथिको निर्भरता कम गर्ने
८. जलस्रोत व्यवस्थापन, जलविद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादन बढाउन संघ र प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकायहरूसँग सहकार्य गर्ने ।

५.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

गाउँपालिकाको आवधिक योजना तथा आगामी ३ वर्षका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार गरिएको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
ग्रिडको विद्युत्मा पहुँच भएका जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत	९६	९८	९९	१००	१००
खाना पकाउन प्राथमिक ऊर्जाको रूपमा दाउरा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	६८	६४	६०	५८	५५

मंगला गाउँपालिका

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
खाना पकाउन र पानी तताउन ग्यास प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	४०	३८	३६	३४	३३
खाना पकाउन र पानी तताउन विद्युत प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	२०	२४	२८	३२	३४
विद्युतबाट चल्ने सवारी साधन	प्रतिशत	०	०	०.५०	०.८०	१.००

५.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको श्रोत			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	८८०	०	८८०	०	९	८१०	६२	०
२०८२/८३	९६८	०	९६८	०	१०	८९१	६८	०
२०८३/८४	१०६४	०	१०६४	०	११	९८०	७५	०

५.३.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	नतिजा अपेक्षित
१	सघन विद्युतीकरण प्रवर्द्धन र उज्यालो गाउँ कार्यक्रम	नविकरणीय उर्जा जलविद्युत) को पहुँच विस्तार र खपत वृद्धि गर्नु ।	सालबसाली	२०००	ग्रिडको विद्युतमा पहुँच वृद्धि भई विद्युत खपत २० % ले वृद्धि हुनेछ ।
२	घरयासी, व्यवसायिक र सवारी साधनमा स्वच्छ उर्जा (विद्युत) उपयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कार्वन उत्सर्जन घटाउनु र दाउरा तथा खनिज इन्धन माथिको निर्भरता कम गर्नु ।	सालबसाली	९१३	कार्वन उत्सर्जन र पेट्रोलीयम पदार्थको खपत १०% ले कम हुनेछ ।
	जम्मा			**२९१३**	

५.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

उपलब्ध भएका प्रविधिको प्रयोग, जग्गा प्राप्ती, बजेटको सुनिश्चिता, नदीजन्य निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धता, मानव संशाधन उपलब्ध भएमा र विपद तथा अन्य विवादको कारण आयोजनाहरुको लागत बढन नगएमा उल्लिखित उपलब्धि हाँसिल हुन सक्ने देखिन्छ । अन्यथा योजनाको लक्ष तथा उद्देश्य प्राप्त नहुने जोखिम रहन सक्छ ।

५.४ सूचना सञ्चार तथा प्रविधि

५.४.१ पृष्ठभूमि

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि अन्तर्गत पालिका क्षेत्रमा रहेका स्कूलहरुमा डाटाबाट ईन्टरनेट, ईमेल चलाउन सक्ने अवस्था छ भने गाउँपालिका र वडाकार्यालयहरुमा WiFi बाट ईमेल ईन्टरनेट चलाउने सुविधा रहेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा पत्रपत्रिका, रेडियो, एफएम, संचार छापाखाना संचालन भएको अवस्था छैन । गाउँपालिकाको आधिकारिक सूचना प्रवाहको लागि वेभसाईट सेवाको सुविधा भए पनि सो सेवामा सबै नागरिकको पहुँच पुऱ्याउन कठीन छ । ईन्टरनेट सुविधाको सन्दर्भमा नेपाल दूरसञ्चार कम्पनीका साथै एनसेल कम्पनीको मोबाईल सेवाको पहुँच रहेको छ। रेडियो नेपाल, कान्तिपुर एफ.एम.लगायतका स्थानीय एफ एम अन्य सञ्चारका माध्यमहरू गाउँपालिका क्षेत्रमा सिधैं सुन्न सकिन्छ । समयको विकासक्रमसँगै सूचना प्रविधिको उपयोग र महत्व निरन्तर, व्यापक र बहुउपयोगी हुँदै गएको हुँदा सेवा प्रविधिलाई छिटो छरितो बनाउन मात्र नभई परम्परागत अर्थतन्त्रलाई ज्ञानमा आधारित र आधुनिक बनाउन सूचना र प्रविधिको प्रयोगमा ठूलो लगानी गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ।

नेपालको संविधान २०७२ ले पूर्णप्रेस स्वतन्त्रता, प्रकाशन, प्रसारण स्वतन्त्रता, सञ्चार एवं सूचनाको हकलाई मौलिक हकको रुपमा उल्लेख गरेको छ । साथै प्रदेश सरकारको अधिकार सूचीमा पनि समेटिएको छ । प्रदेश सरकारको कार्य विभाजन नियमावलीमा पनि सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी जिम्मेवारीहरू विस्तृत रुपमा उल्लेख गरिएको छ। सूचना तथा संचारमा पहुँचको अवस्था विश्लेषण गर्दा मंगला गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने ९८.८० प्रतिशतसँग मोबाइल फोनको नेटवर्कमा आवद्ध रहेको पाईन्छ। फोन बाहेक इमेल तथा इन्टरनेट लगायत आधुनिक संचार सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात ०.२७ प्रतिशत रहेको छ। गाउँपालिकामा मोबाइल फोनको समेत पहुँच नभएका घरपरिवार १.२० प्रतिशत रहेको छ । ईमेल तथा इन्टरनेट, पत्रपत्रिका लगायत आधुनिक संचार तथा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात न्यून रहेको छ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौती

ईन्टरनेटको प्रयोग तीव्र गतिमा बढदै गएकोले साइबर सुरक्षाका लागि संस्थागत र प्राविधिक जनशक्तिको अभाव हुनुका साथै नीति निर्माण तहमा यस सम्बन्धी ज्ञान र सोचको कमी रहेको छ। सञ्चार संस्थाहरू सङख्यात्मक रुपमा वृद्धि भए पनि तदनुरुप गुणात्मक विकास हुन सकेको छैन। शिक्षा क्षेत्रमा भर्च्युअल/दूर कक्षा, स्वास्थ्य क्षेत्रमा टेलिमेडिसिन, कृषि क्षेत्रमा मौसम पूर्वानुमान तथा बजार मूल्य, सुरक्षाका क्षेत्रमा सिसी टिभी, पर्यटन प्रवर्द्धनका क्षेत्रमा प्रचार-प्रसार, विपद व्यवस्थापनका क्षेत्रमा पूर्वसूचना प्रणाली आदि माध्यमबाट सूचना प्रविधिलाई समाज र सिङ्गो सभ्यताको स्तरोन्नती र उत्थानशीलता वृद्धिमा उपयोग गर्न सकिने भएकाले त्यस अनुरुप सोच, लक्ष तथा कार्यान्वयन योजना एवं लगानी जुटाएर काम गर्न समस्या तथा चुनौती भएको देखिन्छ।

५.४.३ सोच

"सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार, विकसित मंगला गाउँपालिकाको बलियो आधार"

५.४.४ उद्देश्य

१. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई सर्वसुलभ, भरपर्दो र गुणस्तरीय बनाउने

२. गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री बनाउने

५.४.५ रणनीति

१. गाउँपालिकाको साइबर सुरक्षाको सुदृढीकरण तथा सूचना प्रविधि क्षेत्रको प्रवर्द्धन गरी समग्र नगरपालिकाको उत्पादकत्व वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने

२. सूचना प्रविधिका लागि आवश्यक लगानी सुनिश्चित गर्ने

३. एकद्वार सूचना व्यवस्थापन प्रणाली स्थापित गर्दै गाउँपालिकाको एकिकृत गतिविधि समेटिएका श्रव्य-दृश्य सामाग्रीहरू विभिन्न छापा तथा विद्युतीय सञ्चार माध्यमबाट उत्पादन प्रकाशन तथा प्रसारण गरी सूचनाको हकको प्रचलनलाई थप व्यवस्थित गराउने

४.सबै शाखा तथा वडा कार्यालयबाट विद्युतिय पत्राचारलाई लागू गर्दै क्रमशः विद्युतीय सुशासनको अवधारणा अनुसार कार्य अघि बढाउने । कार्यालयका नियमित बैठक गोष्ठी तालिममा विशेषज्ञ सेवाको प्रयोग गर्न तथा भौगोलिक दुरी कम गर्दै लागत कटौती गर्नका लागि अनलाईन प्रणालीको प्रयोग बढाउँदै जाने

५. शिक्षा, स्वास्थ्यलगायत कृषि, पशुपालन, उद्योग व्यवसाय र सामाजिक, भौतिक क्षेत्रमा समेत सूचना प्रविधिको उपयोग र प्रभावकारिता बढाउँदै लैजाने गाउँपालिकाको सबै सेवा प्रवाहमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई प्राथमिकता दिने

५.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

यस उपक्षेत्रका लागि आगामी तीन आर्थिक वर्षको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
ब्रोड ब्याण्ड इन्टरनेट सेवाको पहुँच पुगेका घरपरिवार	प्रतिशत	१०	१२	४०	४५	५०
ब्रोड ब्याण्ड इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालय	प्रतिशत	९०	१००	१००	१००	१००

५.४.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन र प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणका आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	४३००	३००	४०००	०	४३	३९५६	३०१	०
२०८२/८३	४७३०	३३०	४४००	०	४७	४३५२	३३१	०
२०८३/८४	५२०३	३६३	४८४०	०	५२	४७८७	३६४	०

५.४.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

यस उपक्षेत्रको प्रमूख कार्यक्रम निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्रि शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	१४२३३	कार्यपालिका कार्यालय, विषयगत शाखा, वडा कार्यालय, विद्यालयहरुमा विद्युतीय सुशासनको अभ्यास सुरु हनेछ ।
	जम्मा			**१४२३३**	

५.४.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वअनुमान

सूचना तथा सञ्चारका सन्दर्भमा कुरा गर्दा सञ्चार माध्यमहरूलाई ग्रामीण वस्तीहरूसम्म विस्तार गर्नु प्रमूख चुनौती रहेको छ। नेपाल टेलिकमले पाँचौ पुस्ताको ईन्टरनेट प्रविधि उपलब्ध गराइसकेको अवस्थामा मंगला गाउँपालिकामा तेश्रो पुस्ता मात्र रहेकोले मूख्य शहरमा पाइरहेको सुविधा प्राप्त गर्न चुनौती रहेको छ । गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय क्षेत्रहरूमा अप्टिकल फाईबर मार्फत ईन्टरनेट सुविधा पुऱ्याउनु चुनौतिपूर्ण रहेको छ ।

मंगला गाउँपालिका

परिच्छेद ६ : वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

यसमा वनजंगल, हरियाली पार्क, भूसंरक्षण, नदी नियन्त्रण; वातावरण संक्षण, फोहोरमैला व्यवस्थापन, विपद् जोखिम न्यूनिकरण, विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकुलन जस्ता उपक्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चूनौती, लक्ष, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम, पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ ।

६.१ वन, पार्क हरियाली, भूसंरक्षण तथा नदी नियन्त्रण

६.१.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाले गाउँपालिकाको केन्द्र वावियाचौरमा एक आकर्षक मंगला इन्द्रेणी पार्क निर्माण गरेको छ । यस गाउँपालिकामा कूल ३३ वटा सामुदायिक वनहरू रहेकोमा ३३ वटाले नै नियमित रुपमा नवीकरण गरिएका छन् । यी सामुदायिक वनहरूमा ८८४ घरधुरी आबद्ध रहेका छन् । समुदायले नै वनको उचित संरक्षण तथा उपयोग गर्ने गरी नेपाल सरकारको राष्ट्रिय नीति अनुरुप यस्ता वनहरू समुदायलाई हस्तान्तरण गरिएको छ । समुदायमा हस्तान्तरण भएपछि वन संरक्षणमा राम्रो प्रगति भएको तर त्यसबाट लिन सकिने उच्चतम लाभ लिन नसकिएका नागरिकहरूको अनुभव रहेको छ। कतिपय अवस्थामा संरक्षण गर्ने समुदायले आफूलाई चाहिने वन पैदावर प्राप्त गर्न पनि पूर्वस्विकृति लिनुपर्नेमा भने मानिसहरूको गुनासो रहेको छ । त्यस्ता वनबाट सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरूले पनि खासै ठूलो आम्दानी गर्न नसकेको हुनाले सामुदायिक वनको आयबाट गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने वन रोयल्टी वापतको रकम पनि हालसम्म प्राप्त हुन नसकेको अवस्था छ । उपभोक्ता समितिका सदस्यहरू भने त्यसबाट प्राप्त गर्न सकिने घाँस दाउराबाट लाभान्वित भएका छन् ।

प्राकृतिक रुपमा रहेका जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको संकलनबाट गरीब, महिला तथा पिछडिएका वर्ग हरू लाभान्वित हुनसक्ने वातावरण निर्माण गरी गरीबी न्यूनीकरण गर्नका लागि यस क्षेत्रको प्राथमिकताका साथ व्यवस्थापन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । यस गाउँपालिका पहाडी भागमा रहेको गाउँ पालिका भएकोले भूक्षयको समस्या यहाँ व्यापक रुपमा रहेको छ । मंगला गाउँपालिकाको धेरैजसो भाग पहाडी भिरालो भू-बनोट भएको र अव्यवस्थित तथा अवैज्ञानिक तरिकाले निर्माण गरिएका ग्रामीण सडकहरूको कारण केही क्षेत्रहरू भू- क्षयको उच्च जोखिममा रहेका छन् । प्राकृतिक रुपमा पनि वर्षायाममा खोलाहरूमा आउने बाढीका कारण पनि भू-क्षयको जोखिम बढाएका छन् । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र भू-क्षयको उच्च जोखिम भएका स्थानहरूको पहिचान गरि सम्भावित रोकथामका उपायहरु अवलम्वन गरिएको छ ।

६.१.२ समस्या तथा चुनौती

उत्पादनशील वनलाई वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरि पूर्ण क्षमतामा उपयोग गर्न नसकिएको, वन तथा हरियाली संरक्षणमा गाउँपालिकाको लगानीको अभाव रहेको, अव्यवस्थित भौतिक संरचनाका कारण वन क्षेत्रको अतिक्रमण, विनास र क्षयीकरण हुने गरेको यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन । त्यसैगरी, जलाधार क्षेत्रका स्रोतहरूको क्षयीकरण भएको, बढदो वातावरणीय प्रदूषण तथा जलवायु परिवर्तनका् असरहरूको यथोचित सवोधन हुन नसकेको तथा बढ्दो मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व र यसको व्यवस्थापनमा रहेको कठिनाई समेत समस्याका रुपमा रहेका छन् । जडीबुटी खेती, संकलन तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापनका विषयमा पर्याप्त अनुसन्धान तथा प्रयोगलाई प्राथमिकता नदिनु, दुर्लभ र उच्च मूल्यका जडीबुटीको निजी क्षेत्रमा खेती गर्ने अभ्यास नहुनु आदि पनि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

जलाधारक्षेत्रका स्रोतहरूको क्षयीकरण भएको, माटो र पानीको दिगो तथा एकीकृत् संरक्षणबाट मात्र कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्न सकिने तर भूसंरक्षणको सेवा प्रवाह गर्ने नीतिगत व्यवस्थाको कमी तथा

संरचनागत रुपमा कार्यालयको संख्यामा संकुचन हुँदा सेवा प्रवाहमा चुनौती रहेको छ। आवादी जग्गाबाट उत्पादित जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वनपैदावारको व्यावसायीकरण, जडीबुटी प्रशोधन तथा भण्डारणका लागि पूर्वाधार तथा उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग गर्नु जडिबुटी विकासका चुनौतीहरू हुन । पूर्वाधार विकास र पर्यावरणीय प्रणाली बिच सन्तुलन कायम गर्नु र गाउँ पालिका भएर बग्ने ठुला तथा ठाडा नदि र खोलाको कटान नियन्त्रण पनि यस क्षेत्रको एउटा चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

६.१.३ सोच

“दिगो, गुणस्तरीय र व्यवस्थित वन; स्वस्थ, उत्पादनशील र सुरक्षित जलाधार तथा पर्यावरण”

६.१.४ उद्देश्य

१. वन तथा जैविक विविधताको दिगो व्यवस्थापन तथा सदुयोग मार्फत् स्थानीय स्तरमा आयआर्जनका अवसर वृद्धि गर्नु

२. भूसंरक्षणका दिगो उपायहरू अवलम्बन गरी भूमिको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउनु ।

६.१.५ रणनीति

३. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको संस्थागत क्षमता विकास गरी गैरकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित उद्यम व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्ने। वनलाई संरक्षणमुखी व्यवस्थापनबाट दिगो एवम् उत्पादनमुखी व्यवस्थापनमा रूपान्तरण गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने। वन पैदावरमा आत्मनिर्भरता हासिल गर्दै यसमा आधारित उद्यमशीलता र रोजगारी वृद्धि गर्ने।

४. वनजङ्गलको दिगो व्यवस्थापन तथा जैविक विविधता संरक्षण गर्न वन संरक्षण क्षेत्र निर्धारण गरी वनको संरक्षण तथा उचित व्यवस्थापनको माध्यमबाट हरित नगर अवधारणा अनुसार वनजन्य उद्यमको विकास गरी वन स्रोतलाई आयमूलक बनाउन बनाउने ।

५. जलाशय, नदी नाला, सिमसार क्षेत्र तथा जैविक विविधता संरक्षण गर्न नदी संरक्षण क्षेत्र निर्धारण गरी नदी तथा खोलाको प्राकृतिक बहावलाई यथास्थितिमा राखी नदीजन्य स्रोतको अधिक दोहन नियन्त्रण गर्ने

६. बायोइन्जिनियरिङ पद्धतिलाई अवलम्वन गरी सुरक्षित रुपमा बाढी नियन्त्रण गर्ने र सुरक्षित वस्ती व्यवस्थापन गर्ने ।

६.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र, आवधिक योजना र प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
नियमित नविकरण गर्ने सामुदायिक वन	प्रतिशत	३०	३३	९७	९८	९९
हरित पार्क तथा उद्यान	संख्या	१	१	१	१	२
संरक्षित चौतारी	संख्या	१०१	१०७	११०	११२	११४
कुल क्षेत्रफलमा वनले ओगटेको क्षेत्र	हेक्टर	३५	३५	३६	३७	३८
संरक्षित पोखरी	संख्या	४	६	७	८	९

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
भू-क्षय प्रभावित (उच्च जोखिम) क्षेत्र	संख्या	३०	३२	३२	३०	२८
वृक्षारोपण क्षेत्र (थप)	हेक्टर	१.५	२	३	४	५

६.१.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको महत्व र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	३२००	२०००	१२००	०	३२	२९४४	२२४	०
२०८२/८३	३५२०	२२००	१३२०	०	३५	३२३८	२४६	०
२०८३/८४	३८७२	२४२०	१४५२	०	३९	३५६२	२७१	०

६.१.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	वन, पार्क तथा हरियाली संरक्षण र संवर्द्धन कार्यक्रम	हरियाली क्षेत्र विस्तार तथा जैविक विधिता प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	१०००	हरियाली क्षेत्रमा १०% वृद्धि भई जैविक विविधता प्रवर्द्धन हुनेछ ।
२	जलाधार तथा भू-संरक्षण कार्यक्रम	जलाधार संरक्षण तथा भू-क्षय नियन्त्रण	सालबसाली	९५९२	बाढी पहिरो जस्ता प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने क्षतिमा १०% लेक कमी आउनेछ ।
	जम्मा			**१०५९२**	

६.१.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

संघ तथा प्रदेश सरकारको नीतिगत प्राथमिकता र यस योजनाको नीति बीच तादात्म्यता कायम भै सो अनुसार बजेट विनियोजन र कार्यान्वयन भएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने अनुमान गरिएको छ । जलवायु परिवर्तनको असर, आर्थिक मन्दी लगायतका समस्या, अन्य विपद जोखिममा वृद्धि, श्रोतको अनियन्त्रित दोहन र उत्खनन् तथा अव्यवस्थित निर्माण जस्ता जोखिम कायम कायम हुँदै गएमा अपेक्षित नतिजा हाँसिल नहुन पनि सक्दछ ।

६.२ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

६.२.१ पृष्ठभूमि

कूल भूमिको ठूलो हिस्सा ४०५०.८६ हेक्टर वन क्षेत्रले ढाकेको छ । वातावरण संरक्षणका हिसाबले मंगला गाउँपालिकाको यो अत्यन्त राम्रो पक्ष हो भन्न सकिन्छ । खुल्ला घाँसेमैदानहरु तथा प्राकृतिक वनको संरक्षण र विकासले स्वच्छ वातावरण निर्माणमा अहम भूमिका खेलेको छ । गाउँपालिका भित्र कूल ३३ वटा सामुदायिक वन रहेका छन भने कबुलियती वन १ वटा, निजी वन १ वटा तथा सरकारी वन ६ वटा रहेका छन । वनमा आधारित उद्योग अन्तर्गत २२ वटा फर्निचर उद्योग रहेका छन । वन क्षेत्रले ग्रामीण जीवनमा दैनिक आवश्यक पर्ने घाँस, दाउरा, पानीका अतिरिक्त वर्षाको पानीले निम्त्याउन सक्ने भूक्षयको नियन्त्रण गरिरहेको पनि छ । वन क्षेत्रको हरियाली, स्वच्छता तथा जैविक विविधतायुक्त यहाँका सुन्दर क्षेत्रहरूमा पर्यापर्यटनको विकास गर्न सकिने सम्भावना उत्तिकै रहेको छ ।

समयको विकासक्रम सँगै गाउँपालिकाबासीको आनिबानी, खानपिन, जीवनशैली, चालचलन र आधुनिकीकरणको विकासले गर्दा सरसफाई र फोहोरमैला वृद्धि हुन थालेको अवस्था देखिन्छ । ठूला ठूला भवन, आवासको निर्माण तथा वस्तीहरुको क्रमशः विकासले गर्दा फोहोरमैला वृद्धि हुन थालेको देखिन्छ । प्लाष्टिक, प्लाष्टिकका बोतल तथा सिसाका बोतलहरुको प्रयोगले गाउँपालिका क्षेत्रमा फोहोरमैला बढ्दै जान थालेको छ । गाउँपालिकाले समयमै फोहोरमैला वर्गिकरण र व्यवस्थापनबाट मोहोर कमाउने योजना बनाउनु पर्ने आवश्यकता छ । यसका लागि ल्याणफिल्ड साईटको पहिचान तथा निर्माणबाट फोहोर व्यवस्थापन गरी वातावरण संरक्षणद्धारा गाउँपालिकालाई रमणीय बनाउनुको अतिरिक्त वनजंगल तथा कृषि पकेट क्षेत्रको विकास गरी प्राकृतिक सौन्दर्यता वृद्धि गर्दै लैजानुको कुनै विकल्प छैन ।

६.२.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिका क्षेत्रका अग्ला भूभागका धेरै स्थानमा नाङ्गा पाखापखेरा तथा भूस्खलन भएका क्षेत्रहरू रहेका छन । यस्ता स्थानहरूमा भूक्षयका कारण रुख विरुवाले ढाकेको क्षेत्रफल क्रमशः घटदै गएको अवस्था पनि छ । वार्षिक रुपमा हुने अनियन्त्रित वन डढेलोले जैविक विविधता तथा वनको आकर्षणमा कमी देखिन थालेको छ । वन डढेलो नियन्त्रणका लागि आवश्यक आधुनिक उपकरण, औजार, सीप तथा गाउँपालिकास्तरीय कार्ययोजना बनाई काम गर्नु पर्नेमा त्यो हुन सकेको देखिदैन । वातावरण संरक्षण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि सेनिटरी ल्याण्डफिल्ड साईटको व्यवस्था हुन सकेको छैन । फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि नागरिकहरुलाई चेतना जगाई श्रोतमा नै फोहोरमैला वर्गिकरण गर्न तथा व्यवस्थापनको लागि प्रयास हुन अझै बाँकी रहेको छ । वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा वन डढेलो नियन्त्रण गर्न क्षमता विकास गरी स्थानीय वासिन्दाहरुलाई सचेत तथा जिम्मेवार बनाउन नसके मुलुकको भौतिक, आर्थिक, सामाजिक विकास र वन संरक्षण गर्ने कार्यका बीच उत्पन्न हुने द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौती रहेका छन ।

६.२.३ सोच

"स्वच्छ वातावरण, स्वस्थ गाउँ वासी"

६.२.४ उद्देश्य

१. जैविक विविधताको संरक्षण र पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्ने
२. जल, वायु, माटो, ध्वनि लगायत सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्ने
३. घरधुरी, उद्योग, अस्पताल आदिबाट निस्कने फोहोरको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरी स्वच्छता वृद्धि गर्ने

६.२.५ रणनीति

४. फोहर उत्पादकलाई समेत फोहर व्यवस्थापनमा जिम्मेवार बनाउने। फोहर व्यवस्थापनमा नागरिक समाज तथा निजी क्षेत्रहरूको परिचालन गर्ने।

५. फोहरमैला व्यवस्थापनको लागतलाई यथासक्य घटाउँदै लैजाने तथा फोहरमैलालाई उत्पादनस्थलमा नै वर्गीकरण गरी सोको सङ्कलन ढुवानी र अन्तिम विसर्जन पृथक रुपमा यथाशक्य वातावरणमैत्री ढङगबाट् गरी फोहोरमैला व्यवस्थापनमा दिगोपन प्रवर्द्धन गर्ने।

६. घरायसी कुहिने फोहरमैलालाई घरधुरीमै व्यवस्थापन गर्दै व्यावसायिक फोहरलाई निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा वर्गीकरण गरी कुहिने फोहरबाट ग्याँस तथा कम्पोष्ट प्लान्ट सञ्चालन र नकुहिने फोहरलाई पालिकाको फोहोरमैला वर्गीकरण केन्द्रमा वर्गीकरण गरी सोको बिक्री वितरण, नगरभित्रै पुनःप्रयोग तथा पुनःचक्रीय प्रयोगको संभावना खोजी गर्ने

७. वातावरणमैत्री वडा घोषणा गर्दै फोहरमैला व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षणलाई दिगो बनाउने।

८. प्रत्येक टोलमा हप्तामा कम्तीमा १ पटक अनिवार्य फोहर सङ्कलन गर्ने। जथाभावी फोहर गर्नेलाई दण्ड जरिवाना र सेवा सुविधा रोक्का गर्ने, फोहोरमैला व्यवस्थापनमा उल्लेख्य सहयोग गर्नेलाई सम्मानको व्यवस्था गर्ने

९. फोहर व्यवस्थापनमा सलग्न युवा तथा पिछडिएका वर्गहरूलाई फोहरमैला व्यवस्थापनका श्रृजनशिल क्षेत्रमा काम गर्न प्रेरित गर्दै फोहरमैला व्यवस्थापनलाई आय-आर्जनसँग जोडन् निजी क्षेत्र, साझेदार संस्था लगायत, गैरसरकारी सस्थाहरूसँग सहकार्य गर्ने

६.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना, प्रस्तावित कार्यक्रमहरु र आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/२०	२०८२/८३	२०८३/८४
व्यवस्थित ल्यान्डफिल्ड साइट	संख्या	०	०	०	०	१
फोहोर संकलन साधन	संख्या	०	०	०		१
फोहरबाट कम्पोष्ट मल बनाउने घरपरिवार	प्रतिशत	५२	६०	६५	७०	७५
सडकमा फोहर फाल्ने घरपरिवार	प्रतिशत	०	०	०	०	०
नदी तथा खोलामा फोहर फाल्ने घरपरिवार	प्रतिशत	९	१०	९	८	७
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	३	४	६	७	८
श्रोतमा नै फोहर वर्गिकरण गरि कम्पाउण्डमा नै व्यवस्थापन गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	७	८	१०	१२	१४

६.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	७००	५००	२००	०	७	६४४	४९	०
२०८२/८३	७७०	५५०	२२०	०	८	७०८	५४	०
२०८३/८४	८४७	६०५	२४२	०	९	७७९	५९	०

६.२.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	वातावरण संरक्षण र प्रदुषण नियन्त्रण कार्यक्रम	फोहारमैलाको वर्गिकरण र प्रशोधन मार्फत प्रदुषण कम गर्नु	सालबसाली	१३००	फोहोरमैला प्रशोधनबाट कम्पोष्ट उत्पादन गर्ने घरपरिवार १०% ले वृद्धि हुनेछ
२	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	सडक र खोला नालामा फाल्ने फोहर कम गर्नु	सालबसाली	१०१७	खोला र सडकमा फोहर फाल्ने घरपरिवार २० प्रतिशतले घटनेछ ।
	जम्मा			**२३१७**	

६.२.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

व्यवस्थित ढल निकास तथा फोहरमैला व्यवस्थापन, गाउँपालिका क्षेत्रमा धुलो तथा धुँवाले वायु प्रदूषण भएको छ । प्रविधि विकास तथा प्रयोगसँगै उत्पन्न भएका रेडियोधर्मी वस्तुको असर र व्यवस्थापन गर्ने कार्य महत्वपूर्ण छ । वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सुपरीवेक्षण गर्ने निकायको व्यवस्था र प्रभावकारिता, नागरिक स्तरमा वातावरण सम्बन्धी सचेतना र कर्तव्यबोध गराउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । कुहिने र नकुहिने गरी फाहोरलाई फोहोरको श्रोतमै वर्गिकरण तथा व्यवस्था मिलाउने, पुन प्रयोगमा आउन सक्ने र नसक्ने फोहोरको व्यवस्थापन गर्न ध्यान केन्द्रित गर्नु पर्दछ । विद्युतीय सामानको व्यवस्थापन, स्वास्थ्य संस्थाबाट निस्कने फोहोरको व्यवस्थापन, हानीकारक तथा विशाक्त फोहोरको व्यवस्थापन, घर निर्माण पछिको फोहोर, ग्रामीण फोहोर व्यवस्थापन, प्लाष्टिक, काँच तथा सिसाका बोतलको व्यवस्थापन फोहोर मैला व्यवस्थापनका क्षेत्रमा देखिएका प्रमूख समस्या तथा चुनौती हुन् ।

६.३ विपद जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलन

६.३.१ पृष्ठभूमि

वन, वातावरणको संरक्षण गर्ने उदेश्यले यस गाउँपालिकामा ३३ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन् । गण्डकी प्रदेश म्याग्दी जिल्लाको मंगला गाउँपालिका पनि विभिन्न प्राकृति तथा मानव श्रृजित प्रकोपको

जोखिममा रहेको छ । यी अप्रत्यासित विपत्तिहरूको व्यवस्थापनमा पनि पूर्वतयारी गर्नुपर्ने आवश्यकता हुन्छ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्वसूचना प्रणली, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र नदीको व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी महत्वपूर्ण कार्य आवश्यक हुन्छन् । विपद व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनिकरणका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत क्षमता विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा सहनशील क्षमताको विकासबाट प्रकोपको सामना गर्न र त्यसको असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न अत्यन्त आवश्यक रहेको छ ।

२०७२ सालको महाभूकम्प तथा ततपश्चातका पराकम्पनबाट पुनःनिर्माण प्राधिकरणबाट उपलब्ध विवरण अनुसार यस गाउँपालिकामा १५२ घर तथा अन्य संरचनाहरुको क्षति भएको थियो । हाल सम्म ६८४ जना घरधुरीले नेपाल सरकार पुनःनिर्माण प्राधिकरणबाट अनुदान प्राप्त गरी भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माण गरिसकेको अवस्था रहेको छ । गाउँपालिका अध्यक्षको संयोजकत्वमा गाउँपालिकामा तथा हरेक वडामा वडा अध्यक्षको संयोजकत्वमा विपद व्यवस्थापन समितिको गठन भएको छ भने विपद व्यवस्थापन कार्यको लागि गाउँपालिकामा विपद व्यवस्थापन कोषको पनि स्थापना भएको छ । गाउँपालिका स्तरमा खोज कार्य तथा उद्दार कार्यका लागि तालिम प्रदान गरिएको छ । खोज कार्य तथा उद्दार कार्यका लागि चाहिने सामग्रीको भण्डारण गरिएको छ । विपद जोखिम व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा विभिन्न संघ संस्थाले विभिन्न किसिमका तालिम लगायत स्थानीय समुदायको क्षमता अभिवृद्धिका लागि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको अवस्था छ ।

यस गाउँपालिकामा प्रमूख विपद, प्रकोपका रुपमा जल उत्पन्न प्रकोप बाढी, पहिरो, चट्याङ्ग,असिना, आगलागी, भूकम्प, अनावृष्टि, अतिवृष्टि, हावाहुरी, महमारी, अव्यवस्थित र असंगठीत हुँदै गएको समुदाय र समाज आदि रहेका छन् । यस क्षेत्र भएर बग्ने म्याग्दी नदी, विभिन्न प्रकारका ठाडा खोलाहरु र ठाडा र अग्ला पहाडको क्षेत्र भएकोले पहिरो र बाढीको जोखिम धेरै छ । गाउँपालिका भौगोलिक हिसाबले विविधतायुक्त भएकोले यहाँ विभिन्न प्राकृति तथा मानव श्रृजित प्रकोपको जोखिम पनि रहेको छ । जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल असरका कारण अप्रत्यासित रुपमा आईलाग्ने विपत्तिहरूको व्यवस्थापनको लागि पूर्वतयारी गर्नुपर्ने आवश्यकता रहन्छ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना प्रणालीको जडान, विपद जोखिम प्रतिकार्य क्षमता विकास तालिम, प्रविधि र सामाग्रीको व्यवस्थापन् उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र ठाडा खोला तथा नदीको व्यवस्थापन गर्ने जस्ता कार्यहरू गर्न आवश्यक रहेको छ । विपद् जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा उत्थानशील क्षमताका माध्यमबाट प्रकोपको सामना गर्न र त्यसको असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न अति आवश्यक रहेको छ ।

६.३.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा उच्च पहाडी भूभाग रहेको, म्याग्दी नदीको अतिरिक्त, खोलानाला धेरै रहेको र भौगोगिक रुपमा विकट स्थानहरु समेत रहेकोले संस्थागत क्षमता तथा श्रोतको कमीका कारण विपद् जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी र प्रतिकार्यलाई पूर्णरूपमा मूलधारमा ल्याउन अझै नसकिएको अवस्था देखिन्छ । जोखिमसँग सम्बन्धित सूचना संकलन तथा सञ्चार प्रणालीको कमी तथा ग्रामीण योजना र उत्थानशील रणनीतिहरूमा विपद् जोखिम सूचनाको एकीकरण नहुनुका कारण केही हदसम्म विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा संस्थागत तहमा कमजोरी देखिन्छ । मंगला गाउँपालिका म्याग्दी जिल्लाको सदरमुकाम देखि नजिकको दुरीमा रहेकोले जिल्ला स्थित अन्य सरकारी निकायको साथ र उपस्थितिका कारण विपद् व्यवस्थापन कार्यमा छिटो छरितो सहयोग प्राप्त हुने सम्भावना छ । विपद् प्रतिकार्यको लागि आवश्यक कोषको पनि कमी रहेको छ । गाउँपालिका, वडा कार्यालय र स्थानीय युवा क्लब, टोल विकास संस्था, नागरिक समाज, राजनीतिक

दलहरूमा विपद प्रतिकार्य क्षमता विकासको पाटो अझै चुनौतीपूर्ण रहेको छ । मनसुनपूर्व र मनसुनको समयमा मनसुनी वर्षाले नियमित रूपमा असिना, हावाहुरी, बाढी, पहिरो, डुबानका समस्या सिर्जना गर्ने गरेको छ । डोजरको जथाभावी प्रयोगले भूक्षय भई तालतलैया, खेतीबारी, जलविद्युत्का बाँध पुरिने तथा भौतिक पूर्वाधारमा समेत क्षति पुग्ने समस्या बढ्दै गएको छ ।

६.३.३ सोच

"पर्यावरण र वातावरणमैत्री समाज मंगला गाउँपालिकाको आवाज"

६.३.४ उद्देश्य

१. विपद्का घटना र आर्थिक क्षति न्यूनिकरण गर्ने
२. जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा उत्थानशिलता अभिवृद्धि गर्ने

६.३.५ रणनीति

३. स्थान तथा परिवेश अनुकूलका जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरूको अवलम्बन गर्ने । जस्तै; नदीको अधिकार क्षेत्र निर्धारण गरी उक्त क्षेत्रभित्र कुनै पनि भौतिक विकासका कार्यलाई बन्देज गर्ने । तरलीकरणको उच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रमा कुनै भवन तथा पूर्वाधारको निर्माणलाई निरुत्साहित गर्ने । स्थानीय पद्धति तथा निर्माण सामग्रीबाट बनेका परम्परागत भवनहरूलाई आँधिबेहरी, हुरीबतास, अत्यधिक वर्षा जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिको न्यूनीकरण गर्न सवलीकरण गर्ने
४. जोखिमयुक्त समुदायलाई बाढी तथा पहिरोको समयमा सुरक्षित स्थानमा स्थान्तरण गर्न सामुदायिक पूर्वतयारीका लागि साथ सहयोग प्रदान गर्ने । विभिन्न विपद्लाई व्यवस्थापन गर्नको लागि नगरक्षेत्रमा सचेतना जगाउने तथा विपद्को सामना गर्नको लागि क्षमताको विकास गर्ने ।
५. समुदायस्तरमा विपद् प्रतिकार्य टोलीहरू गठन तथा आपत्कालीन उद्दार सामग्रीहरूको सहयोग र व्यवस्थापनमा सहयोग गरी समुदायको विपद् प्रतिकार्य क्षमता अभिवृद्धि गर्ने तथा यस कार्यमा यस क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घ संस्थालाई परिचालन गर्ने
६. आपत्कालीन केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापन तथा पालिकास्तरीय आपत्कालीन सामग्रीहरूको भण्डारण तथा अग्नि नियन्त्रक टोलीको क्षमता विकास गर्दै विपदको समयमा तत्काल प्रतिकार्य गर्न सक्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने
७. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन साथै जलवायु परिवर्तन अनुकुलन गर्दै वस्ती विकास तथा भूस्रोतको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
८. बाढीजन्य प्रकोपका कारण हुनसक्ने नोक्सानीलाई न्यूनीकरण गर्न पारिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित विपद् जोखिम न्यूनीकरणका पद्धति जस्तै बाढीजन्य डुवान न्यूनीकरणका लागि जैविक तटवन्ध, डढेलोको व्यवस्थापन तथा पानी प्रतिधारण पोखरी निर्माण गरी अधिक सतही पानीलाई सञ्चय गरी अन्य प्रयोजनलाई उपयोग गर्ने
९. पहाडी तथा भिरालो क्षेत्रमा हुने भूक्षय, पहिरो, लेदो पहिरो तथा अन्य पहिरोजन्य प्रकोपलाई नियन्त्रण गर्न तथा प्रकोपलाई न्यूनीकरण गर्न बायोइन्जियिरिङ तथा वन परिधिको पुनर्वहालीजस्ता प्रकृतिमा आधारित पद्धतिहरू व्यवहारिक रुपमा अवलम्वन गर्ने
१०. सबै वडा तथा बस्तीका जोखिमरहित स्थानमा खुला क्षेत्रको पहिचान गरी मानवीय खुला क्षेत्र निर्धारण गरी सिमाङ्कन गर्ने । यी खुला क्षेत्रहरूका निकास मार्ग तथा सडकहरू पहिचान गरी स्तरोन्नति गर्ने ।

६.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

गाउँपालिकाको आवधिक योजना र खर्च संरचनामा प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार गरिएको विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
विपद्बाट भएको मानवीय क्षति (विगत ३ वर्षको) घाइते समेत	संख्या	४	५	४	३	२
तालिम प्राप्त स्थानीय खोज, उद्दार र प्राथमिक उपचार कार्यकर्ता	संख्या	२४	२६	३०	३५	४०
विपद्बाट वार्षिक क्षती (जग्गा, बाली नाली, संरचना, पशु र अन्य सम्पत्ती)	रु. करोड	२ करोड २० लाख	१ करोड			
तोकिएका सुरक्षित खुल्ला स्थान र आपत्कालीन सामुहिक आश्रयस्थल	संख्या	NA	४०	४२	४४	४६
विपद् व्यवस्थापन कोष रकम	रु. हजार	NA	NA	५०००	५०००	५०००
स्थानीय जलवायु अनुकुलन योजना	संख्या	०	१	१	१	१
विपद् जोखिम न्यूनिकरण र प्रतिकार्य योजना	संख्या	०	१	१	१	१
गाउँपालिका तथा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति	संख्या	०	६	६	६	६

६.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु. हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	४८४०	३४१०	१४३०	०	४८	४४५३	३३९	०
२०८२/८३	५३२४	३७५१	१५७३	०	५३	४८९८	३७३	०
२०८३/८४	५८५६	४१२६	१७३०	०	५९	५३८८	४१०	०

६.३.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु.हजार)	अपेक्षित नतिजा
१	विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी क्षमता विकास गर्नु	सालबसाली	१८००	विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने
२	विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम	विपद् जोखिम न्यूनिकरण र उत्थानशीलता गर्नु	सालबसाली	३६००	विपद् जोखिम उत्थानशीलता अभिवृद्धि भएको हुने

३	प्राकृतिक सम्पदा तथा बस्ती संरक्षण कार्यक्रम	प्राकृतिक सम्पदा तथा वस्तीलाई सुरक्षित र उत्थानशिल बनाउनु	सालबसाली	२७००	प्राकृतिक सम्पदा एवम् वस्तीहरूको संरक्षण भएको हुने
४	जोखिम संवेदनशील भूउपयोग योजना तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन	भूमिको उचित उपयोगमार्फत् विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्नु	सालबसाली	१८००	विपद् जोखिम न्यूनीकरणको आधार तयार भएको हुने
५	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी जनचेतनामूलक र **अन्य नियमित कार्यक्रम**	जलवायु अनुकूलन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	६१२०	कम्तीमा २००० व्यक्तिले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्ने
जम्मा				१६०२०	

६.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय संरचना अनुसारको नीतिगत, कानूनी र संरचनागत व्यवस्था, कर्मचारीको पदपूर्ती, समुदाय तथा सरोकारवालाको सहभागिता, उपकरण र श्रोत साधन समयमा नै उपलब्ध भएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने अनुमान गरिएको छ । यद्यपी, अग्ला पहाड, भीरपाखा र खोलानाला धेरै भएको ठाउँमा पहिरो तथा बाढीबाट हुने क्षतिको न्यूनीकरण, विपदको बेलामा आवश्यक जनशक्ति र श्रोत सामाग्रीको व्यवस्थापन, राहत उद्धारको लागि आवश्यक सीपयुक्त जनशक्ति तथा श्रोतहरूको व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तनको असरको व्यवस्थापन, बढ्दो जनसंख्या, वनजंगल जस्ता प्राकृतिक श्रोतको अत्यधिक दोहन नियन्त्रण, खोला नदीहरूबाट ढुंगा, गिट्टी, वालुवाको अत्यधिक र अनियन्त्रित दोहन नियन्त्रण आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू रहेको छन् ।

मंगला गाउँपालिका

परिच्छेद ७ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

यस क्षेत्रमा नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन, मानव संशाधन तथा क्षमता विकास, राजस्व तथा श्रोत परिचालन र तथ्याङ्क योजना तथा विकास व्यवस्थापन जस्ता उपक्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चूनौती, लक्ष, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ ।

७.१ नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन

७.१.१ पृष्ठभूमि

संवैधानिक व्यवस्था, कानून्को शासन र जनताको आशा अपेक्षा अनुसार कुशल, पारदर्शी, जवाफदेही ढंगले स्थानीय शासन सञ्चालन गरी सेवा प्रवाह र विकासलाई प्रभावकारी बनाउने अहम दायित्व स्थानीय सरकारहरूको रहेको हुन्छ । यस परिप्रेक्षमा मंगला गाउँपालिकाले संवैधानिक व्यवस्था र कानून अनुसार स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा नीति, कानून, योजना तथा बजेट बनाउने, आर्थिक ऐनको पालनाबाट श्रोत परिचालन, सेवा प्रवाह र विकासका काम गर्ने व्यवस्था गरेको छ । आवश्यकता अनुसार विभिन्न नीति तथा कानून तर्जुमा गर्ने, तिनलाई कार्यान्वयनमा ल्याउने र स्थानीय स्तरमा न्याय तथा सुशासन कायम गर्न आफनो क्षेत्रबाट अधिकतम प्रयास गर्दै आएको छ । संविधानको अनुसूची ८ र ९ को अधिकार सूची अन्तर्गत गाउँसभाबाट ऐन तयारी, प्रमाणीकरण र स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने कार्य गरेको छ । यद्यपि, स्थानीय सरकारका रुपमा मंगला गाउँपालिकाले आगामी दिनमा संगठन तथा क्षमता विकास, कर्मचारी व्यवस्थापन र अन्तर स्थानीय तह, निजीक्षेत्र तथा विकास साझेदारहरुसँग समन्वय तथा साझेदारीबाट सेवा प्रवाह र विकासलाई नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउनेतर्फ विशेष ध्यान दिन आवश्यक देखिन्छ ।

संविधान तथा प्रचलित कानून् अनुसार गाउँसभाबाट न्यायिक समिति, विद्यायन समिति, लेखा समिति र कार्यपालिकाबाट विषयगत समितिहरू गठन भै सम्बन्धित विषयक्षेत्रमा क्रियाशिलता भएका छन । साथै समुदाय र नागरिक समाज समेतको सहभागितामा सहभागितामूलक योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई वेबसाईट र सूचनापाटी मार्फत सार्वजनिक गर्ने अभ्यास भैरहेको छ ।

७.१.२ समस्या तथा चुनौती

संघीय सरकारले मार्गदर्शक ऐन, कानून समयमा बनाउन नसक्दा स्थानीय कानूनहरु निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न समस्या भएको छ । स्थानीय तहमा नियुक्त हुने कर्मचारीलाई आवश्यक पर्ने तालिम समयमा उपलब्ध गराउन नसक्नाले कर्मचारीको क्षमता विकासमा ढिला भएको छ । मंगला गाउँपालिकाले नीति, ऐन, नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड तर्जुमा भएतापनि उक्त, नीति, ऐन, नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधिबारे सबै निर्वाचित पदाधिकारी, वडा समिति, कर्मचारी, समाजका अगुवा नागरिकलाई सुसूचित गराउने, प्रबोधिकरण गर्ने, प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन र परिपालना गर्ने गराउने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

७.१.३ सोच

“पारदर्शी, जवाफदेही, जनमुखी, परिणाममुखी गाउँपालिकाको सान र पहिचान”

७.१.४ उद्देश्य

१. सेवा प्रवाह तथा कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउने

२. छिटोछरितो सेवा प्रवाह तथा विकासमा गाउँपालिकाको दक्षता अभिवृद्धि गर्ने

७.१.५ रणनीति

१. सेवा प्रवाह तथा कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउन आवश्यकता अनुसार ऐन, नियम तर्जुमा गर्ने, तर्जुमा गरिएका कानुनबारे सम्बन्धित सबै सरोकारवालालाई जानकारी गराउने तथा कडाइका साथ कार्यान्वयन गर्ने
२. पालिकाको नीति, कानुन तथा निर्णय प्रक्रियामा लक्षित समुदाय र आम नागरिकको सहभागिता तथा अपनत्वमा वृद्धि गर्ने,
३. आर्थिक रुपले विपन्न तथा असहाय व्यक्तिहरू, महिला, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गलगायतलाई निःशुल्क कानुनी सहायताको व्यवस्था गरी गाउँपालिकावासीको न्यायमा सहज पहुँचको अवस्थामा सुदृढीकरण गर्ने
४. पालिकाका सूचीकृत मेलमिलापकर्ताहरूद्वारा वडा स्तरमा विवाद समाधानका लागि आवश्यक व्यवस्था गर्ने
५. विपन्न समुदायको कानुनी साक्षरता अभिवृद्धि गर्ने
६. न्यायमा नागरिकको सहज पहुँचका लागि सरलीकृत र स्तरीय न्यायिक सेवा सम्पादन गर्ने

७.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार गरिएको नीति, कानून तथा सुशासन उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार रहेको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनमा शासकीय प्रवन्ध (प्राप्तांक)	प्रतिशत	९४.४४	८८.३०	९०	९३	९६
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनमा सेवा प्रवाह (प्राप्तांक)	प्रतिशत	६२.५	७९.८०	८१	८३	८५
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन न्यायिक कार्यसम्पादन (प्राप्तांक)	प्रतिशत	७८.८२	८५.०९	९०	९३	९६

७.१.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमहरुको आवश्यकता र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	८१५०	१०००	७१५०	०	८२	७४९९	५७१	०
२०८२/८३	८९६५	११००	७८६५	०	९०	८२४८	६२८	०
२०८३/८४	९८६१	१२१०	८६५१	०	९९	९०७२	६९०	०

७.१.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजार)	अपेक्षित नतिजा
१	न्यायिक समितिको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	न्यायिक समितिको कार्य सम्पादन स्तरमा सुधार गर्नु	सालबसाली	८०००	८० विवाद समाधान भएको हुने
२	नीति कानुन सुशासन प्रवर्द्धन तथा अन्य नियमित कार्यक्रम	सुशासन तथा सुरक्षाको वातावरणमा वृद्धि गर्नु	सालबसाली	१८९७७	- पालिकाको सेवा इगभर्नेन्स तर्फ उन्मुख भएको हुने
	जम्मा			**२६९७७**	

७.१.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

जनचासो र जनगुनासोको समयमै सम्बोधन गर्नु, राजस्व अपचलन हुनबाट रोक्नु, जनउत्तरदायी शासन प्रणालीको विकास गर्नु, योजना तर्जुमा देखि अनुगमन र मूल्याङ्कन सम्म अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गरी शासन प्रणालीमा नागरिकको विश्वास जित्नु, कर्मचारीहरूलाई जनताप्रति जिम्मेवार बनाउनु, गाउँ पालिकाबाट प्रदान गरिने सेवाहरूप्रति नागरिकहरूको संतुष्टि बढाउनु जस्ता विषयहरू सामान्य विषय हैनन् ।

सुशासन, सेवा प्रवाह तथा जवाफदेहिता अभिवृद्धिका लागि स्थानीय सरकारको प्राथमिकता, तदारुकता तथा बजेट विनियोजन र कार्यान्वयन उल्लेख गरिए अनुसार भए उपरोक्त व्यवस्था हुन अपेक्षित नतिजा हासिल हुन सक्नेछ देखिन्छ, अन्यथा अपेक्षित उपलब्ध हासिल हुन नसक्ने जोखिम पनि रहेको छ ।

७.२ संगठन तथा मानव संशाधन विकास

७.२.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको आफ्नै प्रशासकीय भवन नभएको अवस्था छ । भवन नभएको हुनाले भाडाको घरमा बसेर गाउँपालिकाले सेवा प्रवाहको साथ साथै विकासका क्रियाकलापहरु संचालन गर्दै आएको छ । गाउँपालिकाको काम, कर्तव्य, अधिकार, जिम्मेवारी तथा दायित्वहरु पुरा गर्न, सेवा प्रवाह तथा विकासका कार्यहरु गर्न आधुनिक तथा व्यवस्थित प्रकारको गाउँपालिका भवनको आवश्यकता रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा ५ वटा वडाकार्यालयहरु रहेका छन् । सबै वडाकार्यालयहरुले आफ्नै भवनमा रहेर जनतालाई सेवा पुऱ्याउने काम गरिरहेका छन् ।

लेखा व्यवस्थापन, सम्पत्ति व्यवस्थापन, व्यक्तिगत घटना दर्ता लगायतका क्षेत्रमा सफ्टवेयरको प्रयोग मार्फत गाउँपालिकाले सेवा प्रवाह गरेको अवस्था छ । गाउँपालिकाले संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण अध्ययन गरी पालिकाले यसलाई स्विकृत समेत गरेको छ । गाउँपालिकाका कर्मचारी, पदाधिकारी, विषयक्षेत्रगत समिति, उपभोक्ता समिति र टोल विकास संस्थाहरूको क्षमता विकासका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरूको तर्जुमा गरी कार्यान्वयन भएको पाईन्छ । गाउँपालिकाले वडा कार्यालय, शाखा, उपशाखाहरू तथा इकाईहरुको सेवा प्रवाहको अवस्था अनुगमनका लागि सुशासन समितिलाई जिम्मेवारी दिई जिम्मेवार बनाउने नीति लिएको अवस्था रहेको

छ। साथै नागरिक वडापत्रको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सेवा प्रदायकका रुपमा रहेका सम्बन्धित शाखा तथा वडा कार्यालयलाई सहजीकरण गर्दै न्यूनतम लागतमा सेवा प्राप्त हुने सुनिश्चितता कायम गरेको देखिन्छ।

७.२.२ समस्या तथा चुनौती

कामको चाप अनुसार कर्मचारी खटाउने, दरबन्दी तेरिज अनुसार कर्मचारीको व्यवस्था गर्नुपर्ने र आवश्यक तालिमको व्यवस्था गर्ने कमामा कमी रहेको देखिन्छ। कुनै शाखामा आवश्यक कर्मचारी उपलब्ध भएको देखिन्छ भने कुनै शाखामा दरबन्दी तेरिज अनुसारका कर्मचारी उपलब्ध नभएको कारण शाखालाई कार्यजिम्मेवारी सम्पादन गर्न सकस भएको अवस्था पनि छ । आवश्यकता अनुसार कर्मचारी कम भएको अवस्थामा गाउँपालिकाको प्रशासनिक कार्य संचालन गर्न, आयोजना र कार्यक्रमहरु प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न तथा त्यसबाट चाहेको नतिजा निकाल्न कठीन् हुन सक्दछ । दरबन्दी तेरिजमा तोकिएको संख्यामा तोकिएका कर्मचारीको पदस्थापन गर्नुपर्ने खाँचो देखिएको छ। संगठनको उचित विकास, व्यवस्थापन, रणनीति, संरचना र कार्यपद्धतीको विकास, तिनीहरूमा सुधार र सबलीकरण गरी उद्देश्य हाँसिल गर्न हदैसम्मको सांगठनिक प्रभावकारिता वृद्धि गर्न सक्ने भएता पनि सो अनुरुप संगठनको अध्ययन र सुधार गर्न अझै समय लाग्न सक्ने चुनौती देखिन्छ।

७.२.३ सोच

"आधुनिक प्रविधिमैत्री, सक्षम, प्रभावकारी संगठन् र सेवा प्रवाह"

७.२.४ उद्देश्य

गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास र कर्मचारीको व्यवसायिकता अभिवृद्धि गर्ने

७.२.५ रणनीति

१. सेवा प्रवाहलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाई छिटो, छरितो र प्रभावकारी बनाउने प्रत्येक

२. वडा कार्यालयहरूमा गुनासो सुनुवाई र सम्बोधनको संयन्त्र खडा गरी छिटो, छरितो तथा विश्वसनीय ढंगले गुनासो सुनुवाई तथा फर्स्यौट गर्ने

३. आवश्यकता अनुसार कार्यविधि निर्माण गरी सेवा प्रवाह तथा कार्यसम्पादनमा कर्मचारीलाई सहज वातावरण प्रदान गर्ने

४. गाउँपालिकाका वडा कार्यालय, शाखा, उपशाखाहरूको सेवा प्रवाहको अनुगमनका लागि आवश्यक संयन्त्रको विकास गर्नुका साथै नागरिक वडापत्रको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने

५. सेवा प्रवाहलाई प्रविधिमा आधारित बनाउने

७.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा प्रस्तावित कार्यक्रमका आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष तलदिएको तालिका अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनमा संगठन तथा प्रशासन (प्राप्तांक)	प्रतिशत	७१.५८	९३.७५	९५	९७	९९
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनमा भौतिक पूर्वाधार प्राप्तांक)	प्रतिशत	४८.४४	४६.१५	५०	५५	६०
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनमा समन्वय र सहकार्य प्राप्तांक)	प्रतिशत	३६.१३	४१.६७	४५	५०	५५

७.२.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमको औचित्यता र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र त्यो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	७६००	१०००	६६००	०	७६	६९९२	५३२	०
२०८२/८३	८३६०	११००	७२६०	०	८४	७६९१	५८५	०
२०८३/८४	९१९६	१२१०	७९८६	०	९२	८४६०	६४४	०

७.२.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु.हजार)	अपेक्षित नतिजा
१	कार्यालय सञ्चालन, व्यवस्थापन र कर्मचारी तथा पदाधिकारीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पालिकाको सेवा प्रवाहमा निरन्तरता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु	सालबसाली	२३९५६	कर्मचारी तथा पदाधिकारीको कार्यसम्पादन स्तरमा वृद्धि भएको हुने
२	सूचनाको हकको प्रवर्द्धन	सेवा सुविधामा नागरिकको पहुँच सुदृढ गर्नु	सालबसाली	१२००	सेवा प्रवाहको गुणस्तर र क्षमतामा अभिवृद्धि भएको हुने
जम्मा				**२५१५६**	

७.२.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

संविधान, संघीय, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून बमोजिम संगठन, दक्ष मानव संशाधन, सीप र दक्षतामा अभिबृद्धि भएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुनेछ । यद्यपी, सबै वडा तथा विषयगत शाखाहरूमा दरबन्दी अनुसारको कर्मचारी पदपूर्ति गर्नु, आवश्यक ऐन कानूनहरूकोसमयमै व्यवस्था गर्नु, समायोजित कर्मचारीहरूलाई स्थानीय सेवाअनुसार परिचालन गरी व्यवस्थित गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् ।

७.३ राजस्व तथा श्रोत परिचालन

७.३.१ पृष्ठभूमि

सार्वजनिक आय अद्यावधिक लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीलाई नियमित र एकरुपता बनाई प्रभावकारी बनाउँदै लैजानको लागि सूचना प्रविधिमा आधारित वित्तिय व्यवस्थापनको विकासमा जोड दिँदै एकल खाताकोष प्रणाली र राजस्व व्यवस्थापन प्रणालीको विकास भएको छ । स्थानीयस्तरमा संकलित करबाट र संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरणबाट विकास निर्माण र प्रशासन सञ्चालन हुँदै आएको छ । गाउँपालिकाले आफ्नो राजस्व तथा स्रोत परिचालनको सम्भाव्यता अध्ययन गरेर राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा तथा राजस्व परामर्श समितिको अध्ययन र सिफारिसका आधारमा कर तथा गैरकरको दर निर्धारण गरी आन्तरिक आय संकलन गरिएको छ । गाउँपालिकालाई आर्थिक रूपमा सम्पन्न बनाउन उत्पादनमुखी र स्वरोजगार वृद्धिलाई सहयोग पुऱ्याउन आन्तरिक राजस्व परिचालन र बाह्य श्रोत अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने योजना बनाएको छ । गाउँपालिकाको संगठन ढाँचामा राजस्व शाखा व्यवस्था गरी कर संकलन हुँदै आएको छ । गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार र यसको महत्वका सम्बन्धमा समुदाय तहमा ब्यापक रुपमा जानकारी गराउन आवश्यक छ । उक्त नीति नागरिकप्रति उत्तरदायी र पारदर्शी हुन आवश्यक हुन्छ ।

हाम्रो देशमा संघीयता कार्यान्वयनमा आएसँगै वित्तीय अधिकार तथा वित्तीय जिम्मेवारीलाई सम्वैधानिक रुपमै सरकारका तीन तहहरू बीच बाँडफाँट र समायोजन गरिएपश्चात आन्तरिक राजस्व क्षमता सुदृढीकरणका लागि स्थानीय करहरू संकलन गर्न संविधान एवं अन्य कानूनहरूद्वारा स्थानीय तहहरूलाई उल्लेख्य मात्रामा आर्थिक अधिकारहरू प्रदान गरिएको छ । यसअनुसार मंगला गाउँपालिकाले संविधान एवं प्रचलित कानून् अनुसार विभिन्न शिर्षकमा कर तथा गैरकर संकलन गर्दै आएको छ । सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधि, सवारी साधन व्यवस्थापन कार्यविधि तथा आवश्यकता अनुसार अन्य कार्यविधिहरू समेत तर्जुमा गरी कर संकलन, व्यवस्थापनमा सहजता र प्रभावकारिता ल्याउने प्रयास गर्दै आएको छ । गाउँपालिकाको कूल वार्षिक बजेटमा आन्तरिक आयको हिस्सा १.०४ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकाको आन्तरिक आय कूल वार्षिक बजेटको कम्तिमा १० प्रतिशत हुनु पर्दछ, तर त्यो अवस्था ल्याउन राजस्व सुधारमा ध्यान दिनु पर्दछ । वार्षिक कार्यक्रम बनाउँदा टुक्रे आयोजनाहरू जति सक्यो कम गर्दै प्रत्येक वडामा कम्तिमा १ वटा आयोजना रु. २५ लाख भन्दा बढी लागतको हुने गरी आयोजनाहरू छनौट गरी पठाउदा उपयुक्त हुन्छ ।

७.३.२ समस्या तथा चुनौती

सबै आर्थिक क्रियाकलापहरुलाई राजस्वको दायरामा ल्याउन नसक्नु, राजस्व संकलन र दाखिलामा जनचेतनाको अभाव, नदीजन्य पदार्थको उत्खनन् तथा व्यवस्थापनमा समस्या रहेको छ । सम्भावना अनुसार कर संकलन गर्न नसक्नु एउटा प्रमूख समस्या हो । कर संकलन वातावरणमा सुधार गर्नुपर्ने, करको दायरा विस्तार तथा कर संकलनमा पदाधिकारीको अभिरुचीमा वृद्धि गर्नुपर्ने, सम्पत्तिको स्वमूल्यांकनलाई यथार्थपरक बनाउनुपर्ने, करदाताको तथ्यांक संकलन गरी नियमित अद्यावधिकरणको व्यवस्था गर्नुपर्ने लगायतका विभिन्न कार्यहरु प्रभावकारी तरिकाले सम्पादन गर्नु पर्ने देखिन्छ । सम्भाव्य श्रोत साधनको पहिचान, परिचालन र व्यवस्थापनमा उचित ध्यान दिई महत्वका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउने कार्य समस्या तथा चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

मंगला गाउँपालिका

७.३.३ सोच

"आन्तरिक राजस्वमा सुधार, आत्मनिर्भर तथा समृद्ध गाउँपालिकाको आधार"

७.३.४ उद्देश्य

गाउँपालिकाको कूल वार्षिक बजेटमा आन्तरिक आयको हिस्सा वृद्धि गर्ने

७.३.५ रणनीति

१. सम्भाव्य नयाँ स्रोतको खोजी र परिचालन गर्ने
२. करदातामैत्री वातावरण निर्माण गर्ने
३. राजस्व परिचालनमा राजस्व परामर्श समितिको सक्रियता वृद्धि गर्ने
४. राजस्वको दायरा, दर र प्रशासनलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाउने

७.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार गरिएको राजस्व तथा श्रोत परिचालन उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष देहायअनुसार रहेको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
कुल वार्षिक बजेटमा आन्तरिक आयको अनुपात	प्रतिशत	१	१.०४	१.५	२	२.५

७.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, उपक्षेत्रको महत्व र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा तयार राजस्व तथा श्रोत परिचालन उपक्षेत्रको खर्च र त्यो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार रहेको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	५००	०	५००	०	५	४६०	३५	०
२०८२/८३	५५०	०	५५०	०	६	५०६	३९	०
२०८३/८४	६०५	०	६०५	०	६	५५७	४२	०

७.३.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको राजस्व तथा श्रोत परिचालन उपक्षेत्रको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	आन्तरिक राजस्व तथा श्रोत सुदृढीकरण कार्यक्रम	आन्तरिक तथा बाह्य श्रोत परिचालनमा वृद्धि गर्ने	सालबसाली	१६५५	आन्तरिक आय तथा राजस्वमा वार्षिक रुपमा २० %ले वृद्धि हुनेछ ।
जम्मा				**१६५५**	

७.३.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

संविधान, संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून, निर्देशिका, कार्यविधि अनुसार तिनै तहका सरकार, गैरसरकारी संस्था, समुदाय, सहकारी तथा नीजि क्षेत्र बीचको समन्वय, श्रोत साधन, प्रविधि र दक्ष जनशक्ति परिचालन भएको खण्डमा अपेक्षित नतिजा हाँसिल हुन सक्ने छ । सबै करदाताहरूलाई करको दायरामा ल्याउने, कर प्रशासनलाई प्रविधिमैत्री तथा करदातामैत्री बनाउने, करको दायरा फराकिलो बनाउनुको साथै आन्तरिक राजस्वबाट प्रशासनिक खर्च धान्न सक्ने बनाउन कठीन् हुनु नै राजस्व संकलन र परिचालन क्षेत्रमा देखिएका प्रमूख चुनौती हुन् ।

७.४ तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन

७.४.१ पृष्ठभूमि

विभिन्न किसिमका सूचना प्रविधि औजार, एपहरूमार्फत गाउँपालिकाको विभिन्न क्षेत्रको तथ्यांक व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता वृद्धि भएको छ। SuTRA को प्रयोगमार्फत स्थानीय सञ्चित कोषमा हुने आय व्यय, योजना तथा अन्य सूचना तथ्यांक व्यवस्थापन प्रभावकारी भएको छ । CGAS, Online Vouching, PAMS जस्ता सफ्टवेयरहरूको प्रयोगलाई संस्थागत गर्दै गएको देखिन्छ । E-bidding, E-payment जस्ता सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी वित्तीय व्यवस्थापनलाई थप सुदृढीकरण गरिएको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचना मार्फत प्राथमिकता क्षेत्र तथा आयोजना र कार्यक्रममा श्रोत सुनिश्चित गर्ने र मध्यमकालीन खर्च संरचना अनुसार वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन र नतिजामुखी विकास पद्धति कार्यान्वयनमा ल्याइएको अवस्था छ।

गाउँसभाबाट न्यायिक समिति, विधान समिति, लेखा समिति र कार्यपालिकाबाट योजना तर्जुमा, शिक्षा, स्थानीय विपद व्यवस्थापन लगायत विषयगत समिति गठन भै त्यस सम्बन्धमा क्रियाशील भएको अवस्था छ । साथै सेवाग्राही तथा लक्षित वर्ग र समुदायको समेत सहभागितामा सहभागितामूलक योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी गाउँसभाबाट स्वीकृत नीति तथा बजेट र कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका, वेबसाईट र सूचना पाटीमार्फत सार्वजनिक गर्ने अभ्यास भैरहेको पाईन्छ ।

७.४.२ समस्या तथा चुनौती

तथ्यांकको संकलन, नियमित अद्यावधिकरण तथा विश्लेषण गरी प्राप्त सूचनामा आधारित योजना र विकास व्यवस्थापन प्रणालीको अझै व्यवस्थित तरिकाले शुरुवात हुन सकेको देखिदैन । सञ्चालनमा रहेका सफ्टवेयरहरूबाट प्राप्त हुने सूचना पनि आवधिक रुपमा विश्लेषण गरी तदनुरुप कार्यप्रणालीमा अपेक्षाकृत सुधार हुन सकेको छैन । योजना तथा बजेट तर्जुमा, वित्तीय व्यवस्थापन, लेखा परीक्षण र निर्णय प्रक्रियामा समावेशीता, सहभागिता र पारदर्शितामा सुधार गनु पर्ने प्रयाप्त ठाउँ रहेका छन । शासन सञ्चालन, योजनावद्ध विकास तथा मापदण्ड अनुसार सेवा तथा सुविधा प्रवाह गर्न आवश्यक श्रोत परिचालन गर्ने दक्षतामा कमी रहेको पाईन्छ । विकासको दीर्घकालीन सोच, लक्ष, विषयगत उद्देश्यहरू सहित समग्र विकास व्यवस्थापनलाई दिशानिर्देश गर्ने र कानुनी दायित्व समेत भएको आवधिक योजनाका लक्ष तथा उदेश्यहरुलाई मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रियासँग तादात्म्यता कायम गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । तथ्यांक Digitalization को लागि श्रोत साधनको अभाव रहेको छ । सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र र गैरसरकारी संस्था र समुदायमा आधारित संस्थागत संयन्त्रको विकास गरी प्रभावकारी समन्वय, सहकारिता र साझेदारी हुन जरुरी देखिन्छ । प्रचुर सम्भावनाका वाबजुद निजी क्षेत्र र गैरसरकारी क्षेत्रसँगको साझेदारीलाई अपेक्षाकृत रुपमा परिचालन गर्न समस्या तथा चुनौती रहेको छ ।

७.४.३ सोच

"प्रमाण तथा नतिजामा आधारित विकास प्रशासन"

७.४.४ उद्देश्य

गाउँको योजना तर्जुमा र विकास व्यवस्थापनलाई तथ्यमा आधारित र नतिजामूलक बनाउने

७.४.५ रणनीति

१. गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रको आवधिक अध्ययन गरी वर्गिकृत तथ्यांक अद्यावधिक गर्दै जाने
२. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनलाई सूचनामा आधारित, सहभागितामूलक र नतिजामूलक बनाउने
३. तथ्यांक प्रणाली सुदृढिकरण र विकास व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन गैरसरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, समुदायसँग समन्वय र साझेदारी गर्ने

७.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार भएको योजना तथा विकास व्यवस्थापन उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार रहेको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
विषयगत दीर्घकालीन, रणनीतिक तथा गुरुयोजना योजना	संख्या	५	६	७	८	८

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
विस्तृत वडा प्रोफाइल तयार भएका वडा	संख्या	०	०	५	५	५
समयमा सम्पन्न आयोजना तथा कार्यक्रम	प्रतिशत	४५	५०	५५	६०	६५

७.४.७ विषय उपक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय

उपलब्ध भएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन लक्षको आधारमा योजना तथा विकास व्यवस्थापन उपक्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	१२१०	६६०	५५०	०	१२	१११३	८५	०
२०८२/८३	१३३१	७२६	६०५	०	१३	१२२५	९३	०
२०८३/८४	१४६४	७९९	६६५	०	१५	१३४८	१०२	०

७.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको योजना तथा विकास व्यवस्थापन उपक्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	यस गाउँ को योजना तथा विकास प्रक्रियालाई तथ्यमा आधारित, समावेशी, सहभागितामूलक तथा नतिजामूलक बनाउनु,	सालबसाली	४००५	आवधिक योजनाको आधारमा विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना, आयोजना बैंक, मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा हुने र सो बमोजिम वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा हुनेछ ।
जम्मा				**४००५**	

७.४.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

तथ्यांक विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजाहरूका आधारमा आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने परिपाटी संस्थागत हुने अपेक्षा गरिएको छ । सूचनामा आधारित योजना तथा कार्यक्रम व्यवस्थापनले प्राथमिकता पाउने छ । यसबाट मंगला गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकास तथा समृद्धिको सोचतर्फ उन्मुख हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ । अन्यथा आशा गरिएको नतिजा हाँसिल हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ ।

अनुसूची १ :
मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका क्रममा सहयोग पुऱ्याउने कार्यदल

क्र.स.	कार्यदलमा रहेका पदाधिकारी	जिम्मेवारी
१	प्रमूख प्रशासकीय अधिकृत	संयोजक
२	प्रमुख, प्रशासन शाखा	सदस्य
३	प्रमुख, सामाजिक तथा क्षमता विकास शाखा	सदस्य
४	प्रमुख, शिक्षा शाखा	सदस्य
५	प्रमुख, भौतिक पूर्वाधार शाखा	सदस्य
६	प्रमुख, आर्थिक प्रशासन शाखा	सदस्य
७	प्रमुख, कृषि शाखा	सदस्य
८	प्रमुख,सूचना तथा प्रविधि शाखा	सदस्य
९	प्रमुख,स्वास्थ्य शाखा	सदस्य
१०	प्रमुख, रोजगार सेवा इकाई	सदस्य
११	प्रमुख, राष्ट्रिय परिचय पत्र तथा पञ्जिकरण शाखा	सदस्य
१२	प्रमुख, उद्योग शाखा	सदस्य
१३	प्रमुख, योजना, अनुगमन तथा मूल्यांकन शाखा	सदस्य सचिव

मंगला गाउँपालिका

अनुसूची २ :

मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन

पृष्ठभुमि

नेपालको संविधानको धारा २३२ अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सम्बन्ध सहकारिता, सहअस्थित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुनेछ भनेर उल्लेख गरिएको छ । संङ्घीय शासन व्यवस्थाको यात्रामा तीन तहका सरकार, नीजि क्षेत्र, सहकारी, समुदाय तथा नागरिक बीच समन्वय, सहकारिता र सहअस्थित्वको सिद्धान्तलाई आत्मसाथ गर्न तीनै तहका सरकारले ढिला गर्न हुँदैन । तीनै तहका सरकार संचालन हुने सिद्धान्त आत्मसाथ गर्न नसकेको खण्डमा जनताको परिवर्तनको चाहना सम्बोधन गर्ने वातावरण बन्न सक्दैन । नागरिकको जीवनशैलीमा परिवर्तन ल्याउन क्षमता विकास, छिटोछरितो सेवा प्रवाह, पूर्वाधारको दिगो विकास जस्ता आधारभुत कुराहरु आवश्यक पर्दछन् । संवैधानिक, नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था गरेर नागरिकको घरदैलोको सरकारको रुपमा स्थानीय सरकारहरु स्थापित हुनु पर्दछ । यसका लागि स्थानीय सरकारले हालको राजनीतिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक र प्राविधिक परिस्थितिले सिर्जना गरेको अवसरहरुको पूर्ण सदुपयोग हुने गरी योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्ने कार्यलाई योजनावद्ध, व्यवस्थित र नतिजामूलक बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

सबै सम्बन्धित सरोकारवालाको सकृय सहभागितामा समावेशी विकासको अवधारणा अनुसार योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रिया अवलम्वन गर्नु पर्दछ । यस प्रकार योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक, विषयगत गुरुयोजनाले दिशानिर्देश गरे बमोजिमको सोच, लक्ष, उद्देश्य र प्राथमिकताको आधारमा गर्नु पर्दछ । स्थानीय सरकार स्थानीय समस्याको सम्बोधन गर्ने, जनताको आर्थिक सामाजिक रुपान्तरणको चाहाना सम्बोधन गर्ने खालको हुनुपर्छ । योजनाले उपलब्ध हुन सक्ने संभाव्य श्रोत साधन परिचालन गरी अनुमानित र विनियोजन बजेटको बीचमा रहेका खाडललाई न्यूनिकरण गर्दै लैजान सक्नु पर्दछ । तब मात्र आम नागरिकले संङ्घीय लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्थाले श्रृजना गरेको अवसर तथा कार्यान्वयन योग्य आयोजना तथा कार्यक्रमबाट अपेक्षित नतिजा हाँसिल गर्न सक्छन् ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा (२१) को उपदफा (३) बमोजिम गाउँकार्यपालिकाले प्रत्येक वर्षको असार १० गते भित्र आगामी आर्थिक वर्षको राजस्व र व्ययको अनुमान गाउँसभामा पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । त्यसै गरी उपदफा (५) ले राजस्व र व्ययको अनुमान नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुसार हुनपर्ने व्यवस्था गरेको छ । तसर्थ नेपाल सरकारबाट स्वीकृत आय र व्ययका शीर्षकहरुको वर्गीकरण र एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण सम्वन्धी व्याख्या अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार बजेट तर्जुमा गर्न अधिकतम प्रयास गर्ने यस मार्गदर्शनको उद्देश्य रहेको छ । बजेट तर्जुमा गर्दा आय र व्ययका शीर्षकहरुको वर्गीकरणको सिद्धान्तको राम्रोसँग जानकारी हुन जरुरी छ । खर्च वर्गीकरणका सिद्धान्त बमोजिम बजेट तर्जुमा गर्न सकिएमा बजेट कार्यान्वयन गर्दा रकमान्तर गर्नुपर्ने वा कार्यक्रम संशोधन गनु पर्ने अवस्था आउँदैन ।

मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी कार्यपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत शाखाका प्रमूखहरु, वडा समिति र स्थानीय सरोकारवालाई उपलब्ध गराउन यो मार्गदर्शन तयार गरिएको छ । कार्यपालिकाबाट संबन्धित शाखा, उपशाखा, इकाई, तथा वडाको लागि उपलब्ध बजेट सीमा तथा प्राथमिकता निर्धारणको आधार, प्रक्रिया यस मार्गदर्शन अनुसार आगामी आर्थिक वर्षको लागि आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट तथा बजेट प्रस्ताव गर्नुपर्नेछ । आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम समेत मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रस्ताव तयार गर्दा आवधिक योजना, विषयक्षेत्रगत गुरु योजना, रणनीतिक योजना, चालु आ.व.को स्वीकृत नीति तथा कार्यक्रमको आधारमा गर्नुपर्नेछ ।

कार्यक्रम तथा उपलब्धिको सक्षिप्त समिक्षा

मंगला गाउँपालिकाको चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, बजेटको कार्यान्वयन समुदाय, नागरिक समाज, नीजि क्षेत्र, प्रदेश तथा संङ्घीय सरकारसँग सहकारित, समन्वय, सहअस्थित्वको सिद्धान्त अनुसार लक्ष हाँसिल गर्न तथा नतिजा निकाल्न तर्फ उन्मुख रहेको देखिन्छ । गाउँसभाबाट स्वीकृत भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु केही सम्पन्न हुन गैरहेका छन् भने बाँकी सम्पन्न गर्ने तरिकाले काम अगाडि बढेको देखिन्छ । बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको समयतालिका पालना, विधि, प्रक्रिया तथा नतिजा अनुगमन गरी कार्यतालिका र निर्धारित मापदण्ड र अपेक्षित नतिजा अनुसार कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित गर्न अनुभव, सीप र क्षमता तथा कार्यान्वयन गर्ने कार्यविधिको आवश्यकता महशुस गरिएको छ । षवत सिकाईका आधारमा आगामी बर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा देखी नै कार्यान्वयन कार्ययोजना र अनुगमन योजना बनाई यसलाई व्यवस्थित गर्नु पर्ने अवस्था विद्यमान छ। आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा प्रगति र चालु आर्थिक बर्षको प्रमुख आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन अवस्था र हालसम्मको उपलब्धी समेत मध्यनजर गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको लागि संभव भएसम्म आयोजना तथा कार्यक्रमगत रुपमा नभएमा उपक्षेत्रगत रुपमा तर्जुमा गर्नुपर्नेछ ।

योजना तथा बजेट तर्जुमाका आधारहरु

संवैधानिक, नीतिगत र कानूनी व्यवस्था अनुसार आर्थिक सामाजिक विकासका लागि स्थानीय सरकारले एक आर्थिक वर्ष भित्र गर्ने खर्च र त्यसको व्यवस्थापनका लागि उपयोग गरिने आयका श्रोतहरु उल्लेख भएको महत्वपूर्ण दस्तावेज नै बजेट हो । बजेट मार्फत स्थानीय सरकारले खर्चको प्राथमिकता निर्धारण गर्नुका साथै स्थानीय वित्त नीतिको घोषणा र कार्यान्वयनको खाका प्रस्तुत गर्नु पर्दछ । बजेटलाई आर्थिक स्थायित्व कायम गर्दै आर्थिक, सामाजिक विकास र समृद्धि हाँसिलगर्ने प्रमूख औजारको रुपमा लिइन्छ । यसको अतिरिक्त संविधानले व्यवस्था गरेका मौलिक हक, राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा स्थानीय तहको अधिकारका विषयहरुको कार्यान्वयन गर्नका निमित्त बजेटको उपयोग गरिन्छ ।

संविधानले तिनै तहका सरकारले सरकारी कोषबाट वार्षिक बजेट अनुरुप बजेटको उपयोग गर्ने व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय सरकारको सन्दर्भमा बजेट राजनीतिक, कानूनी र प्राविधिक विषय पनि हो । संङ्घीय शासन व्यवस्था संचालन र यसका सन्दर्भमा बजेट तर्जुमा अभ्यास अत्यन्त महत्वपूर्ण विषय हो । त्यसकारण बजेट तर्जुमा गर्ने अभ्यासमा संलग्न यस गाउँपालिकाका पदाधिकारी, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमासँग सम्बन्धित समिति (कार्यदल) तथा विषयगत शाखा, कर्मचारी, सरोकारवाला पक्ष र व्यक्ति बजेट तर्जुमाको नीतिगत र कानूनी व्यवस्थाको बारेमा जानकार हुन आवश्यक छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनमा समेत आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा गर्दा देहायअनुसारका सान्दर्भिक नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थालाई आधार लिइनेछ ।

१. संविधानमा उल्लेख व्यवस्था भएका योजना तथा बजेट विनियोजनसँग सम्बन्धित धाराहरू (भाग ३: मौलिक हक र कर्तव्य, भाग ४: राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति र दायित्व, भाग ५: राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड, भाग १७: धारा २१४ देखी २३२)

२. राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरु (परिच्छेद ४: प्राकृतिक श्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँट र अनुदान आदि)

३. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को सान्दर्भिक दफाहरु (परिच्छेद ६: दफा २४ र २५, परिच्छेद ९: दफा ५४ देखी ६८ र परिच्छेद १०: दफा ६९ देखी ८० सम्म)

४. अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरू (परिच्छेद २: राजस्वको अधिकार, परिच्छेद ३: राजस्वको बाँडफाँड, परिच्छेद ४: अनुदानको अवस्था परिच्छेद ५: वैदेशिक सहायता र आन्तरिक

ऋण, परिच्छेद ६: सार्वजनिक खर्च व्यवस्था, परिच्छेद ७: राजस्व र व्ययको अनुमान, परिच्छेद ८: वित्तीय अनुशासन आदि)

५. आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायी ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०७७ का सान्दर्भिक दफा तथा नियमहरु (बजेट निर्माण, निकासा, खर्च, रकमान्तर र नियन्त्रण, बजेट र कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यक्रम स्वीकृती र संशोधन, प्रगति समीक्षा)

६. सावर्जनक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावलीका सान्दर्भिक दफाहरू (ऐनको परिच्छेद २: खरिद कार्यको जिम्मेवारी र खरिद विधि सम्बन्धी व्यवस्था, नियमको परिच्छेद २: खरिदको तयारी, खरिद योजना र लागत अनुमान)

७. दिगो विकास लक्ष (लक्ष १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १५, १६ तथा १७)

८. संघीय सरकारको दीर्घकालीन सोच नीति तथा पन्धौ योजनाको सार्न्दभिक बुँदाहरु

९. मंगला गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको लक्ष, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता र विषयगत लक्ष, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

१०. समपुरक तथा विशेष अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६

११. गाउँपालिकाको शान्दर्भिक ऐन, नियमावली तथा कार्यविधिहरु ।

बजेट सीमा

आगामी आ.व. २०८१/८२ समेत ३ आथिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाको लागि आयोजना तथा कार्यक्रम र विषयगत उपक्षेत्रगत रुपमा बजेट सीमा निर्धारण गरिएको छ । बजेट सीमा, आयोजना तथा कार्यक्रम रं उपक्षेत्रको कूल खर्च, चालु खर्च, पुँजीगत खर्च र वित्तीय व्यवस्था तथा त्यसको श्रोत समेत समावेश गरी निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

विषय	आर्थिक वर्ष	बजेट सीमा (रु. हजारमा)			बजेटको सोत (रु. हजारमा)			
क्षेत्र/उपक्षेत्र		कुल	चालु	पूजिगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
आर्थिक विकास	२०८१/८२	३०४६१	१७८०६	१२६५५	३०५	२८०२४	२१३२	०
	२०८२/८३	३३५०८	१९५८७	१३९२१	३३५	३०८२७	२३४६	०
	२०८३/८४	३६८५७	२१५४६	१५३११	३६९	३३९०८	२५८०	०
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	२०८१/८२	११६००	१००००	१६००	११६	१०६७२	८१२	०
	२०८२/८३	१२७६०	११०००	१७६०	१२८	११७३९	८९३	०
	२०८३/८४	१४०३६	१२१००	१९३६	१४०	१२९१३	९८३	०
सिंचाई	२०८१/८२	९४५०	५०	९४००	९५	८६९४	६६२	०
	२०८२/८३	१०३९५	५५	१०३४०	१०४	९५६३	७२८	०
	२०८३/८४	११४३५	६०	११३७५	११४	१०५२०	८००	०
पशु सेवा	२०८१/८२	३३३५	३०६०	२७५	३३	३०६८	२३३	०
	२०८२/८३	३६६९	३३६६	३०३	३७	३३७५	२५७	०
	२०८३/८४	४०३५	३७०३	३३२	४०	३७१२	२८२	०
उद्योग, व्यापार तथा व्यावसाय	२०८१/८२	१४३०	१३००	१३०	१४	१३१६	१००	०
	२०८२/८३	१५७३	१४३०	१४३	१६	१४४७	११०	०
	२०८३/८४	१७३०	१५७३	१५७	१७	१५९२	१२१	०
	२०८१/८२	१०००	४००	६००	१०	९२०	७०	०

विषय	आर्थिक वर्ष	बजेट सीमा (रु. हजारमा)			बजेटको सोत (रु. हजारमा)			
क्षेत्र/उपक्षेत्र		कुल	चालु	पूजिगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
पर्यटन तथा संस्कृति	२०८२/८३	११००	४४०	६६०	११	१०१२	७७	०
	२०८३/८४	१२१०	४८४	७२६	१२	१११३	८५	०
भूमि व्यवस्था, सहकारी र वित्तीय सेवा	२०८१/८२	६००	३५०	२५०	६	५५२	४२	०
	२०८२/८३	६६०	३८५	२७५	७	६०७	४६	०
	२०८३/८४	७२६	४२४	३०२	७	६६८	५१	०
श्रम, रोजगारी र गरिबी निवारण	२०८१/८२	३०४६	२६४६	४००	३०	२८०२	२१३	०
	२०८२/८३	३३५१	२९११	४४०	३४	३०८३	२३५	०
	२०८३/८४	३६८५	३२०२	४८३	३७	३३९०	२५८	०
सामाजिक विकास	२०८१/८२	२७१३६३	२२२६६८	४८६९५	२७१४	२४९६५४	१८९९५	०
	२०८२/८३	२९८४९९	२४४९३४	५३५६५	२९८५	२७४६१९	२०८९५	०
	२०८३/८४	३२८३४९	२६९४२६	५८९२३	३२८३	३०२०८१	२२९८४	०
शिक्षा कला, भाषा तथा साहित्य	२०८१/८२	२१५७१५	१८२०००	३३७१५	२१५७	१९८४५८	१५१००	०
	२०८२/८३	२३७२८७	२००२००	३७०८७	२३७३	२१८३०४	१६६१०	०
	२०८३/८४	२६१०१४	२२०२२०	४०७९४	२६१०	२४०१३३	१८२७१	०
स्वास्थ्य तथा	२०८१/८२	३२९७३	२९१२३	३८५०	३३०	३०३३५	२३०८	०
	२०८२/८३	३६२७०	३२०३५	४२३५	३६३	३३३६८	२५३९	०
	२०८३/८४	३९८९७	३५२३६	४६६१	३९९	३६७०५	२७९३	०
खानेपानी तथा सरसफाइ	२०८१/८२	६८४०	५५०	६२९०	६८	६२९३	४७९	०
	२०८२/८३	७५२४	६०५	६९१९	७५	६९२२	५२७	०
	२०८३/८४	८२७७	६६६	७६११	८३	७६१५	५७९	०
महिला, बालबालिका, सामाजिक संरक्षण र समावेशीकरण	२०८१/८२	११०५०	१०५००	५५०	१११	१०१६६	७७४	०
	२०८२/८३	१२१५५	११५५०	६०५	१२२	१११८३	८५१	०
	२०८३/८४	१३३७१	१२७०५	६६६	१३४	१२३०१	९३६	०
युवा, खलकुद तथा नवप्रवर्तन	२०८१/८२	४७८५	४९५	४२९०	४८	४४०२	३३५	०
	२०८२/८३	५२६३	५४४	४७१९	५३	४८४२	३६८	०
	२०८३/८४	५७९०	५९९	५१९१	५८	५३२७	४०५	०
पूर्वाधार विकास क्षेत्र	२०८१/८२	१२०६६९	३००	१२०३६९	१२०७	१११०१५	८४४७	०
	२०८२/८३	१३२७३७	३३०	१३२४०७	१३२७	१२२११८	९२९२	०
	२०८३/८४	१४६०१०	३६३	१४५६४७	१४६०	१३४३२९	१०२२१	०
बस्ती विकास, आवास तथा भवन	२०८१/८२	१८५९६	०	१८५९६	१८६	१७१०८	१३०२	०
	२०८२/८३	२०४५६	०	२०४५६	२०५	१८८२०	१४३२	०
	२०८३/८४	२२५०१	०	२२५०१	२२५	२०७०१	१५७५	०
सडक तथा यातायात	२०८१/८२	९६८९३	०	९६८९३	९६९	८९१४२	६७८३	०
	२०८२/८३	१०६५८३	०	१०६५८३	१०६६	९८०५६	७४६१	०
	२०८३/८४	११७२४१	०	११७२४१	११७२	१०७८६२	८२०७	०
	२०८१/८२	८८०	०	८८०	९	८१०	६२	०
	२०८२/८३	९६८	०	९६८	१०	८९१	६८	०

विषय	आर्थिक वर्ष	बजेट सीमा (रु. हजारमा)			बजेटको सोत (रु. हजारमा)			
क्षेत्र/उपक्षेत्र		कुल	चालु	पूजिगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
जलश्रोत, विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा	२०८३/८४	१०६५	०	१०६५	११	९८०	७५	०
सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि	२०८१/८२	४३००	३००	४०००	४३	३९५६	३०१	०
	२०८२/८३	४७३०	३३०	४४००	४७	४३५२	३३१	०
	२०८३/८४	५२०३	३६३	४८४०	५२	४७८७	३६४	०
वन तथा वातावरण क्षेत्र	२०८१/८२	८७४०	५९१०	२८३०	८७	८०४१	६१२	०
	२०८२/८३	९६१४	६५०१	३११३	९६	८८४५	६७३	०
	२०८३/८४	१०५७५	७१५१	३४२४	१०६	९७२९	७४०	०
वन, पार्क, हरियाली, भूसंरक्षण र नदी नियन्त्रण	२०८१/८२	३२००	२०००	१२००	३२	२९४४	२२४	०
	२०८२/८३	३५२०	२२००	१३२०	३५	३२३८	२४६	०
	२०८३/८४	३८७२	२४२०	१४५२	३९	३५६२	२७१	०
वातावरण तथा फाहोरमैला व्यवस्थापन	२०८१/८२	७००	५००	२००	७	६४४	४९	०
	२०८२/८३	७७०	५५०	२२०	८	७०८	५४	०
	२०८३/८४	८४७	६०५	२४२	८	७७९	५९	०
विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलता	२०८१/८२	४८४०	३४१०	१४३०	४८	४४५३	३३९	०
	२०८२/८३	५३२४	३७५१	१५७३	५३	४८९८	३७३	०
	२०८३/८४	५८५६	४१२६	१७३०	५९	५३८८	४१०	०
संस्थागत विकास क्षेत्र	२०८१/८२	१७४६१	२६६०	१४८०१	१७५	१६०६४	१२२२	०
	२०८२/८३	१९२०६	२९२६	१६२८०	१९२	१७६७०	१३४४	०
	२०८३/८४	२११२६	३२१९	१७९०७	२११	१९४३६	१४७९	०
नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन	२०८१/८२	८१५१	१०००	७१५१	८२	७४९९	५७१	०
	२०८२/८३	८९६५	११००	७८६५	९०	८२४८	६२८	०
	२०८३/८४	९८६१	१२१०	८६५१	९९	९०७२	६९०	०
संगठन, मानव संशाधन र क्षमता विकास	२०८१/८२	७६००	१०००	६६००	७६	६९९२	५३२	०
	२०८२/८३	८३६०	११००	७२६०	८४	७६९१	५८५	०
	२०८३/८४	९१९६	१२१०	७९८६	९२	८४६०	६४४	०
राजस्व तथा राजस्व परिचालन	२०८१/८२	५००	०	५००	५	४६०	३५	०
	२०८२/८३	५५०	०	५५०	६	५०६	३९	०
	२०८३/८४	६०५	०	६०५	६	५५७	४२	०
तथ्याङ्क, योजना तथा विकास परिचालन	२०८१/८२	१२१०	६६०	५५०	१२	१११३	८५	०
	२०८२/८३	१३३१	७२६	६०५	१३	१२२५	९३	०
	२०८३/८४	१४६४	७९९	६६५	१५	१३४७	१०२	०
कार्यालय संचालन र प्रशासनिक	२०८१/८२	७५३९६	६९५६६	५८३०	७५४	६९३६४	५२७८	०
	२०८२/८३	८२९३६	७६५२३	६४१३	८२९	७६३०१	५८०६	०
	२०८३/८४	९१२२९	८४१७५	७०५४	९१२	८३९३१	६३८६	०
वार्षिक जम्मा	२०८१/८२	५२४०९०	३१८९१०	२०५१८०	५२४१	४८२१६३	३६६८६	०

विषय	आर्थिक वर्ष	बजेट सीमा (रु. हजारमा)			बजेटको सोत (रु. हजारमा)			
क्षेत्र/उपक्षेत्र		कुल	चालु	पूजिगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
	२०८२/८३	५७६५००	३५०८०१	२२५६९९	५७६५	५३०३८०	४०३५५	०
	२०८३/८४	६३४१४६	३८५८८०	२४८२६६	६३४१	५८३४१४	४४३९०	०
कुल जम्मा		**१७३४७३६**	**१०५५५९१**	**६७९१४५**	**१७३४७**	**१५९५९५७**	**१२१४३२**	**०**

बजेट तर्जुमा, आयोजना तथा कार्यक्रम छनोट मार्गदर्शन

आगामी आर्थिक वर्षका लागि व्यय अनुमान तथा बाँकी दुई आर्थिक वर्षको लागि उपलब्ध बजेटको सीमा भित्र रहेर प्रथम आवधिक योजना, विषयक्षेत्रगत रणनीतिक योजना, चालु आर्थिक वर्षको लागि प्रस्तुत नीति तथा कार्यक्रमको आधारमा निम्नलिखित विषयहरूलाई ध्यान दिई आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको छनौट, प्राथमिकीकरण, बजेट अनुमान तथा साँकेतीकरण, आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण समेत तयार गरी मिति २०८१ जेठ ३१ गते भित्र पेश गर्नु हुन अनुरोध गरिन्छ ।

१. संविधानको मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व र अनुसुची ८ र ९ मा उल्लेखित अधिकारहरुसँग तादात्म्यता कायम हुने आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्नेछ ।

२. मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा सार्वजनिक खर्च विवरणमा उल्लेख भएको खर्चलाई ध्यान दिई आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण र छनौट गर्नुपर्नेछ ।

३. आवधिक योजनाको सोच, लक्ष, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, विषयगत लक्ष तथा उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति तथा प्रमूख कार्यक्रम अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्नेछ ।

४. चालु आर्थिक वर्षमा सञ्चालित स्थानीय गौरव, रुपान्तरणकारी, क्रमागत, बहुवर्षीय र अधुरा आयोजना तथा कार्यक्रमलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी बजेट अनुमान गर्नुपर्नेछ ।

५. आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्दा साना, टुक्रे र संख्यात्मक रुपमा धेरै आयोजना छनोट गर्नु भन्दा आवश्यकतामा आधारित ठोस, उपलब्धीमूलक र कार्यान्वयन योग्य आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको छनोट गर्नु पर्नेछ ।

६. वस्ती वा गाउँ वा वडास्तरीय योजना छनौट गर्दा आयोजना बैंक वा आवधिक योजनामा समावेश भएका वा कानून अनुसार वातावरणीय प्रभाव अध्ययन लगायत संभाव्यता अध्ययन भै डिजाईन, लागत अनुमान तथा विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार भएका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई छनौट गर्नुपर्नेछ ।

७. आम नागरिकको आधारभूत स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसरफाई, महिला सशक्तीकरण, रोजगारी र उद्यमशिलता विकास हुने कार्यक्रमलाई समावेश गर्नु पर्नेछ ।

८. स्थानीय तहमा राजस्व वृद्धि गर्ने र आयमूलक आयोजना तथा कार्यक्रमलाई अनिवार्य रुपमा समावेश गर्नु पर्नेछ ।

९. कृषि, खाद्यान्न, पशुपंक्षी तथा पर्यटन उपज (Tourism Products), व्यवसायीकरण, विविधिकरण र औद्योगिकीरणलाई सहयोग पुऱ्याउने कार्यक्रमहरु छनोट गर्नु पर्नेछ ।

१०. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा स्थानीय तहको नीति तथा कानूनले निर्धारण गरेका दायित्वलाई अनिवार्य समावेश गर्नु पर्नेछ ।

११. विज्ञान, प्रविधि तथा खेलकुद लगायत युवाको श्रृजनशिलता, नवप्रर्वद्धन र उद्यमशिलता विकासमा सघाउ पुग्ने आयोजना तथा कार्यक्रमहरु छनोट गर्नु पर्नेछ ।

११. योग, ज्ञान तथा सीप विकास, अध्ययन, खोज, अनुसन्धान र आविस्कारसँग सम्बन्धित आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी समावेश गर्नु पर्नेछ ।

१२. बालबालिकालाई केन्द्रविन्दुमा राखी उनीहरुको बचाउ, संरक्षण, विकास र सहभागिता सम्बन्धी आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

१३. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

१४. विकास निर्माण आयोजनाको हकमा ठोस तथा उपलब्धिमूलक आयोजना तथा कार्यक्रम छनोट गर्नुपर्नेछ । महिला, पिछडिएको वर्ग, विस्थापित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित कार्यक्रम महत्व र प्राथमिकता साथ छनोट गर्नुपर्नेछ ।

१५. छनोट भएका आयोजना तथा कार्यक्रम वातावरणीय, सामाजिक, प्राविधिक र साँस्कृतिक रुपमा संभाव्य हुनु पर्नेछ । त्यस्ता आयोजना तथा कार्यक्रमको बजेटको श्रोत समेत खुलाई प्रस्ताव गर्नु पर्नेछ । यसबाट आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा समयमा संचालन गर्न र बजेट अपुग हुन पाउँदैन ।

१६. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा चालु आर्थिक वर्षको खरिद गुरुयोजनालाई समेत ध्यान दिनु पर्नेछ ।

१७. आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्नु अगावै सो आयोजना तथा कार्यक्रमबाट लाभान्वित तथा प्रभावित वर्ग तथा समुदाय, साझेदार तथा सहयोगी निकायहरुसँग परामर्श लिई जग्गा लगायतका विषयमा सहमती भएको अवस्थामा मात्र आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव तथा छनोट गर्नु पर्नेछ ।

१८. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा उपलब्ध बजेट सीमा र मार्गदर्शन अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रगत र विषयगत उपक्षेत्रअनुसार छुट्टाछुट्टै रुपमा तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

१९. उपभोक्ता समिति, नागरिक तथा सामुदायिक संस्था, गैससँग साझेदारी गर्न र सो मार्फत कार्यान्वयन गर्न सकिने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

२०. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को व्यवस्था अनुसार बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी दिगो विकासका लक्ष लगायत वातावरण, सुशासन, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

२१. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनमा उल्लेखित ढाँचा तथा फाराममा आयोजना र कार्यक्रम विवरण तयार गर्नु पर्नेछ ।

२२. योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा यस गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र (प्रोफाइल) ले लक्षित गरे अनुसारका क्षेत्र तथा सवाललाई सम्बोधन गर्नु पर्नेछ ।

२३. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

२४. विकास निर्माण आयोजनाको हकमा ठोस तथा उपलब्धिमूलक आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्नेछ । महिला, पिछडिएको वर्ग, विस्थापित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित कार्यक्रम महत्व र प्राथमिकीकरण गरी छनोट गर्नुपर्नेछ ।

२५. छनोट भएका आयोजना तथा कार्यक्रम वातावरणीय, सामाजिक, प्राविधिक र साँस्कृतिक रुपमा सम्भव भएका हुनु पर्नेछ । त्यस्ता आयोजना तथा कार्यक्रमको बजेटको श्रोत समेत खुलाई प्रस्ताव गर्नु पर्नेछ । यसबाट आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा समयमा संचालन हुनसक्ने र बजेट अपुग हुन पाउँदैन

२६. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा चालु आर्थिक वर्षको खरिद गुरुयोजनालाई समेत ध्यान दिनु पर्नेछ ।

२७. आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्नु अगावै सो आयोजना तथा कार्यक्रमबाट लाभान्वित तथा प्रभावित वर्ग तथा समुदाय, साझेदार तथा सहयोगी निकायहरुसँग परामर्श गरी जग्गा लगायतका विषयमा सहमती भएको अवस्थामा मात्र आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव तथा छनोट गर्नु पर्नेछ ।

२८. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा उपलब्ध बजेट सीमा र मार्गदर्शन अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रगत र विषयगत उपक्षेत्रअनुसार छुट्टाछुट्टै रुपमा तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

२९. उपभोक्ता समिति, नागरिक तथा सामुदायिक संस्था, गैससँग साझेदारी गर्न र सो मार्फत कार्यान्वयन गर्न सकिने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

३०. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ मा व्यवस्था भए अनुसार बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारको लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी दिगो विकासका लक्ष लगायत वातावरण, सुशासन, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् जोखिम न्यूनिकरण, लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

३१. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनमा उल्लेखित ढाँचा तथा फाराममा आयोजना र कार्यक्रम विवरण तयार गर्नु पर्नेछ ।

३२. योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा यस गाउँ पालिका को स्थिति पत्र (प्रोफाइल) ले लक्षित गरे अनुसारका क्षेत्र तथा सवाललाई सम्बोधन गर्नु पर्नेछ ।

मंगला गाउँपालिका

अनुसूची ३ :

तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान, कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र सांकेतीकरण

कार्यक्रम/ आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजित रकम	प्राथमिकिकरण	दिगो विकासको लक्ष संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
आर्थिक क्षेत्र	१००८२६				
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	३८३९६				
कृषि भूमी चक्लाबन्दी, टनेल खेती र यान्त्रीकरण कार्यक्रम	८०८८	P1	२	२	३
कृषक वर्गिकरण, विउ वैंक मार्फत सामुहिक विउ उत्पादन कार्यक्रम र व्यावसायिक कृषि प्रवर्द्धन	१०४२३	P1	२	३	२
कृषि उत्पादनको बजारीकरण, हाट वजार स्थापना र आपूर्ती श्रृंखला सवलिकरण कार्यक्रम	३४४२	P2	१२	१	२
कृषि प्रसार, संचार, प्रबिधि हस्तान्तरण तथा नियमन कार्यक्रम	१२४३३	P2	८	३	३
रैथाने वाली संरक्षण, चिया खेती कार्यक्रम तथा प्रांगारिक र वातावरणमैत्री बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४०१०	P1	१३	१	१
सिंचाई	३१२८०				
कोत्रवाङ सिंचाई , झ्याप्रे खोला विसाउने सिंचाई कुलो सहित सालबसाली अन्य सिंचाई कुलो निर्माण तथा मर्मत सम्भार कार्यक्रम	३१२८०	P1	१	२	२
पशुपंक्षी सेवा	११०३९				
पशुपालन व्यवसायको आधुनिकीकरण कार्यक्रम (नश्ल सुधार, ल्याव स्थापना	३६६८	P1	१	२	२
पशुपक्षी रोग नियन्त्रण, बीमा, क्षमता अभिवृद्धि लगायत नियमित पशु सेवा कार्यक्रम	४७८६	P1	१६	२	३
पकेटक्षेत्र विस्तार र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	२५८५	P2	९	१	२
उद्योग व्यवसाय तथा व्यापार	४७३३				
लघु, घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन र सम्वर्द्धनका लागि उद्यमशिलता, सीप विकास तालिम, उपयुक्त प्रविधिको व्यवस्था र बजारीकरणमा सहयोग कार्यक्रम	२९५६	P1	८	१	१
उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय विकास र नियमन कार्यक्रम	७५४	P1	८	२	३
एक वडा एक औद्योगिक/हस्तकला ग्राम कार्यक्रम	१०२३	P1	९	२	२
पर्यटन तथा संस्कृती	३३१०				
पर्यटन गुरुयोजना तयारी	५००	P1	१०	३	३
पर्यटन प्रवर्द्धन अन्य सालबसाली कार्यक्रम	१८५०	P1	१७	२	१
होमस्टे कार्यक्रम	९६०	P2	११	३	२
भूमी व्यवस्था सहकारी तथा वित्तीय सेवा	१९८६				
एक सहकारी एक उत्पादन कार्यक्रम	६०२	P1	१	२	२
वित्तीय साक्षरता तथा पहुँच प्रबर्द्धन कार्यक्रम	४५०	P2	४	२	३
भूमि व्यवस्थापन सुदृढिकरण कार्यक्रम	९३४	P1	१५	२	२

कार्यक्रम/ आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजित रकम	प्राथमिकिकरण	दिगो विकासको लक्ष संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
श्रम रोजगार तथा गरिबी निवारण	१००८२				
प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	७८६७	P1	८	२	१
सुरक्षित बैदेशिक रोजगार (आप्रवासान) कार्यक्रम	१२००	P1	१०	२	३
श्रम बजार व्यवस्थापन तथा स्वरोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१०१५	P2	११	२	२
सामाजिक क्षेत्र	८९८२११				
शिक्षा कला भाषा तथा साहित्य	७१४०१७				
प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	४५६७३	P1	४	२	३
आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	१७६५३०	P1	४	२	३
माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	१३५६३०	P1	४	२	३
प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रम	४५६८७	P1	४	२	३
अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइ कार्यक्रम	४५०६	P2	४	२	३
भाषा कला तथा साहित्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३०६७८	P2	४	२	३
शैक्षिक प्रशासन सुधार तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	१६४३	P2	४	२	३
महेन्द्र रत्न मा.वि.को छात्रावास निर्माण तथा अन्य **सालवसाली कार्यक्रम**	२६६५५०	P2	४	२	३
मंगला शिक्षा क्याम्पस भौतिक पूर्वाधार निर्माण र अन्य सहयोग	४०५६	P2	४	२	३
वहुउद्धेश्यीय खेल मैदान	२०६४	P2	४	२	३
राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड खेलकुद कार्यक्रम	१०००	P2	४	२	३
स्वास्थ्य तथा पोषण	१०९१३९				
पालिकाको १५ शैय्या अस्पताल निर्माण क्रमागत	३०६००	P1	३	२	३
आमा सुरक्षा, गर्भवती उत्प्रेरणा सेवा, न्यानो झोला र नि:शुल्क गर्भपतन कार्यक्रम	२२५०	P1	३	२	३
क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	१८००	P1	३	२	३
पोषण कार्यक्रम	९०००	P2	३	२	३
परिवार नियोजन किशोर किशोरी तथा प्रजनन् स्वास्थ्य कार्यक्रम	१०२००	P2	३	२	३
खोप कार्यक्रम	१८५४	P1	३	२	३
महामारीजन्य रोग नियन्त्रण कार्यक्रम	२८६०	P1	३	२	३
विद्यालय स्वास्थ्य तथा नर्सिङ्ग सेवा कार्यक्रम	१४०००	P2	३	२	३
विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	९०००	P1	३	२	३
महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविका तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी **अन्य नियमित कार्यक्रम**	२७५७५	P2	३	२	३
खानेपानी तथा सरसफाई	२२६४१				
खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२२६४१	P1	६	१	१
महिला बालबालिका सामाजिक सुरक्षण तथा समावेसीकरण	३६५७६				
सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम	१२४७६	P1	५	१	३
महिला तथा लक्ष्यित समुदाय आर्थिक सशक्तीकरण कार्यक्रम	७५००	P1	५	१	३
बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक संरक्षण कार्यक्रम	६०००	P1	५	१	३
अपाङ्गता भएका व्यक्ति संरक्षण तथा सशक्तीकरण कार्यक्रम	२१००	P1	५	१	३
दलित, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत र जनजाति उत्थान कार्यक्रम	८५००	P1	५	१	३

मंगला गाउँपालिका

कार्यक्रम/ आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजित रकम	प्राथमिकिकरण	दिगो विकासको लक्ष संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
युवा खेलकुद तथा नवप्रबर्तन	१५८३८				
युवा सृजनशिलता तथा उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम	७०००	P1	१	२	२
खेलकुद विकास तथा खेलाडीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	५८३८	P2	३	२	२
संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रम	३०००	P1	१७	२	३
पूवार्धार क्षेत्र	३९९४१६				
बस्ती विकास, भवन आवास तथा शहरी विकास	६१५५३				
गाउँपालिकाको प्रशासकीय भवन प्रशासकीय भवन निर्माण	४०५००	P1	११	२	३
आवास, भवन तथा शहरी विकास अन्य कार्यक्रम	२१०५३	P1	११	२	३
सडक तथा यातायात	३२०७१७				
सडक सञ्जाल स्तरोन्नती आयोजना	१८८१०९	P1	११	२	२
सडक बाहेकका यातायात पूर्वाधार (बसपार्क, बसस्टेशन) निर्माण तथा स्तरोन्नती आयोजना	५०१६५	P2	११	२	२
पुल तथा कल्भर्ट निर्माण आयोजना	५४७८९	P1	११	२	२
सडक, पुल तथा नाला निर्माण र मर्मत संभार कार्यक्रम	२७६५४	P1	११	२	२
जलस्रोत, विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	२९१३				
सघन विद्युतीकरण प्रवर्द्धन र उज्यालो गाउँ कार्यक्रम	२०००	P1	७	२	१
घरयासी, व्यवसायिक र सवारी साधनमा स्वच्छ उर्जा (विद्युत) उपयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	९१३	P2	७	२	१
सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	१४२३३				
सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्रि शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१४२३३	P1	१७	२	२
वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र	२८९२९				
वन पार्क हरियाली र भूसंरण, नदी नियन्त्रण	१०५९२				
वन, पार्क तथा हरियाली संरक्षण र संवर्द्धन कार्यक्रम	१०००	P1	१३	२	१
जलाधार तथा भू-संरक्षण कार्यक्रम	९५९२	P2	१३	२	१
वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	२३१७				
वातावरण संरक्षण र प्रदुषण नियन्त्रण कार्यक्रम	१३००	P1	१५	२	१
फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	१०१७	P1	१५	२	१
विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	१६०२०				
विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	१८००	P1	११	२	१
विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम	३६००	P1	११	२	१
प्राकृतिक सम्पदा तथा बस्ती संरक्षण कार्यक्रम	२७००	P2	११	२	१
जोखिम संवेदनशील भूउपयोग योजना तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन	१८००	P2	११	२	१
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी जनचेतनामूलक र **अन्य नियमित कार्यक्रम**	६१२०	P2	१३	२	१
संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह	५७७९३				
नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन	२६९७७				
नीति कानुन शुसाशन तथा न्याय प्रवर्धन कार्यक्रम	१८९७७	P2	१६	२	२
न्यायिक समितिको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	८०००	P1	१६	२	२

कार्यक्रम/ आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजित रकम	प्राथमिकिकरण	दिगो विकासको लक्ष संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
संगठन, मानव संशाधन र क्षमता विकास	२५१५६				
कार्यालय सञ्चालन, व्यवस्थापन र कर्मचारी तथा पदाधिकारीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	२३९५६	P1	१६	२	२
सूचनाको हकको प्रवर्द्धन	१२००	P1	१६	२	२
राजस्व तथा स्रोत परिचालन	१६५५				
आन्तरिक राजस्व तथा स्रोत सुदृढीकरण कार्यक्रम	१६५५	P1	१०	३	३
तथ्यांक, योजना तथा विकास परिचालन	४००५				
तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	४००५	P1	५	२	२
कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक	२४९५६१				
जम्मा	**१७३४७३६**				

मंगला गाउँपालिका